

# Fatih Sultan Mehmed BÜYÜK KARTAL

Aytaç  
Özkan



*Fatih Sultan Mehmed*  
**Büyük Kartal**

Aytaç Özkan



Tarihin Büyükleri Serisi -1

Fatih Sultan Mehmed  
BÜYÜK KARTAL

Copyright © Yitik Hazine Yayınları, 2014

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş. 'ye aittir.*

*Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör

Mesut ÇELİK

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Kapak

İhsan DEMİRHAN

Epub

Ahmet KAHRAMANOĞLU

Dijital ISBN

978-605-5129-46-0

Yayın Numarası

90

Basım Yılı

Şubat 2014

Yitik Hazine Yayınları

Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1

34696 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78

[www.hazineyayinlari.com](http://www.hazineyayinlari.com) – [www.yitikhazine.com](http://www.yitikhazine.com)

[hazine@hazineyayinlari.com](mailto:hazine@hazineyayinlari.com)

[facebook.com/kitapkaynagi](https://facebook.com/kitapkaynagi)

Hayatıma ışık saçan eşime ve  
kızlarıma...

# Giriş:

## Osman Gazi'nin Fatih'e Devrettiği Bayrak

Osmanlı Devleti'nin banisi Osmanoğulları sülalesi, Oğuz Türklerinin Kayı boyuna mensuptur. Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I. Alâeddin Keykubad devrinde (1220–1237), Ertuğrul Gazi önderliğinde Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Kayılar, Anadolu Selçuklu Devleti'ne yaptıkları hizmetlere karşılık olarak, Anadolu'nun kuzeybatısındaki Bitinya bölgesine, Söğüt ve Domaniç civarına yerleştirilmişlerdi. Köseadağ Savaşı'nda (1243) Anadolu Selçuklu ordusunu yenerek Anadolu'ya hâkim olan İlhanlı Moğollarının, halk üzerinde şiddetli baskı uygulamalarına paralel olarak, bölgenin ekonomik ve sosyal düzeni tamamen bozulmuştu. Anadolu topraklarında büyük bir keşmekeş yaşanmaktaydı. Bu kargaşa yıllarında Moğol baskısından kaçan Türkmenler, Anadolu'nun batı bölgelerine göç ederek yerleşiyorlardı.

Anadolu'daki Selçuklu otoritesinin kaybolmasıyla beraber, Ege ve Marmara sahillerine hâkim olan Türkmen beyleri de bağımsız hareket etmeye başlamışlardı. Bitinya bölgesinde yerleşmiş bulunan Kayı boyunun liderliğine, Ertuğrul Gazi'nin vefatından sonra Osman Bey seçilmişti. Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu krizleri fırsat bilen Osman Bey, Anadolu'daki Türkmen beylikleriyle mücadele etmek yerine, Batıya, Bizans'a karşı “gaza ve cihad” siyaseti benimsedi.

Osmanlılar bu “*cihad ve gaza ideolojisini*”, İslam medeniyetinin ve onun siyasî geleneğinin bir mirasçısı olarak devralıp yıkılıncaya kadar değişik şartlar içinde sürdürdüler. Bu doğrultuda kurdukları dönemde küçük ama istikrarlı adımlarla, tekfurların şehirlerini birer birer zapt ettiler. Karacahisar, Yarhisar, Bilecik ve İnegöl ilk fethedilen yerler oldu.

Çağdaş Bizans tarihçisi Pachymeres'in, “*Bizans'a karşı akın yapanlar arasında en atılgan, en enerjik akıncı önderi*” olarak tanıttığı Osman Bey'in gaza siyaseti, Anadolu'nun batı bölgesinde tesirli olan bazı gruplarca da desteklenmekteydi. Ahiler, Gaziler ve Selçuklu devlet adamlarından bazıları, Osman Bey'in stratejilerini isabetli bularak onun idaresi altında toplanmaya başladılar.

Osman Bey'in Bizans'a karşı uç bölgesinde “*gazanın liderliğini*” ele almasıyla birlikte diğer boylar arasında ve bölgede de nüfuzu artmaktaydı. Kendi adına para bastırdıktan sonra adeta bağımsız hareket etmeye başlayan Osman Bey, Sakarya havzasındaki gaza faaliyetlerini sürdürdü. Bu durumdan rahatsız olan Bizans'ın bölgedeki valileri ile yapılan Koyunhisar Savaşı (1302), Osman Gazi'nin ilk zaferi olarak kayıtlara geçti. Yine Pachymeres'in ifadesiyle herhangi bir dirençle karşılaşmayan, “*gaza için uçlara gelen gaziler*”, İstanbul Boğazı'na kadar ilerlemişlerdi. Osman Gazi'nin manevi destekleyicisi, hukuki ve sosyal hayatın örgütleyicisi ise ahiler ve fakihlerdi. Ele geçirilen bir bölgenin nasıl örgütleneceği ve şer'i hususlar fakihlerden sorulmaktaydı. Fakihler İslam hukukunu, Sünnî akaidini ve İslam kurumlarını bilen kişiler olarak rehber vazifesi görüyor, şehir ve

köylerde de imamet hizmeti görüyorlardı.

Bizans'ın Anadolu'daki en büyük kenti olan Bursa, 1326 yılında Orhan Gazi tarafından fethedilerek başkent yapıldı. Türklerin Kocaeli Yarımadası'ndaki fetihlerinden, İznik ve İzmit'i ablukaya almalarından rahatsız olan ve şimdiye kadar kaybedilen şehirleri geri almayı tasarlayan Bizans imparatoru III. Andronikos, Palekanon Savaşı'nda (1329), canını güçlkle kurtarabildi. Bu, Bizans imparatorluk ordusuna karşı kazanılan ilk savaşı. Galibiyetten sonra İznik ve İzmit alınarak Kocaeli Yarımadası'nın fethi tamamlandı. Karesioğulları Beyliği'nin ilhakıyla birlikte (1335), Marmara Denizi'nin tüm güney kıyıları Osmanlıların hâkimiyetine girdi. Diğer taraftan Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa da Çanakkale Boğazı'ndan Rumeli'ye geçirdiği askerleri ile Türklerin Balkanlardaki ilk Osmanlı toprağı olan Çimpe Kalesi'ni aldı. (1353) Böylece Balkanlardaki seferler için bir üs elde edilmiş ve Balkan fütuhata başlamış oldu. Gaza faaliyetlerine Balkanlarda devam eden Süleyman Paşa, Doğu Trakya'daki Bizans şehirlerinden bazılarını kısa sürede fethetti.

Orhan Gazi'nin oğlu I. Murad zamanında ise (1362-1389) Osmanlılar, Balkanlarda muazzam bir ilerleme sağladılar. Edirne dâhil Doğu Trakya kentlerinin tümünün ele geçirilmesiyle birlikte, Osmanlıların Balkanlardaki düşmanlarının sayısı da artmaya başladı. Edirne ile Filibe'nin fethinden ve Türklerin Balkanlarda ilerlemesinden rahatsız olan Balkan devletleri, Macarların komutasında Bulgar, Sırp, Eflak ve Bosnalı askerlerden oluşan ilk Haçlı ordusuyla Osmanlılar üzerine saldırdılar. Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa'nın gönderdiği Osmanlı öncü kuvvetleri, Hacı İlbey'in organize ettiği ani bir baskın ile Sırpsındığı Savaşı'nda (1364) Haçlılara ilk bozgununu yaşattı. Kaçmaya çabalayan Haçlı askerlerinin çoğu Meriç Nehri'nde boğuldu. Fetih hareketlerine hız kazandırmak isteyen Osmanlılar, başkenti Bursa'dan Edirne'ye naklettiler. Ayrıca Balkan coğrafyasını İslamlaştırmak ve bölgede kalıcı olmak gayesiyle, Anadolu'dan getirdikleri Türkmenleri Balkanlarda fethedilen bölgelere iskân etmeye başladılar. Çirmen Zaferi'nden (1371) sonra ise Bulgar ve Sırp kralları Osmanlılara vergi vermeye razı oldular. Türklerin bu ani ve hızlı ilerleyişini durdurarak Balkanlardan atmak gayesiyle oluşturulan yeni bir Haçlı ordusu Kosova Ovası'nda perişan edilirken, savaştan sonra harp meydanını gezen Murad Hüdavendigâr, yaralı bir Sırp askeri tarafından hançerlenerek hayatını kaybettiği için (1389), savaş meydanında şehit olan ilk Osmanlı hükümdarı olarak tarihe geçti. “*Gazi Hüdâvendigâr*” unvanını taşıyan I. Murad döneminde, Rumeli Türklerin ikinci vatani hâline gelmiş, Anadolu'da üstünlük sağlanmış ve böylece Devlet-i Aliyye'nin ilk taslağı ortaya çıkmıştır.

Murad Hüdavendigâr'ın şahadetinin ardından tahta geçen Yıldırım Bayezid, Balkanlardaki fetih hareketlerini sürdürdü. 1393 yılında, Bulgaristan tamamıyla Osmanlı vilayeti haline getirildi. Tuna Nehri'nin güneyindeki bölgede Osmanlı hâkimiyeti kurulduğu gibi, akıncılar bu dönemde ilk kez Tuna'nın kuzeyine geçerek Eflak ve Boğdan'da göründü. Düzenlenen akınlar Mora Yarımadası'na kadar ulaştı. Yıldırım Bayezid döneminde dört kez kuşatılmasına rağmen, Bizans'ın talihi ve entrikaları sayesinde her seferinde Mora kuşatmaları başarısızlıkla sonuçlandı. Örneğin 1395'teki kuşatmada, Bizans'ın imdadına, papanın önderliğindeki Haçlılar yetişmişti. Neredeyse Avrupa'nın

tüm devletlerinin katılımıyla oluşturulan, o zamana kadarki en büyük Haçlı ordusu Niğbolu Ovası'nda ağır bir bozguna uğratıldı(1396). O kadar ki Haçlıların bir sonraki seferi yapabilmeleri için Niğbolu'nun üzerinden tam kırk dört yıl geçmesi gerekecekti. Niğbolu Zaferi'yle, bütün Balkan ve Avrupa devletleri Tuna'nın güneyinin Osmanlı toprağı olduğunu kabullenmek zorunda kaldı. Diğer taraftan Anadolu'dan Balkanlara göçler yaptırılmaya ve Rumeli coğrafyası İslamlaştırılmaya devam ediyordu. Selçuklu Türklerinin Anadolu'yu İslamlaştırıp vatan toprağı yaptıkları gibi, Osmanlılar da Balkanları İslamlaştırmayı ve yurt haline getirmeyi amaçlıyorlardı.

Yıldırım Bayezid, Balkanlardaki fetihlerine devam ederken Anadolu'daki Türkmen beyliklerini de topraklarına katarak, hâkimiyet alanını Fırat Nehri'ne kadar genişletmiş ve bölgedeki en önemli siyasi aktör haline gelmişti. Ancak, Asya'da güçlü bir devlet kuran Timur, Osmanlıların doğuya doğru yayılmasını kendisine karşı bir tehdit olarak algılayınca, iki Türk-İslam devleti arasında, savaş kaçınılmaz hale geldi. 1402 yılında Ankara'nın Çubuk Ovası'nda yapılan zorlu meydan savaşını Timur'un kazanması, Osmanlılar açısından sarsıcı bir durumdu; zira Timur aldığı radikal kararlar ile Osmanlıları yıkılışa itmişti. İmparatorluğunun merkezi olan Semerkant' a dönerken ardında güçlü bir devlet bırakmak istemeyen Timur'un Batı siyaseti, Osmanlı devletini küçük hâkimiyet alanlarına bölerek üzerlerinde egemenlik kurmak şeklindeydi. Osmanlıların daha önce topraklarına kattığı Anadolu Türkmen beyliklerini yeniden kurduran Timur, diğer taraftan Yıldırım Bayezid'in dört oğlunun da bağımsızlıklarını tanıyarak Osmanlı ülkesinde on bir yıl sürecek olan iç savaş yangınının ilk kıvılcımını çakmıştı. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Süleyman, Musa, İsa ve Mehmed arasında yaşanan Osmanlı devlet otoritesini sarsan taht kavgasından, kardeşlerin en küçüğü Mehmed Çelebi galip çıktı. Devleti dağılmaktan kurtardığı için Mehmed Çelebi, Osmanlı hanedanı ve tarihçileri arasında büyük bir saygıya mazhar olmuş ve kendisine devletin "*ikinci kurucusu*" payesi verilmiştir.

1413'te kardeş kavgalarına son vererek babasının tahtına oturan I. Mehmed, Anadolu ve Rumeli'de kaybedilen toprakları yeniden kazanmak, dağılan birliği sağlamak, hayli zayıflayan devlet otoritesini yeniden tesis etmek için yoğun bir uğraş verdi. Bu arada iç ve dış dinamiklerden beslenen bir dizi iç isyanla da uğraşmak zorunda kaldı. 1416 yılında Çalı Bey komutasındaki zayıf Osmanlı donanması, Venedik'le yaptığı ilk deniz savaşını kaybetti. Tuna'nın güneyinde yeniden duruma hâkim olmaya başlayan Mehmed Çelebi, uzun bir aradan sonra akıncıları ilk kez Tuna'nın ötesine gönderdi. 1421 yılında hastalanarak otuz iki yaşında ölen bu dirayetli ve enerjik padişahın Osmanlı Devleti'nin tarihinde ayrı bir yeri vardır. Devlet onun sayesinde yok olmaktan kurtulmuş ve yeniden bir merkez etrafında birleştirilerek kesintiye uğrayan gaza faaliyetlerine tekrar başlanmıştır.

II. Murad'ın tahta çıkmasıyla birlikte, Bizans tarafından kışkırtılan şehzadeler ayaklanırken Anadolu beyleri de isyan etti. Uzun mücadelelerden sonra iç barışın sağlanmasının ardından Türkmen beyliklerinin birçoğu yeniden Osmanlı hâkimiyetine alındı. Lakin Osmanlıların Makedonya'dan Adriyatik'e ve Ege kıyılarına ulaşması, menfaatleri tehlikeye düşen Venediklileri kaygılandırıyordu. Ayrıca Mora Yarımadası da tehdit altındaydı. Bu durum Venedikliler ile Osmanlıları karşı karşıya getirdi.



*Saraybosna*

II. Murad'ın, 1430 tarihinden itibaren faaliyetlerini Balkan topraklarında yoğunlaştırdığı görülmektedir. Macarların önderliğinde kurulan; Sırp, Eflâk ve Bosnalılardan oluşan Haçlı orduları mağlup edilmiş, akabinde ise II. Murad'ın karşı hamlesi sonucunda Semendire Kalesi düşürülerek Sırp Krallığı'na son verilmiştir(1439). Bosna ve Hersek prenslikleri de vergiye bağlanmasına karşın, son derece muhkem olan Belgrat Kalesi alınamamıştır.

Osmanlıların Belgrad önündeki mağlubiyetlerinin ardından karşı saldırıya geçen Macar kralı Ladislas ve Erdel voyvodası Jan Hunyad, Türkleri Semendire'den atmış, meşhur akıncı komutanlarından Mezid Bey'i de pusuya düşürmüştür. Bizans'ın kışkırtmalarıyla tertiplenen; Macar kralı, Sırp despotu ve Eflak prensinin katıldığı Haçlı ordusu, Tuna'yı aşp Osmanlı topraklarına girmiş ve 1443'te Osmanlı öncü birliklerini Niş Ovası'nda yenmiştir. Haçlı ordusunu II. Murad da durduramamış, işin kötüsü bu arada Osmanlı ordusundan ayrılan Arnavutluk beyi İskender de isyan etmiştir. Osmanlıların buhranını değerlendirmek isteyen Karamanlılar da Anadolu'dan saldırınca durum oldukça kritik bir hal almıştır. Ancak kış mevsiminin gelmesiyle Haçlı orduları geri çekilmiş ve savaşa bir süreliğine ara verilmiştir. Bu ateşkes döneminde II. Murad'ın talebi üzerine Haçlılar ile Osmanlılar arasında barış görüşmeleri başlamıştır.



# Osmanlı Tahtında Bir Küçük Şehzade

12 Haziran 1444'te; Macaristan kralının, Sırp despotunun elçileriyle, Edirne'de Segedin Barış Antlaşması'nı imzalayan II. Murad, Manisa'dan çağırdığı Şehzade Mehmed'i kendi yerine kaymakam tayin edip Anadolu'ya geçerek, Karaman beyiyle de bir saldırmazlık antlaşması yapmıştır. Böylece, devletin doğu ve batı sınırını güvenceye aldığı düşünerek, Mihaliç Ovası'nda karargâhına çağırdığı devlet adamlarına : *“Bu ana gelinceye dek padişahınız bendim. Bugünden sonra padişahınız oğlumdur. Zira ben cümle taç ve tahtımı ve unvanımı oğluma verdim. Artık padişah oğlumdur bilesiniz.”* sözleriyle, sürpriz bir şekilde saltanatı oğluna bıraktığını resmen ilan etmiş, akabinde de dervişler ve zahitlerle birlikte Bursa civarında inzivaya çekilmiştir.

Büyük oğlu Alâeddin Çelebi'nin ani ölümünün yol açtığı derin üzüntü ile Balkanlarda Haçlılarla giriştiği uzun ve yıpratıcı savaşların yorgunluğu, II. Murad'ın bu kararı almasında etkili olmuştur. Ayrıca oğlu Mehmed'i, kendi sağlığında meşru hükümdar olarak tanıtmak ve devlet tecrübesi kazanmasını sağlamak istemiştir.

Osmanlı vakanüvisleri, tarihte pek nadir rastlanan, bir hükümdarın kendi isteğiyle tahtı terk etmesi hadisesini, şöyle naklederler:

*“...saltanat şaşaasını fakirlik sermayesine, hükmetmek alâyişini uzletin sessizliğine değiştirmekle, ebedi ikbale kavuşmayı istedi. Düşüncesini veziri Halil Paşa'ya açtı: ‘Baka Lala! Bunca demdir ki, ibadullah için çalışıp, İslam ülkelerinin her yönünü fitnenin dikenlerinden pak, din ve devlet düşmanlarını çak etmekle uğraştık. Cihat yolunda ayağımız daima üzengide ve gayretimiz gaza yollarında oldu. Din yolunda dün ü gün var gücümüzü harcadık. Bir süre için hükümetten el çekip bir kenarda sessiz ve yalnız olmak, Yaradan'ın zikri ile bulunmak gönlümden geçer.’”*

# Uyulmayan Antlaşma Sonrası: Varna

Oğlunu güvenilir ve tecrübeli devlet adamlarına emanet eden II. Murad'ın tahttan çekilmesiyle padişah olan II. Mehmed, saltanatını başta Memluk sultanı olmak üzere, diğer büyük İslam hükümdarlarına elçiler göndererek bildirdi.

Ömrünün büyük kısmını harb meydanlarında geçirmiş tecrübeli bir padişahın sonra, Osmanlı tahtına 12 yaşında bir gencin oturması, Avrupalılar tarafından, kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak telakki edildi. Ayrıca Karamanoğlu Mehmed Bey de; “*yapılacak bir savaşta tecrübesiz padişahı tepelemenin pek kolay olacağını, her zaman böyle bir fırsatın gelmeyeceğini*” söyleyerek, Haçlıları harekete geçmeye teşvik ediyordu. Öte yandan Osmanlı Devleti ile imzalanan Segedin Antlaşması'na karşı çıkan Bizans imparatoru ve Papalık, Osmanlıları Balkanlardan atmak zamanının geldiğini düşünüyor ve Macar kralına antlaşmayı feshetmesi için baskı uyguluyorlardı. Niğbolu mağlubiyetinin (1396) intikamının alınması için, kendilerinin her türlü yardımı yapmaya hazır olduklarını bildirmelerine rağmen, Kral Ladislas yeminini bozmak istemeyince, Macaristan'da Papalık vekili olan Kardinal Jülyen Cezarini devreye girdi. Papanın onayı alınmadan Müslümanlarla yapılan hiçbir antlaşmanın geçerli olamayacağını ileri süren Kardinal Cezarini, Macar kralının yemin ederek onayladığı Segedin Antlaşmasını, henüz daha mürekkebi kurumadan, hükümsüz ilan etti. Krallık Meclisi'nde Osmanlılarla imzalanmış antlaşmanın feshi ve eylül başında Orsova'nın kuşatılması için “*Baba, Oğul, Ruh'ül Kudüs ve Hz. Meryem*” üzerine and içildi. Erdel voyvodası Jan Hunyad, antlaşmanın bozulmasına muhalefet edince, Osmanlılardan geri alınacak Bulgaristan'ın kralı yapılacağı vaadiyle ikna edildi. Jan Hunyad yine de savaş ilanı için beklenmesini, zira Segedin Antlaşması gereğince Osmanlıların Sırbistan sınırındaki kaleleri teslim edeceklerini söyledi. Yapılan planlardan habersiz olan Osmanlılar muahedeye uydular ve zamanı geldiğinde kuzey hududundaki kaleleri boşalttılar.

Avrupa'da Osmanlılara savaş ilan edileceğinin duyulması, büyük bir heyecanla karşılandı. Bohemya, Eflak, Hırvat, Polonya ve Alman prenslikleri, Papalık, Venedik Cumhuriyeti ve Macarlar bu ittifakının içindeydi. Yeni bir Haçlı seferi oluşabilme ihtimali haberinin Edirne'ye ulaşması, Osmanlı'da büyük bir tedirginliğe sebep oldu.

Macaristan Kralı Ladislas komutasındaki Haçlı ordusu, 18–22 Eylül 1444'te Tuna Nehri'ni geçerek Kuzey Bulgaristan üzerinden Varna'ya ulaştı. Kuvvetli bir Venedik donanması da Gelibolu Boğazı'nı tutarak, Osmanlı ordusunun Anadolu'dan Balkanlara intikalini engelleyince, Edirne'deki huzursuzluk ve telaş paniğe dönüştü. Osmanlı devlet adamları II. Murad'ı tekrar tahta çıkarmaktan başka bir çare olmadığını düşünüp sabık padişahı başkente davet ettiler. Sultan II. Murad, Anadolu'dan hazırladığı ordu ile harekete geçti. Ancak Çanakkale Boğazı Venedik donanması tarafından kesilmişti. Mecburen

İstanbul Boğazı'na yöneldiğinde de boğazı kontrol eden Bizans kadirgaları karadan yoğun topçu ateşine tutularak bin bir güçlkle de olsa ordunun Rumeli topraklarına intikali sağlandı.

Eflak voyvodası Vlad Drakul'un da katılımıyla, Haçlı ordusunun Varna'ya ulaştığı sıralarda, II. Murad kırk bin askerle Edirne'ye gelmişti. Osmanlı ordusunun Edirne'ye ulaştığı haberinin Haçlı karargâhına ulaştırılmasıyla, Haçlılar hem şaşırmış hem de moralleri bir hayli bozulmuştu.. Zira Marmara ve Çanakkale boğazları kesildiği için, Osmanlı askerinin Balkanlara geçebileceğine asla ihtimal vermiyorlardı. Yıllarca savaştıkları tecrübeli ve cesur komutan Sultan Murad yeniden karşılıklıydı. Haçlılar tasavvurlarının aksine, işlerinin pek de kolay olmayacağını düşünmeye başlamışlardı.

II. Murad'ın Edirne'ye ulaşması halk ve devlet adamları üzerinde büyük bir sevinç hâsil etti. Sultan Mehmed Halil Paşayı çağırarak; *“Babamdan rica edesin ki o durup Edirne'yi İstanbul keferesinden korusun. Bense Haçlılar üzerine varıp gaza edeyim.”* deyince Çandarlı Halil Paşa kendisine; *“Şehzadem! Padişah Hazretleri'ne ben bu sözü söylemeye kadir değilim. Elhamdülillah padişahımız geldi. Şimdiden sonra tedbir onundur. O nasıl söylerse öyle olur. Hem bu düşman ağır düşmandır. Ve şehzadem sen dahi bir taze gülsün.”* yanıtını verdi. Çandarlı Halil Paşa'yı ikna edemeyen genç padişah, babasını karşılamak üzere huzuruna çıkıp elini öptükten sonra, bizzat sefere gitme isteğini tekrarladı: *“Padişahım! Rica ederim ki bu gazaya beni dahi götürsünüz. Ben dahi gaza edip, din-i mübin uğruna küffar-ı haksara kılıç vurayım.”* deyince Sultan Murad; *“Yok oğul, bu sözü sen söyleme. Sen benim dediğim gibi eyle. Ol düşman yaman düşmandır. Ben düşmana vardığımda bu tahtı, Konstantiniyye keferesine karşı koruyasın.”* deyip oğlu Mehmed'i başkente saltanat vekili tayin ederek, pek çok nasihatler söyledikten sonra hayır dualarla düşmana karşı yola koyuldu.

Edirne'den süratle yola çıkıp Varna'ya ulaşan Gazi Sultan Murad, ordusuna savaş düzeni aldırdı. Plana göre; merkez hattında yeniçerilere kendisi, sağ kanattaki Rumeli askerine Turhan Bey, sol kanattaki Anadolu askerine ise Şehabeddin Paşa komuta edecekti. Davut Bey, emrindeki gönüllülerle, takviye amacıyla sol kola kaydırılmıştı. İleri gelen beylerini, paşalarını, komutanlarını çadırında toplayan Murad Han: *“Sizler her gazada benim yoldaşlarımsınız. Göreyim sizi din-i İslam aşkına şu karşımızda duran küffara nice kılıç vurursunuz. Bilirsiniz ki gazanın fazileti ne mertebedir ve şühedanın mertebesi ne kadar yücedir. Madem doğduk elbet bir gün öleceğiz. Öyleyse size ve bize vacip olan odur ki fırsat gelmişken savaş edip gazalar edelim. Öldürenlerimiz gazi ve ölenlerimiz şehit olup, dünya ve ahiret muradına vasil olalım.”* sözleriyle hitap etti. Yeniçeriler, beyler ve paşalar da; *“Padişahım sen gönlünü hoş tutasın ki bizler din-i mübin uğruna ve senin aşkına küffar ile savaş edip ve din düşmanlarına kılıç vurup ve nicemiz bu uğurda kurban olalım. Dünya durdukça siz sağ olun.”* dediler. Sultan Murad o gece yatsı namazından sonra sabah vaktine kadar yüzünü yerlere sürüp tazarru ve niyaz eyledi. Sabah olunca düşman üzerine yürüyüşe geçildi.

Savaşın Saint Martin Yortusu'na tesadüf etmesinin yanında sayıca da üstün olmaları, Haçlıların cesaret ve ümitlerini artırmaktaydı. Kral Ladislas, komutanlarına hitaben; *“Göreyim sizi. Sakın ola*

*ki kaçarlarsa yağmaya girişmeyin. Hepsini tamamen kırıncaya kadar takipten vazgeçmeyin. Arıyı önce kırıp balını sonra yemek gerekir. Gayret edin. Türk'ü bozarsak artık karşımızda duracak hiçbir kuvvet yoktur.*" diyordu. Haçlı ordusunun mevcudu yaklaşık yüz bin olup Osmanlı ordusu ise altmış bin civarındaydı.

Gözü pek komutan Jan Hunyad'ın Osmanlı ordusunun soluna, Vlad Drakul'un başında bulunduğu Ulahların da sağ cenaha yüklenmeleriyle, savaş çok şiddetli bir şekilde başladı. Hücumlar karşısında kararlı şekilde mukavemet gösteren Anadolu askerinde bozulmaların görüldüğü demlerde, Rumeli ordusu da geriye çekilmeye başlamıştı. Anadolu Beylerbeyi Karaca Paşa ile birlikte birçok sancakbeyi şehit olmuştu. Bozgun alametlerinin görülmesine karşın, etrafı Kapıkulu ordusu tarafından tahkim edilmiş olan Sultan Murad Han, yerinden kıpırdamadan savaşı idare ediyordu. Gidişatın lehlerine döndüğünü fark eden Haçlı orduları başkomutanı Ladislas, kesin netice almak için Leh askeriyle merkeze saldırdı. Osmanlılar bu ikramı geri çevirmedi. Aniden açılıp sonra da ustaca bir manevrayla kapanan merkez kuvvetleri Ladislas'ı çembere aldı. Kral bir balta darbesiyle atından düşürüldü. Koca Hızır isimli yeniçerinin kestiği Ladislas'ın başı mızrağa geçirilerek, yeminine rağmen bozduğu antlaşma nüshasının asılı olduğu mızrağın yanına dikildi. Durumu düzeltmeyeceğini anlayan Jan Hunyad; Macar, Leh ve Eflak kuvvetleriyle birlikte, çareyi kaçmakta buldu. Kral Ladislas ile Kardinal Cesarini'nin cesetleri harb meydanında kaldı. Osmanlıların kaybı on bin civarında olduğu halde Haçlıların kayıpları çok daha fazlaydı.

Türklerde adet olduğu üzere, savaştan sonra harb meydanını gezen II. Murad yanındaki komutanlarından Azab Bey'e; "Hayret edilecek bir durum. Bütün bu delikanlı ordusunun arasında bir tane dahi ihtiyar yok!" demiş, Azab Bey de; "*Hünkârım! İçlerinde bir tane aksakallı olsaydı, bu kadar delice bir teşebbüste bulunmazlardı. Gençlik gururu ile dinçliklerini berbat ettiler.*" cevabını vermişti.

Savaştan sonra Edirne'ye müjdeciler yollanarak, İslam hükümdarlarına fetihnameler yazıldı. Memluk sultanına fetihnamenin yanı sıra, savaşta esir edilmiş, baştan ayağa zırhlı yirmi beş Macar şövalyesi de gönderilmişti. Memluk sultanı, elçinin getirdiği zafernameyi dinleyip zırhlara bürünmüş şövalyeleri gördükten sonra, "*Allah yardımcın olsun Osmanoğlu!*" diyerek hayır duada bulunmuş, cuma hutbesinde halifenin ardından Sultan Murad'ın da ismini okutarak Osmanlılara dualar ettirmişti.

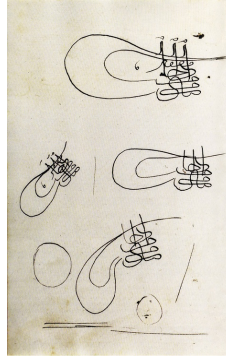
Varna'da kazanılan bu kat'i zafer sonucunda; Baltık Denizi'nden Adriyatik'e kadar uzanan Birleşik Macar- Leh Krallığı büyük bir darbe yemiştir. Artık, Balkanlardaki Müslüman varlığını tehdit edecek bir güç kalmamıştır. Böylece, Bizans'ın Avrupa devletlerinden yardım sağlama ümidi de kesilmiştir.

Sultan Murad Han, Varna'dan Edirne'ye gelince hemen Anadolu'ya gitmemiş, tehlike iyice geçinceye kadar bir müddet daha oğluyla birlikte Edirne'de kalmıştır. Halil Paşa ve bazı devlet adamlarının tahta geri dönmesi konusundaki ısrarına rağmen bu ısrarlı teklifleri reddedip yeniden Manisa'ya çekilmiştir.

II. Murad'ın Edirne'den ayrılmasını müteakip, genç padişahın vezirleri Şehabeddin ve Zağanos

Paşalar ile Halil Paşa arasındaki rekabet iyice su yüzüne çıkmıştır. Sultan Mehmed'in ekibi aktif bir gaza siyasetini padişaha telkin ederken, diğerleri ihtiyatlı ve barışçı bir dış politikanın taraftarıydılar. Osmanlı başkentinde “şahinlerle güvercinler”, genç padişah üzerinden rekabet etmekteydi. Sultan Mehmed “şahinlere” yakın duruyor, onların telkinleriyle hareket ediyordu. Ancak, 1446 yılında Edirne'deki büyük yangında halk hayli mağdur oldu. Bununla birlikte yeniçeriler isyan başlatarak Sultan Murad'ın tahta tekrar çıkmaması durumunda Bizans'taki Şehzade Orhan'ı tahta çıkaracakları tehdidinde bulundular. Sınırlardaki hareketliliğin artması üzerine, Halil Paşa ve ekibinin eski padişahı ısrarla tahta davet etmeleri sonucunda, II. Murad Edirne'ye dönerek ikinci kez tahta oturdu. Mehmed ise “veliaht” unvanıyla Manisa sancakbeyliğine atandı. Bu rekabetten “şimdilik” güvercinler galip çıkmıştı.

1444-1446 arasındaki iki yıllık padişahlığı, Şehzade Mehmed'e birçok yönden tecrübe kazandırmıştır. Halkı, devleti, orduyu daha yakından tanımış, dış politika konusunda bilgi sahibi olmuş, devlet içindeki hassas dengeleri yakinen görmüştür. Bu ilk saltanat dönemi, onun kişiliğinde de derin tesirler yapmıştır. Eski ve fazla ihtiyatlı vezirlerin otoritesini kırmak, yeniçerileri hizaya getirmek, enerjik bir gaza siyaseti izleyip İstanbul'u fethetmek fikirleri bu dönemde filizlenmiştir. 1451'den sonra otuz yıl sürecek hükümdarlığında uygulayacağı politikaların belirlenmesinde, bu iki yıllık devlet tecrübesinin tesirlerinin olduğu muhakkaktır. Mehmed, “*Veliaht Şehzade*” unvanıyla beş yıl sürecek sancakbeyliği yıllarında daha ziyade, siyasal ve kültürel donanımını artırmakla meşgul olmuştur.



*Fatih'in şehzadelik yıllarında kendi tuğrasına çalışıyor*



*Yeniçeri*

Yeniden tahta dönen II. Murad ise öncelikle Mora meselesine yoğunlaşmıştır. Daha sonra Bizans

tahtına da oturacak olan Mora despotu Konstantin Paleologos, Varna Savaşı'ndan istifadeyle Osmanlılara ait yerleri işgal etmiş, üstelik işgal edilen yerlerin boşaltılması isteğini de reddetmişti. Ancak Osmanlı akıncılarının Mora Yarımadası'nın altını üstüne getirmeleriyle çaresiz kalan Konstantin, tekrar Osmanlı tabiiyetini kabule mecbur oldu. Ardından isyan eden Arnavutluk beyi İskender üzerine sefere çıkıldı. 1448 yazındaki bu harekâta, genç Şehzade Mehmed de katıldı. Lakin Arnavutluk Seferi esnasında karargâha ardı ardına ulakların gelmesiyle harekât sonlandırıldı. Macar komutan Jan Hunyad, topladığı büyük bir orduyla Varna mağlubiyetinin intikamını almak için tekrar harekete geçmişti.

# Türkleri Avrupa'dan Atmak İçin Yeniden Kosova

**M**acaristan kralı Ladislas'ın Varna Savaşı'nda ölümünü müteakip, Alman imparatoru Albert'in küçük yaştaki oğlu VI. Ladislas yeni Macar kralı tayin edilmişti. "Çocuk kral"ın naipliği ise Varna Savaşı komutanlarından Jan Hunyad'a verildi. Hunyad, Kral VI. Ladislas'ın tecrübesizliğinden faydalanıp dilediği gibi hareket edebiliyordu. Hatta Türkleri Avrupa'dan atan komutan payesini kazanıp bu prestijini de kullanarak Macaristan tahtına oturmanın hesabını yapıyordu. Hunyad, bu tasarılarını gerçekleştirmek için fazla beklemedi. Papa ve Avrupa devletlerinin desteğini kazanarak; Macar, İtalyan, Alman, Leh, Çek ve Slavlardan müteşekkil, mevcudu doksan bini aşan, gayet düzenli ve muntazam bir ordu ile Sırbistan'ı işgal ederek Osmanlı ülkesine girdi.

II. Murad, bu acil durum üzerine Arnavutluk'tan süratle Sofya'ya gelerek savaş hazırlıklarını tamamladıktan sonra, düşmanı takip ederek Kosova Sahrası'na indi. İki ordunun mevcudu aşağı yukarı birbirine müsavi idi. İslam ananesi gereğince, Osmanlı padişahı tarafından, savaş öncesinde düşmana sulh teklif edildiyse de teklifin reddedilmesi üzerine savaş tertibatı alındı. Merkezde Sultan Murad ile Şehzade Mehmed komutasındaki Kapıkulu ordusu, sağ kolda Rumeli kuvvetleri, sol cenahta ise Anadolu askeri bulunuyordu. Tecrübeli akıncılara öncü kuvvet görevi verilmişti. Ordunun gerisi ise ağırlık ve mühimmat arabalarıyla tahkim edilmişti.

Kosova ovasındaki savaş, 1448 yılının 17-20 Ekim tarihleri arasında üç gün boyunca devam etti. Türkler savaşta "*Kurt Kapanı*" taktiğini ustalıkla tatbik ettiler. Taktik gereği, önce sağ ve sol kollar kademeli olarak geriye çekilerek açıldılar. Bunu gören Haçlılar, Osmanlı ordusunun bozulduğu ve kaçtığı zannına kapılarak merkeze hücum edip kesin netice almak istedi. Bu, Türk ordusunun istediği ve beklediği hamleydi. Açılarak çekilmekte olan sağ ve sol kollar aniden geriye dönüp Haçlı ordusunun arkasına sarkarak çemberi kapattı. Düşman artık tamamen kısırılmıştı. Âdeta demir bir mengene gibi yavaş yavaş düşmanı ezen Osmanlı ordusu amacına ulaşmış, düşman büyük ölçüde imha edilmişti. On yedi bin kayıp veren Haçlı ordusunun başkomutanı Jan Hunyad, ancak ateşli silahlarla donatılmış arabaların himayesinde kaçabilmişti.

II. Kosova Zaferi sonucunda; Osmanlıların Balkanlardan atılamayacağı anlaşılmış ve İslam kültürünün Rumeli'de kalıcı olduğu kesinleşmiştir. Bizans'ın Haçlılardan yardım alma ümidi kesin biçimde son bulmuştur. Bundan sonra Haçlılar müdafaa, Osmanlılar ise taarruz pozisyonuna geçeceklerdir. Ayrıca İstanbul'un fethi için gerekli olan, batı sınırlarının emniyeti de yine bu zaferle sağlanmıştır.

II. Murad, daha evvel yarım bırakmak zorunda kaldığı Arnavutluk meselesini halletmek üzere, Şehzade Mehmed'i de yanına alarak, 1450 yılında yeni bir sefere çıktı. Ancak Arnavutluk beyi İskender'in yıpratıcı hücumları, Jan Hunyad'ın yeniden harekete geçtiği şayiasının yayılması ve

havaların kışlaması üzerine istenen netice alınamadan geriye dönüldü. O kış, Şehzade Mehmed'in Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı Sitti Mükrime Hatun ile evlenmesi vesilesiyle, tüm dost hükümdarlar ve beyler Edirne'ye davet edilerek, büyük bir düğün yapıldı. Velihaht şehzade, düğünü müteakiben karısıyla birlikte Manisa'ya döndü. 2 Şubat 1451 de felç inmesi sebebiyle, beklenmedik şekilde, 47 yaşında vefat eden II. Murad, vasiyetine uygun olarak, Bursa Muradiye Camii haziresindeki üstü açık türbesine defnedildi.

Halkın kendisine duyduğu sevgi ve saygıdan dolayı, “*Koca Murad Bey, Koca Murad Gazi*” unvanlarıyla andığı Sultan Murad; ince ruhlı, lütufkâr, adil, merhametli, sözüne sadık, cesur ve tedbirli, liderlik özellikleri yüksek bir devlet adamı olarak tarihe geçmiştir. On yedi yaşında padişah olmasıyla başlayan gaza hayatı, ömrünün son demlerine değin sürmüştür. İlmî sohbetleri seven, âlimleri himaye eden, haftanın iki gününü ilim meclislerinde geçiren, her yıl Kudüs'e, Halilürrahman'a, Medine ve Mekke'ye üç bin beş yüz flori gönderdiği rivayet edilen II. Murad, Mekke fakirleri için de vakıflar tesis etmiştir. Tüm ömrünü gaza meydanlarında geçirdiği halde, imar işlerine de ehemmiyet verip birçok eser yaptırdığı için halk arasında “*Ebu'l Hayrat*” olarak anılmıştır.



*Sofyada Türk Mezarlığı*



# Sultan Murad Vefat Etti

Vezer-i Azam Çandarlı Halil Paşa'nın, Sultan Murad'ın vefatını bildirdiği mektubunu Manisa sancağında alan Şehzade Mehmed, süratle Gelibolu üzerinden Edirne'ye gelerek, 18 Şubat 1451 Perşembe günü yapılan cülus merasimi ile yedinci Osmanlı padişahı olarak tahta oturdu. On dokuz yaşını birkaç gün geçmiş bulunuyordu. Bizanslı Tarihçi Prens Dukas, Edirne Sarayı'ndaki cülus törenini şöyle betimlemektedir:

*“Karşısında beylerin tümü dizilmişlerdi. Biraz uzakta yan tarafta ise babasının vezirleri Halil Paşa ve İshak Paşa bulunuyordu. Kendi vezirleri Şehabeddin Paşa ve İbrahim Paşa geleneğe uygun olarak yanı başında idiler. O zaman Mehmed, veziri Şahin'e sordu: 'Babamın vezirleri niçin öyle uzakta duruyorlar? Hemen onları çağır ve Halil'den kendisine yakışan bir yerde oturmasını iste. İshak da Anadolu'nun diğer beyleriyle birlikte, Bursa'ya babamın cenazesini gömmeye gitsin. Ayrıca artık Anadolu'ya ait işlere o bakacaktır. Adı geçen iki vezir bu sözleri duyunca hemen onun önüne koştular ve adet üzere elini öptüler. Halil vezir olarak kaldı. İshak ise Murad'ın cenazesini aldı ve Bursa'da yaptırttığı türbeye gömdürdü.”*

Yeni padişah İshak Paşa'yı Anadolu Beylerbeyi tayin etmiş, onun yerine de Şahabettin Paşa'yı getirmişti. Ancak daha önce yaşanan taht değişikliğinden dolayı araları açık olmasına rağmen Çandarlı Halil Paşa'yı veziriazamlık görevinde tuttu. Yeniçerilerin üzerinde büyük bir etkisi olan Halil Paşa'nın dış politikadaki tecrübesinden ve maharetinden de yararlanmak istiyordu. Ancak diğer taraftan yaptığı yeni atamalarla başkentte sadrazamı iyice yalnızlaştırdı. Manisa yıllarında kendisini gözetim altında tutmakla görevli olan, Anadolu Beylerbeyi Özgür oğlu İsa Bey'i azlederek İshak Paşa'yı Anadolu Beylerbeyi yaptı. Şahabettin, Saruca, Zağanos ve İbrahim Paşaları *Divan vezirliğine* tayin ederek kendi kadrosunu kurdu.

Şimdiki durum ilk saltanat yıllarına nazaran daha farklıydı: Kosova Zaferi'yle devletin içinde bulunduğu siyasi durum düzelmiş, Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyeti pekişmiş, yeni Haçlı girişimlerine karşı Avrupalıların cesareti de kırılmıştı.

II. Mehmed'in cülusunu haber alan Avrupalı devletlerin elçileri başkente gelerek, hem yeni padişahı tebrik ediyor, hem de bir takım antlaşma ve tekliflerde bulunuyorlardı. Bizans imparatorunun, Trabzon Rum imparatorunun, Sırp kralının, Macar kralının elçileri; Mora despotunun, Eflak, Ragusa ve Ceneviz hükümetlerinin, Midilli ve Sakız adalarının, Rodos şövalyelerinin, Galata Ceneviz kolonisinin temsilcileri Edirne'ye gelmişlerdi. İleriye yönelik tasavvurları olan genç padişah, gelen makul teklifleri olumlu karşılayarak komşu devletlerle barış siyaseti tesis etmek istiyordu. Çünkü onun gerçek gayesi Konstantinopolis idi.

Bir buçuk asırdan beri sürekli genişleyen Osmanlı Devleti'nin toprakları arasına sıkışıp kalan, tüm toprakları Marmara sahillerindeki bazı kaleler ile Konstantinopolis'ten ibaret olan Bizans

İmparatorluğu'nun tahtında, 1449'dan beri eski Mora despotu XI. Konstantin Paleologos oturmaktaydı.

Öncelikle sınırların güvenliğini sağlamak amacıyla II. Mehmed, Venedik Cumhuriyeti ile zaten var olan barış antlaşmasını yeniledi. Macarlarla üç yıllık yeni bir antlaşma imzaladı. Sırp elçilerine yakınlık gösterilerek, bazı sınır kaleleri kendilerine terk edildi. Yıldırım Bayezid'in torunu olan Şehzade Orhan'ın serbest bırakılmaması mukabilinde Çorlu Kalesi Bizans'a bırakıldı ve eski antlaşmalar da yenilendi. Ayrıca Orhan'ın masrafları için yıllık üç yüz bin akçe verilmesi de taahhütler arasındaydı. Ancak yeni padişahın barış siyaseti izlemesi, Avrupalılar tarafından yanlış değerlendirildi.

İlk padişahlığı döneminde yaşanan krizler sonucunda babasının tahta geri dönmesi, onun Avrupalılar tarafından kudretsiz ve kabiliyetsiz biri olarak algılanmasına sebep olmuştu. Bundan dolayı II. Murad'ın ölümü ve Mehmed'in yeniden tahta çıkışı Avrupa'da tarifsiz bir sevince yol açtı. Avrupalı krallar, Osmanlı Devleti'nin bu çocuğun ellerinde dağılacığını tahmin ediyorlardı.

Bizans sarayında yedi yıl geçiren Francisco Filelfo, bu fırsatın değerlendirilmesi için derhal topyekûn harekete geçilmesini öneriyordu. Fransa kralı VII. Charles'a gönderdiği mektupta Filelfo; *“şimdiki Osmanlı padişahının oldukça beceriksiz, cahil ve toy olduğunu, savaş tecrübesinin bulunmadığını, Türklerin en fazla altmış bin kişilik bir ordu çıkarabileceklerini ve direnemeyeceklerini, Haçlı ordularının Konstantinopolis'e kadar rahatça ilerleyip Bizans ordusuyla birleşerek Osmanlıları Balkanlardan ebediyen atabileceklerini, hatta Asya'ya da geçerek Türkleri ezeceklerini, bir daha toparlanmalarına imkân vermeyeceklerini”* ifade ediyor, mektubunu *“Haydi öyleyse, Kral Charles ileri!”* sözleriyle bitiriyordu.

# Uslanma Bilmez Karamanoğlu

I. Mehmed'e karşı ilk hareket Karamanoğullarından geldi. Padişah değişikliğini fırsat bilen Karamanlılar Osmanlı topraklarını işgale başlayıp Aydın, Menteşe ve Germiyan hanedanlarına mensup beyleri eski topraklarına göndererek Batı Anadolu'da isyanlar çıkarmaya teşebbüs edince, Karaman ülkesine sefer kararı alındı. Ancak Osmanlı ordusu karşısında çaresiz kalan ve direnemeyeceğini anlayan İbrahim Bey barış istemek zorunda kaldı.

Sefer esnasında Osmanlı ordugâhına sürpriz bir şekilde Bizans elçilik heyeti gelmişti. Bu beklenmeyen gelişmeden endişelenen padişah; vezirlerin, ulema ve meşayihin de araya girmesi neticesinde İbrahim Bey ile barışa razı oldu. Karaman ülkesini tamamen zapt etmek niyetiyle yola çıkan padişah bu barıştan memnun olmamasına karşın Bizans'ın yeniden kıpırdanmasından endişelendiği için teklifi kabule mecbur olmuştu. Yapılan antlaşmaya göre Akşehir, Beyşehir ve Seydişehir Osmanlılara bırakılacak ve sefere çıkıldığında Karamanlılar orduya yardımcı asker göndereceklerdi. Osmanlıların Anadolu'da uğraşmalarını fırsata çevirmek isteyen Bizanslılar ise taht müddeisi Şehzade Orhan'ı serbest bırakmak tehdidiyle yeni taleplerde bulunmaktaydılar. Çandarlı Halil Paşa'yla görüşen elçiler şu mesajları ilettiler:

*“Rumların imparatoru yıllık tutar olarak 300.000 akçe verilmesini kabul etmiyor. Çünkü Sultan Mehmed gibi bir Osmanoğlu olan Orhan, artık olgunluk yaşında bir adam olmuştur. Her gün sayısız kişi ona efendimiz diye hitap ederek gelmekte ve onu hükümdar ilan etmektedir. Ama o bol bol armağan sunmak istediği halde bunu yapamamaktadır. Bu yüzden sürekli olarak imparatorun para istemektedir. Oysa imparatorun onun isteklerini karşılayacak kadar cömertçe bağışta bulunmak imkânı yoktur. Bu yüzden iki isteğimiz var. İkisinden birini seç. Ya Orhan için ödediğin parayı bir kat artır ya da biz Orhan'ı salıverelim. Osmanoğlu'nu beslemek bizim yükümlülüğümüz değildir. Bu giderlerin Osmanlı hazinesinden karşılanması gerekir. Eğer böyle olursa biz onu şehirde tutar, çıkışını engelleriz.”*

Usta bir diplomat ve devlet adamı olan Çandarlı Halil Paşa, ihtiyatlı dış politikası ve barış taraftarı görüşleriyle bilinmesine karşın o kadar öfkelenmişti ki tecrübeli bir devlet adamından beklenmeyecek şekilde konuştu ve gelen elçilere gayet sert sözlerle yanıt verdi:

*“Ey ahmaklar! Ey geri zekâlı Rumlar! Beyninizdeki hınzırlıkları çok iyi biliyorum. **Ama şimdi bu eski hile ve düzenlerinizi unutun.** Ölmüş olan sultanımız uysal bir insandı. Şimdiki ise sizin inanmakta olduğunuz tabiatta değildir. Geri zekâlı adamlar, yeni yapmış olduğumuz yeminli antlaşmayı ellerimizde tutuyoruz. Daha mürekkebi bile kurumadı. Şimdi böyle bir sefer sırasında bizi korkutmak için icat ettiğiniz o umacıları bize gösteriyorsunuz. Biz cahil ve güçsüz çocuklar değiliz. Bir şey yapmak istiyorsanız, haydi onu yapın. Orhan'ı*

*Trakya'nın sultanı ilan etmek istiyorsanız edin. Tuna'yı geçmeleri için Macarlara yardımcı olmayı tasarlıyorsanız, buyursunlar gelsinler. Eğer siz kendiniz saldırıya geçip kaybettiğiniz yerleri geri almak isterseniz gecikmeyin. Ama şunu bilin ki tasarladıklarınızın hiçbirinin başarılı bir sonuca ulaşması mümkün değildir. Aksine şimdi kendinize ait diye kabul ettikleriniz dahi elinizden alınacaktır.”*

Savaş karşıtı sadrazamın aşırı tepki vermesine karşın aktif ve savaştı bir dış politika arzulayan padişah, Bizans elçilerine tuhaf bir sakinlikle mukabelede bulundu. Sultan Mehmed, planlarını bozabileceği düşüncesiyle, şimdilik bir saltanat rakibiyle uğraşmak istemediği için, Bizans elçilerini sükûnetle karşıladı. Yakında Edirne'ye döneceğini, tekliflerini oraya gelerek bildirmelerini söyleyerek elçilik heyetini gönderdi.

# Kuşatma Hazırlıkları ve Bizans'ın Son Çırpınışları

Karamanoğlu problemini çözüme kavuşturarak Edirne'ye hareket eden genç padişah, Çanakkale Boğazı'nın Frenk gemileri tarafından tutulması sebebiyle, Kocaeli üzerinden İstanbul Boğazı'na geldi. Boğazı geçerken Çandarlı Halil Paşa'ya "**Lala buraya bir hisar gerektir!**" diyerek, Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın tam karşısına, boğazın en dar yerine inşa edilecek Rumeli Hisarı'nın ilk işaretini verdi. Yeni yapılacak hisarla boğaz kontrol altına alınacak, Osmanlı askerlerinin karşıdan karşıya geçişleri bir sorun olmaktan çıkacak ve Bizans'ın hareketleri de sınırlandırılmış olacaktı.

Osmanlılar, İstanbul Boğazı'nın hem doğu yakasına hem de batı yakasına hâkim olmalarına karşın Bizans İmparatorluğu'nun elindeki boğaz, ülke topraklarını bir kama gibi ikiye ayırmaktaydı. Boğaz'ın tamamen Osmanlı kontrolünde olmaması devletin toprak bütünlüğünü de tehlikeye atıyordu. İstanbul'un fethedilmesi planlanıyorsa bu suyunun mutlaka kontrol altına alınması gerekmekteydi.

Edirne'ye döndükten sonra Sultan Mehmed hisarın inşası için hazırlıklara başlanmasını istedi. Yaklaşmakta olan felaketi hisseden Bizans imparatoru, derhal yeni bir elçilik heyetini Edirne'ye yolladı. Elçiler bu kez, Yıldırım Bayezid'in torunu Şehzade Orhan'ın tahsisatından hiçbir bahis açmıyor, padişahla anlaşarak hisar inşaatının durdurulmasını temin etmek istiyorlardı:

*"Türkler Edirne'yi alalı yüzyıl oldu. O zamandan bugüne tüm padişahlar ile antlaşmalar imzaladık. Bu padişahların hiçbiri Konstantinopolis'in dâhilinde bir kale inşaatı düşünmedi. Büyükbaban Yıldırım Bayezid, boğazın Anadolu yakasında hisar yapmak istediğinde İmparator Manuel'den rica etti. O da buna onay verdi. Siz ise her şey yolunda giderken, Karadeniz'e Frenklerin geçmesine mani oluyor ve Konstantinopolis'i açlıktan mahvetmek istiyorsunuz. Tahsil ettiğimiz gümrük vergilerini kesmek için tedbir alıyorsunuz. Bu girişimlerinizden vazgeçiniz ki babanızla olduğumuz gibi iyi dostlar olalım."*

Bu teklife padişah şu yanıtı verdi:

*"Ben şehriniz aleyhinde bir tasavvurda bulunmuyorum. Topraklarımın emniyeti ile ilgili önlemler almak, antlaşmanın bozulması demek değildir. İmparatorunuzun Macarlarla ittifak yapıp babamın ordusunun Rumeli'ye geçmesine mani olduğunu unutmadım. Gemileriniz boğazı kapatınca Müslümanların endişeleriyle âdeta dalga geçerek sevinmiştiniz. Babam Rumeli sahilinde bir hisar yapmayı daha Varna Muharebesi'nde ahdetmişti. Onun düşüncesini ben gerçekleştiriyorum. Kendi memleketim üzerinde istediğimi yapmaya engel olmaya ne hakkınız vardır. Anadolu sahili benimdir, çünkü ahalisi Müslüman'dır. Rumeli sahili dahi benimdir. Zira müdafaasını bilmiyorsunuz. Gidip efendinize söyleyiniz ki şimdiki padişah kendinden öncekilere asla benzemez. Benim iktidarımın ulaştığı yerlere onların emelleri dahi yetişmemiştir."*

Tüm hazırlıklar ikmal edildikten sonra Sultan Mehmed Rumeli Hisarı'nın inşaatını başlatmak ve bizzat hisarın inşasına nezaret etmek amacıyla bölgeye geldi. Kritovulos'un anlatımıyla; inşaatın yapılacağı alanı bizzat kendisi seçmiş, Boğaz'ın en dar yerini ölçtürmüş, hisarın boyutlarını ve sınırını tespit etmiş, tüm teknik ayrıntılarla ilgilenmişti. Hisarın inşaat işlerinin takibini Halil, Saruca, Şahabettin ve Zağanos Paşalara havale etti. İnşaatında altı bin işçi ve gönüllünün geceli gündüzlü çalıştığı rivayet edilen Rumeli Hisarı'nın inşası, projelendirilmesinden itibaren dört ay gibi oldukça kısa bir zamanda tamamlandı. Hisara yukarıdan bakıldığında burçların konumu, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve padişahın ismi olan "*Muhammed*" kelimesini çağrıştırmaktaydı.

İnşaatın tamamlanmasıyla birlikte kale komutanlığına Firuz Ağa tayin edilip emrine dört yüz yeniçeri, silah ve cephane verildi. Kaleye yerleştirilen topların bir kısmı karşı sahile kadar mermi atabilmekteydi. Kalenin denize açılan yirmi kapısı vardı ve her kapıya birer top konmuştu. Kale komutanı Firuz Ağa, hangi millete ait olursa olsun, ne denli büyük olursa olsun, boğazdan geçmeye teşebbüs edecek her geminin durdurulması, yelkenlerini indirerek kalenin önüne demirlemesi ve belirlenecek vergiyi ödemesi emrini almıştı. Aksi halde izinsiz geçmek isteyen olursa top atışıyla batırılacaktı. Bundan sonra boğazdan geçen tüm yabancı gemiler izne tabi tutuldu.

26 Ekim 1452'de Antonio Rizo komutasındaki Venedik gemisinin, Karadeniz'den boğaza izinsiz girmek istemesi üzerine yoğun top ateşiyle batırılması, sonrakiler için de bir uyarı oldu. Son derece stratejik bir nokta olan İstanbul Boğazı artık tamamen Osmanlıların denetimindeydi. Fatih Sultan Mehmed döneminin tarihçisi Dursun Bey'in ifadeleriyle, "*Boğazın öbür yakasında eski Anadolu Hisarı'na yeni bir kısım ilave edilip toplarla takviye edilince, kuşlar dahi Akdeniz'den Karadeniz'e geçemez oldular.*" Bu hamle padişahın büyük hedefine ulaşmak için attığı ilk önemli adım olmuştu. Boğazkesen Hisarı'nın yapımının tamamlanmasından sonraki günlerde Sultan Mehmed, askeriyle birlikte Konstantinopolis'e bir mil mesafeye kadar yaklaşmış, bir tepeden şehri iyice görebilmiş ve saha üzerinde bir kısım inceleme ve planlamalar yaptıktan sonra 1 Eylül 1452'de başkent Edirne'ye dönmüştür.

Edirne'deki hazırlıklar esnasında padişahın en çok önem verdiği konu, o zamana kadar yapılamamış, karşısında durulamayacak kadar büyük toplar döktürmek oldu. Sultan Mehmed topların tahrip kuvvetlerinin farkında olduğu içindir ki hem sayılarının artırılmasına hem de çaplarının büyütülmesine özel bir önem vermekteydi. Osmanlı mühendisleri Muslihiddin ve Saruca Sekban ile Bizans'tan kaçarak Türklere iltica eden Macar top ustası Urban bu işle görevlendirilirken, güllerle mermilerin tasarlanması ve balistik hesaplamalarını bizzat padişah üstlenmişti. Edirne'de yapılan deneme atışlarının istenen sonuçları vermesi, fethe olan inancı bir kat daha artırdı. Attığı güllerin ağırlığı altı yüz kiloyu bulan büyük topun deneme atışları sonucunda bir mil mesafeye düştüğü, bir kulaç kadar da toprağa gömüldüğü ve sesinin kilometrelerce uzaktan işitildiği görüldü. Şimdiye değin bir başka örneği olmayan bu topa, "*şahi*" dendi. 1 Şubat 1453'te toplar Edirne'den yola çıkarıldı. Osmanlı ordusunda kuşatmada kullanılmak üzere tasarlanmış on dört batarya topu ve üç de büyük top mevcuttu. Güvenliği sağlamak ve yol üzerindeki kaleleri teslim almak üzere, on bin kişilik bir süvari

birliği de önden sevk edildi. Toplar yaklaşık iki aylık bir süre sonucunda surların önüne getirildiler. Güzergâh üzerindeki yolların tesviyesi ve kurulacak köprülerin inşası için elli usta ile iki yüz amele önden gitmiş, topların çekilmesinde de otuz araba ile altmış manda kullanılmıştı.

II. Mehmed'in Konstantinopolis kuşatmasına ne derece ehemmiyet verdiğini, gece gündüz muhasaraya dair yaptığı planlamalarını, fetih için yaşadığı heyecanı anlatan Bizanslı Tarihçi Dukas;

*“Padişahın gece ve gündüz huzuru kaçmıştı. Yatağına girer çıkarken, sarayında ve dışarıda gezinirken zihni hep fetih ile meşguldü. İstirahat ve uykusu kalmamıştı. Elinde kâğıt kalem devamlı İstanbul haritası üzerine çalışıyordu. Yine bir gece aynı düşünce ile uykusunu kaybetmişti. Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'yı gece yarısından sonra saraya çağırarak; ‘Bu iş aklımdan çıkmıyor, uykum ve rahatım kalmamıştır, senden destek bekliyorum, bilesin!’ ”*

dediğini naklediyor.

Sultan II. Mehmed'e göre, Konstantinopolis mutlaka Anadolu ve Balkanlara yayılmış bulunan Osmanlı Devleti'nin elinde bulunmalıydı. Bizans Sarayı, Müslümanlar ve Türkler aleyhine tasarlanan oyunların merkezi, fitnenin yuvası haline gelmişti. 1071'deki Malazgirt Zaferi'nden sonra başlayan ve Kudüs üzerine yapılan Haçlı Seferleri, Osmanlıların Rumeli'ye geçmeleriyle birlikte ardı arkası kesilmeyen Haçlı ittifakları, çoğunlukla Bizans Sarayı'nda tertiplenmişti. İmparatorlar Anadolu'da birliğin kurulmasını engellemek için Türkmen beyliklerini sürekli kışkırtıyor, saltanat iddiasında bulunan şehzadeleri himaye ederek, Osmanlı Devleti'ni iç savaşa sürüklemek istiyorlardı. Devletin iki yakadaki toprakları ancak Konstantinopolis'in fethiyle birbirine bağlanabilir; Türklerin Balkanlara kalıcı olarak yerleşmeleri de ancak bu şekilde sağlanabilirdi. Osmanlılar, Anadolu'dan Balkanlara asker geçirirken de büyük zorluklarla karşılaşılıyorlardı. Ayrıca deniz yoluyla gelebilecek bir Haçlı ordusunun, Rumeli'de Osmanlıları arkadan vurması ihtimal dâhilindeydi. İstanbul kara ve deniz ticaret yolları üzerinde kurulmuş olması sebebiyle ekonomik yönden de oldukça mühimdi. Sultan Mehmed ise Avrupalıları ekonomik ve ticari açıdan kendisine bağımlı kılmak için bu önemli ticaret merkezini mutlaka zapt etmek istemekteydi.

İmam Buharî, İmam Müslim ve Suyuti gibi hadis âlimlerinin rivayet ettiği; *“Ümmetimden kayserin şehrine gaza edenler af olacaktır.”*, *“Kayserin şehri fethedilip orada ezan okunmadıkça kıyamet kopmayacaktır.”* gibi hadislerde, Hz. Peygamber (s.a.s.) Konstantiniyye'nin fethini tebşir; fatih ve gazilerini tebciil etmiş, bu uğurda gaza yapanları da cennetle müjdelemişti. Bir gün Hz. Muhammed (s.a.s.) ashabına; *“Bir yanı kara bir yanı denizlerle çevrili bir şehirden bahsedildiğini duydunuz mu?”* diye sormuş, ashabı; *“Evet Ya Resulallah!”* cevabını verince de; *“Bu şehir yetmiş bin gazinin tehlil sesleri ve ‘Allahüekber, Lailahe illallahu vallahu ekber’ tekbirleri ile fethedilmedikçe kıyamet kopmayacaktır.”* buyurmuştu. Osmanlı âlimleri tarafından en çok zikredilen hadiste ise; *“Konstantiniyye muhakkak fethedilecektir. Bu fethi yapan emir ne güzel emir, asker ne güzel askerdir.”* buyrulmaktaydı.

Emeviler ve Abbasiler zamanında olduğu gibi, Osmanlıların Kuruluş Devrinde de Müslümanları İstanbul'un fethi için teşvik eden bu hadisler hayli etkili olmuş, siyaseten büyük önemi olan İstanbul seferlerine, dinî bir aşk da eklenmiş ve zaferin ilahî bir vaat olduğu inancı kamuoyunda iyice yerleşmişti. Ancak birçok kez denenmesine karşın şehir düşürülemedi.

Sultan Mehmed 1452 yazında, Edirne'de kuşatma hazırlıkları ile meşgulken; devlet erkânı, ulema ve komutanlarla yaptığı, Konstantinopolis kuşatmasının konu edildiği toplantıda:

*“...Konstantiniyye fethedilmedikçe, Bizans'ın fesadı ve bize karşı çıkaracağı tehlikeler devam edecektir. Zira memleketlerimi ortadan bölen bu şehir, Rumlar elinde kaldıkça devletimiz emniyette olamayacaktır. Eğer Rumlar şehrin muhafazasını başka kuvvetli askerlere bırakırsa, bu bizim için daha tehlikeli olur. Pederim ve atalarım zamanındaki kuşatmaları hatırlayarak, bunun imkânsız olduğunu sanmayınız. Zira Sultan Bayezid ve pederimin kuşatmaları esnasında şehirde teslim hazırlıkları yapılırken Avrupa'dan Macar ve Ulahların, Asya'dan Timur'un gelmesiyle kurtulmuştur. İtalyanların yardımına gelince, Rumlar ile aralarındaki mezhep mücadelesi şehirde huzur bırakmamıştır. Biz ise para ve silahlarımızla, muharebe makinelerimiz, gemilerimiz ve askerlerimizle düşmana çok üstünüz. Ya şehri kuşatıp hücumla alacağız veya uzun bir muhasara ile düşmanı teslim mecbur edeceğiz. Hiçbir engel bizi yolumuzdan döndüremeyecek ve hiçbir kuvvet savvetimize dayanamayacaktır.”*

dedi. Ardından vezirlerin ve paşaların da fikirleri soruldu. Devlet erkânının bir kısmı padişahın fikirlerine katılırken, bir kısmı da muhalif kaldı.

Liderliğini Çandarlı Halil Paşa'nın yaptığı muhaliflere göre; İstanbul alınması güç bir şehir olup zapt edilememesi halinde devletin geleceği tehlikeye düşecekti. Ayrıca bu kuşatmanın, Avrupalıları yeni bir Haçlı seferi için harekete geçirme ihtimali de vardı. Zira Konstantinopolis, Hıristiyan Avrupa için siyasi ve ekonomik açılardan olduğu gibi dinî yönden de önemli bir şehirdi. Bu gibi sebeplerden dolayı Bizans'a karşı yapılacak bir teşebbüs Osmanlılar açısından, daha önce olduğu gibi olumsuz neticeler doğurabilirdi. Dönemin tarihçilerinden olan ve kuşatmaya bizzat katılan Dursun Bey, daima Konstantinopolis'i düşünen genç sultana, önemli devlet adamlarından bazılarının muhalefet ederek böylesine büyük bir hamlenin ağır sonuçlara sebep olabileceğini belirttiklerini ancak bu kişilerin padişahı İstanbul'u fethetme fikrinden vazgeçiremediğini şöyle yazar:

*“Bu cihetten daima şehrin fethi işini dilinden ve fikrinden düşürmezdi. Bir an önce harekete geçilmesi için acele ederdi. Ama bazı devlet erkânı ve hizmetindeki kimseler, bunun zorluğunu dile getirirler, daha önceki atalarının fetih için çok para harcayıp asker topladıkları halde buna bir çare bulamadıklarını söylerlerdi. Yine şehre karşı girişilecek hareketin birçok fitneye yol açma ihtimalinin bulunduğunu bildirirlerdi. Böylece onun niyetini unutulmuşluk girdabı içine atmaya kastederlerdi. Ancak o bu sözlere asla iltifat etmezdi.”*



Bu muhalif düşüncelerden dolayı camı bir hayli sıkılan padişah; “*Ol kal’anın benim elimle fetholunması mukadder ise burçları ve hisarları taştan değil de saf demirden dahi olsa, kahr u gadap ateşimle eritip mum eylerim.*” diyerek kararlılığını gösterdi. Nihayet muhalif paşaların da çoğunluğa uymasıyla, Konstantiniyye’nin fethine mecliste ittifakla karar verildi.

Kuşatma hazırlıkları tüm hızıyla devam ederken, Turhan Bey ve oğullarının emrindeki Osmanlı akıncıları da 1452 sonbaharında Mora’da harekete geçip Bizans imparatoru Konstantin’in kardeşleri, Mora despotu Dimitrios ile Thomas’ı sıkıştırmaya başladılar. Turhan Bey’in görevi kış boyunca despotları tehdit etmek ve baskı altına almaktı. Nitekim akıncıların yoğun saldırılarıyla Mora despotlarının gücü tüketilecek ve imparatorun bu yönden beklediği yardım da böylece engellenmiş olacaktı.

Rumeli beylerbeyi Dayı Karacabey ise İstanbul civarındaki son Bizans topraklarının fethiyle görevlendirildi. Karadeniz sahilindeki Misivri, Ahyolu, Vize ve Silivri tarafındaki Ayios Stefanos kasabası fethedildi. Bigados kendiliğinden teslim oldu. Gelibolu Tersanesi’ndeki gemi tezgâhlarında faaliyet hızlandırıldı. Yeni yapılan gemilerin bazıları bakır kaplanarak zırhlandı. 147 harp gemisinden oluşan Osmanlı donanmasının komutası Baltaoğlu Süleyman Bey’e verildi. Bu gemilerin içinde takriben yirmi bin asker bulunmaktaydı.



*Haliç’e gerilen Bizans zincirlerinin Osmanlı dönemindeki hali*

Osmanlılar, maddi ve manevi manada tam donanımlı ve moralli olarak Bizans üstüne yürürken; Rumlar, ahlaki sükût içinde bulunuyordu. İmparatorun sarayında Türklere bilgi sızdıran yüksek düzeyli devlet adamları vardı. Şehrin Türkler tarafından fethedileceği düşüncesi halk arasında iyiden iyiye yayılmıştı. Ayasofya’nın önünde bulunan, dikili bir sütun üzerindeki Justinianus heykelinin ve elindeki kızıl kürenin 14. yüzyılda düşmesi, ülkenin Türkler tarafından fethine ve imparatorluğun yıkılışına işaret sayılmaktaydı. Zira bu heykelin, şehri düşmanlardan koruduğuna dair halk arasında oldukça yaygın bir kanaat vardı. Dünya hâkimiyetini temsil eden bu heykelin Anadolu’yu gösterdiğine ve İmparator Justinianus’un, “*kendisini yıkacak kimsenin buradan*” geleceğini söylediği rivayeti Rumlar arasında dilden dile dolaşıyordu. Diğer bir kehanete göre de; “*Şehir Konstantin adlı bir imparator zamanında kaybedilecekti.*” Tüm bu söylentiler, şehir halkının nasıl bir manevi çöküntü ve ümitsizlik içinde olduğunu açıkça göstermektedir.

İmparator XI. Konstantin, kışı savunma hazırlıklarıyla geçirdi. Tüm surlar tamir edildi. Yirmi metre genişlik ve derinliğindeki hendeklere Marmara ve Haliç’ten alınan sularla, şehir âdeta bir adaya dönüştürüldü. İmparatorun en güvendiği nokta, kenti tarih boyunca uğradığı tüm saldırılardan kurtaran iyice berkitilmiş surları idi. Haliç tarafındaki surların tek kat olmasının verdiği zaafi önlemek için Haliç’in girişinde bir müdafaa hattı daha kuruldu ve Türk gemilerinin Haliç’e girmesini engellemek

maksadıyla, Sirkeci'den Galata'ya kadar kalın bir zincir çekildi. Şehre altı ay yetecek kadar erzak depolandı. Konstantinopolis'in müdafaası ise Doğu'daki ticari menfaatlerini kaybetmek istemeyen Latinlere bırakıldı.

Savunmayı yönetecek meşhur komutan Cenevizli Guistiniani'nin, 26 Ocak 1453'te savaş makineleri ve malzeme yüklü iki büyük kadirga ve yedi yüz askerle şehre gelmesi halk arasında büyük bir sevinç dalgası oluşturdu. Bizanslılar, cesareti ve kahramanlığı ile şöhret bulan Guistiniani'nin gelişiyle derin bir nefes aldı. Guistiniani, emrine verilen iki bin kişi ile birlikte, şehri bugüne kadar birçok istiladan koruyan surları tamir ettirerek, uygun yerlere taş atan mancınıklar yerleştirmiş, özellikle deniz tarafındaki surları sağlamlaştırmıştı.

Marmara'dan Eyüp sahiline kadar devam eden bu üç sıralı surlar aşılması çok zor engellerdi. Surların önünde ise yirmi metre derinlik ve genişlikte büyük hendekler kazılmıştı. Son büyük tamirati kuşatmadan birkaç sene evvel yapılan Konstantinopolis surları, üçgen şeklinde idi. Karadan gelecek tehlikeleri bu surlar sayesinde durdurmayı planlayan imparator, denizden gelebilecek tehlikeler için de önlem almıştı. Eski gemiler ve variller kalın bir zincirle birbirine bağlanıp denize bırakılarak Türk gemilerinin Haliç'e girmeleri engellenmek istendi. Bununla birlikte altı bin Bizanslı ve üç bin civarında da dışarıdan yardıma gelen asker teçhiz edildi. Şehrin savunmasında Bizanslı askerlerin yanında, İtalyan, İspanyol, Giritli, Fransız, Rus ve Macarlarla beraber ücretli Türk askerleri de görev alacaktı. Ayrıca, son derece etkili bir silah olan Grejuva denen Rum ateşi de hazır hale getirildi. Ekonomik sıkıntıyı gidermek içinse kiliselerdeki kıymetli madenlerden yapılmış eşyalar eritilerek bunlardan para bastırıldı.

Katolik dünyasının desteğini alarak Osmanlılara karşı Avrupa devletlerini harekete geçirmek isteyen imparator; 12 Ocak 1452'de papa ile Ortodoks ve Katolik kiliselerinin birleşmesi konusunda anlaşmıştı. Çünkü yalnızca Bizans ordusunun şehri müdafaaya güç yetiremeyeceğinin farkındaydı. Kardinal Isidoros, 12 Eylül 1452'de Konstantinopolis'e gelerek Ayasofya'da Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleştiğini ilan etti ve Roma usulünde ayin yaptı. Fakat ayin esnasında halk hipodromda toplanarak töreni protesto etti. Ortodoks halk buna şiddetle karşı çıktı ve Ayasofya'ya gitmez oldu. Bu olaydan sonra, Ayasofya neredeyse tamamen metruk hale geldi. 1204 yılındaki Latin istilasında Konstantinopolis'in nasıl yağmalandığı ve halkın Latinler tarafından nasıl tahkir edildiği, hafızalardaki canlılığını hala koruyordu. Bizans, Türklere teslim olmak istemediği kadar, ruhlarını Katolik Roma'ya satmak ve dinlerinden vazgeçmek de istemiyordu. Şehirdeki huzursuzluk son raddeye varmıştı. Kiliselerin birleşmesine tepki gösteren Grandük Lukas Notaras; *"Konstantinopolis'te kardinal şapkası görmek yerine Müslüman sarığı görmek evladır."* derken, halkın duygularına tercüman oluyordu. İmparator, şehir halkı üzerindeki nüfuzunu büyük ölçüde yitirmişti.

## ‘Büyük Müjde’ye Nail Olmak...

**H**azırlıkların tamamlanıp kuşatma için gerekli olan malzemelerin şehrin önlerine nakledilmesinin ardından, padişah da 23 Mart 1453 Cuma günü ordusu, ulema, vüzera ve ümerasıyla birlikte Edirne’den hareket edip 5 Nisan’da Top kapısı önüne gelerek ordugâhını kurdu. *Cebecibaşına*, Kapıkulu askerlerine silah dağıtılması, diğer askerlere de ertesi gün için savaşa hazır olmaları talimatı verildi.

Planlamalar 6 Nisan 1453 Cuma günü savaşı başlatacak şekilde yapılmıştı. Kendi istekleriyle orduya katılan gönüllülerle birlikte toplam sayısı takriben seksen bin civarında olan Osmanlı birlikleri, Çandarlı Halil Paşa ve Zağanos Paşa nezaretinde yapılan incelemeler neticesinde uygun görülen mevkilere yerleştirildiler. Ayvansaray’dan Yedikule’ye kadar kara surları tamamen sarıldı. Padişahın otağı, Top kapısı karşısındaki Maltepe’ye kurulmuş, etrafında da Kapıkulu ordusu hale şeklinde mevzilenmişti. Burası surların en zayıf olduğu tahmin edilen bölümüydü. Topçular merkez hattının önünde idi. Uzun demir toplar, çeşitli harp makineleri, mancınıklar ve yürüyen kuşatma kuleleri bu hatta yerleştirildi. Topkapı ile Edirnekapı arasındaki arazinin meyilli olması sebebiyle surlar bu hatta daha zayıf olduğu için imparator da karargâhını Topkapı’da kurdu. Bu muhitin müdafaası General Guistiniani tarafından yapılacaktı.

Padişahın Edirne’den hareketini müteakip, Kaptan-ı Derya Baltaoğlu Süleyman Bey komutasında Gelibolu’dan yola çıkan Osmanlı donanması da bölgeye ulaşmıştı. Donanmanın görevi, surların etrafını ablukaya almak ve dışarıdan kente gelebilecek yardımları engellemek idi. Ayrıca uygun vakitlerde Haliç’e girme teşebbüsünde bulunacaktı. Donanma on iki kadırğa, yetmiş civarında yelkenli gemi ve yirmi civarında da yük gemisinden müteşekkil idi. Bizans, Ceneviz, Venedik ve Papalık gemilerinden oluşan müttefik donanması ise çekilen zincirin gerisinde Haliç’in girişini tutmuş bulunmaktaydı.

6 Nisan 1453 günü topluca surların önünde kılınan cuma namazının ardından, ordu birliklerinin mevzilenmesi tamamlandığında İslam geleneği üzere, boş yere kan dökülmemesi için, elçi gönderilerek imparatorun şehri teslim etmesi istendi. Surlara ve Avrupa’dan geleceğini tahmin ettiği yardımlara güvenen imparator bu teklifi reddetti. Ancak vergi verebileceğini, Konstantinopolis hariç tüm kaleleri teslim edebileceğini, Türklere tabiiyet gösterebileceğini bildirdi. Fakat bunlar yeterli görülmedi.

Taraflar arasında bir uzlaşmaya varılamaması üzerine, ordu birlikleri arasında dolaşan tellallar aracılığıyla kuşatmanın başladığı askere ilan edildi. Devletlerinin tüm köhneliğine ve çürümüşlüğüne karşın imparator ve askerleri, ülkelerini ve onurlarını kahramanca savunacaklardı. Hatta muhasaranın ilk anlarında surlara saldıran düzensiz gönüllü Türk birliklerine karşı muharebeyi surların dışında kabul ederek gönüllüleri geri püskürtmüşlerdi. Ancak derhal düzenli Osmanlı kıtalarının

müdahalesiyle tekrar surların içine çekilmek zorunda kaldılar.

6 Nisan'da topların ateşlenmesiyle mücadele başladı. Gürültüsüyle kulakları sağır eden, alevler saçan topların yanında mancınıklar taş güller fırlatıyor, okçular da mazgalları ok yağmuruna tutarak savunmacılara nefes aldirmiyorlardı. Fakat içeriye geçit verecek gediklerin açılması mümkün olmuyordu. Zira surlarda oluşan gedikler derhal tamir edilmekteydi. Osmanlı askerleri muhasaranın başından itibaren iki büyük engelle karşılaşmışlardı: Aşılamayan surlar ve surların dibine Türk askerini yaklaştırmayan Grejuva ateşi. Bu engelleri aşmak için denenen yollardan biri toprak altından lağımlar kazarak surların altını dinamitlemekti. Ancak her seferinde değişik engellerle karşılaşıldığı için istenen netice elde edilemedi. Yerin üstündeki çarpışmalara denk mücadeleler yerin altında da cereyan ediyordu.

11 Nisan'da büyük toplar Topkapı önündeki siperlere, üçerli gruplar halinde olmak üzere dört batarya halinde yerleştirildi. Topların yanında yüzlerce de arkebüz yani elde taşınan küçük toplar diyebileceğimiz tüfekler mevcuttu. Büyük topların yaptığı atışlar, sadece surları değil, Bizans halkının maneviyatını da sarsıyordu. Şehir halkı topların gürültüsünü duyup surların parçalanışını gördükçe "*Tanrım bize acı!*" diye yakarıyordu. Yoğun top ateşi arkadan gelecek genel bir taarruzun habercisi gibiydi.

Surların topçu ateşiyle düşmana nefes aldirmaksızın, durup dinlenmeksizin dövüldüğü 12 Nisan günü, uygun esen lodos ile harekete geçen yüz elli parçalık Osmanlı donanmasının, Beşiktaş önlerinde toplandıktan sonra Haliç'e doğru hızlı bir manevra yapması, limanda yoğun bir telaşa sebep oldu. Ancak Baltaoğlu Süleyman Bey bu yoklama mahiyetindeki hamlesinin ardından gemilerini geri çekti. Asıl maksat düşmanın deniz gücünü ölçmekti. Muazzam Türk donanmasının manevralarını surlardan seyreden Bizanslılar büyük bir ümitsizliğe kapılmışlardı. Zira önceki kuşatmalar sadece kara tarafından yapılmasına karşın, şimdi durum farklı olacağı benziyordu. Bu ürpertici manzara Bizanslılara deniz tarafından da kuvvetli bir şekilde sıkıştırılacaklarını ihtar ediyordu.

Donanmanın Haliç'i tazyik ettiği aynı gün Osmanlı ordugâhında olumsuz hava estiren bir hadise yaşandı. Karargâha gelen Macaristan kralının elçileri, padişahın cülusunda Jan Hunyad adına yapılan Semendire Mütarekesi'nin düştüğünü, zira Hunyad'ın artık kral naibi olmadığını iletiler. Padişahın tuğrası çekili olan antlaşma metnini iade ederek Macaristan kralının imzasını taşıyan vesikayı geri istediler. Yeni bir Haçlı ordusu imasında bulunarak Türkleri tehdit eden elçilere kulak asmayan padişah, başladığı işi tamamlamakta kararlı görünüyordu. Hâsıl olan tedirginliğe rağmen kuşatmaya ve yoğun bombardımana devam edildi.

Yapılan yoğun atışlar surlarda epey tahribat yapmaya, duvarları ve burçları sarsmaya başlamışlardı. Ancak müdafiler surlarda açılan gedikleri ve yıkılan yerleri kapatmak için olağanüstü bir çaba harcıyor; yıkılan duvarları taşlarla, varillerle ve kalaslarla tamir ediyorlardı. Yoğun bombardımanın ardından Türklerin genel hücum teşebbüsünde bulunacakları belliydi. Bu hücumu

püskürtebilmek için, surların önünde yeni siperler kazıyor, fiçilerin ve çuvalların içine toprak doldurarak savunma hattı kuruyor ve ucu sivriltilmiş kazıklar hazırlıyorlardı. İmparator Konstantin sık sık şehirde ve savunma hatlarında dolaşarak halkını ve askerlerini yüreklendiriyor, onlara cesaret vererek dayanma güçlerini artırmak istiyordu. Fakat hem imparator hem şehir halkı hem de askerler bu kez durumun öncekilerden oldukça farklı ve bir o kadar da vahim olduğunun pek âlâ farkındaydı. Şehir şimdiye dek hiç bu derece sıkıştırılmamış ve surlar hiç bu kadar tahrip edilmemişti. Şahit oldukları manzara ümitsizliklerini bir kat daha artırmaktaydı.

17 Nisan'da Türkler yeni savaş makinelerini harekete geçirdiler. Yürüyen kuleler surların önüne yanaşarak su dolu hendekleri doldurmaya başladılar. Genel hücum için hazırlanan askerler, ilk denemeyi 18 Nisan gecesi yaptı. Gece yarısından sonra başlayan saldırı sabahın ilk ışıklarına kadar sürdü. Gecenin karanlığından yararlanan Türkler, surların dibine kadar yaklaştıktan sonra büyük bir velveleyle ve davul sesleri eşliğinde hücumla kalkmışlardı. Bu ürpertici sesler şehir ahalisi tarafından da işitiliyordu. Askerler attıkları ipler ve merdivenler yardımıyla surlara tırmanmaya çalışıyorlar, surların üzerindeki savunmacılara mevzilerini ölesiye savunuyorlardı. Osmanlı askerleri çengelli mızraklar ve ucu çengelli halatlarla Bizans askerlerinin oluşturdukları savunma barikatlarını aşağıya çekmeye çalışıyorlardı. Amaçları onları koruyan siperleri bozmaktı. Bizans birlikleri top ve tüfek ateşleriyle ve ok yağmuruyla baskı altına alınırken, kalkanlarla kendini koruyan Osmanlı askerleri, dayadıkları merdivenlerden surlara tırmanmaya çalışıyorlardı. Ancak surlardan dökülen kaynar yağ ve sular, yukarıdan yuvarlanan taşlar buna imkân vermiyordu. Ateşlenen toplar ve çakmaklı tüfeklerin dumanı görmeyi ve hareket etmeyi oldukça zorlaştırıyordu. Sonunda geri çekilme emrini alan askerler surlardan yavaş yavaş uzaklaştılar. Bu ilk genel hücumun savuşturulmasında özellikle Guistiniani ve emrindeki askerler etkili olmuşlardı. Taarruzdan netice alınamayınca surların daha yoğun ateş altına alarak, iyice yıpratılmasına karar verildi.



*Tüfekli Yeniçeri*

Bu genel hücum denemesinin amacı Bizans'ın müdafaa gücünü ölçmektir. Surların hangi noktalarının kuvvetli nerelerinin zayıf olduğu aşağı yukarı belli olmuştu. Şimdi bu yeni duruma göre yeni planlamalar yapmak gerekiyordu. Surların durumu iyice analiz edildikten sonra Osmanlı top bataryaları Topkapı-Edirnekapı arasındaki bölgeye yerleştirildi. Ama kesin olan bir şey vardı. O da; Bizans'ın savunma gücünün azımsanmayacak ölçüde güçlü olduğu ve şehri savunanların sonuna kadar

kahramanca dövüşmeye kararlı bulduklarıydı. Surlara yapılan bu ilk genel hücumun başarısızlıkla neticelendiği aynı gün Osmanlı donanması Büyükada'yı zapt etti. Böylece asker üzerinde hücumun başarısızlığından doğan moral bozukluğu bir nebze de olsa giderilmiş oldu.

20 Nisan'da Gelibolu'dan karargâha gelen ulaklar, Bizans'a asker, mühimmat ve erzak getiren Ceneviz gemilerinin Çanakkale Boğazı'ndan girdiğini haber verdiler. Yelkenlerini rüzgârla doldurarak süratli bir şekilde şehrin önlerine kadar gelen yüksek bordalı bu gemiler, rüzgârın kesilmesiyle aniden suyun üzerinde hareketsiz kalıvermişlerdi. Sultan Mehmed bu yardım gemilerinin derhal ele geçirilmesini, gemiler teslim alınamazsa da tamamen imha edilmelerini emretti.

Baltaoğlu Süleyman Bey idaresindeki Osmanlı kadırgaları Zeytinburnu Sütunlar bölgesinde hareketsiz bekleyen Ceneviz gemileri üzerine büyük bir gürültü eşliğinde saldırdılar. Ceneviz gemileri Osmanlı kadırgaları tarafından çepeçevre kuşatıldı. Gemilerden atılan oklar ve makinelerden savrulan taşlarla savaş başladı ve tüm gemiler birbirine karıştı. Osmanlı leventleri düşman gemilerini tutuşturarak yakmaya çabılıyor bunun için de halatlara ve demirlere sarılıyorlardı. Ancak düşman askerleri buna fırsat tanımıyor makinelerle çekip saldıkları taşları leventlerin başlarına indiriyorlardı. Süleyman Bey'in amiral gemisi mahmuzunun düşman gemisine saplanmasıyla da göğüs göğse bir muharebe başladı. Osmanlı askerleri Ceneviz gemilerini aşağıdan tutuşturmaya, attıkları oklarla yelkenlerini yakmaya, halatlarını parçalamaya, baltalarıyla da gövdesini delmeye çabıyorlardı. Kullandıkları kancalı halatlar ve merdivenlerle bir taraftan da gemilere tırmanmaya çalışıyorlardı. Gemidekiler ise fiçileri ve varilleri suyla doldurup yukarıya çektikten sonra boşaltarak yanan yerleri söndürüyor, gemilere tırmanmaya çalışan leventleri mızrak, ok ve balta darbeleriyle suya düşürüyorlardı.

Aradan üç saat geçmesine rağmen Osmanlı denizcileri olumlu bir netice alamamışlardı. Bir ara savaşın Türkler aleyhine dönmesi üzerine, bir taş atımı mesafeden denizdeki bu savaşı izleyen padişah, âdeta gemilere ulaşmak ve *"üstünlüğü Cenevizlilerin elinden almak istercesine"*, atını denize sürerek çarpışmaya müdahale etmek istemiş; donanma komutanı Süleyman Bey'e ve diğer kaptanlara emirler yağdırmış ise de sonucu değiştirememişti. Osmanlı donanması, düşman gemilerinin yüksek bordalı olmaları ve aniden başlayan rüzgârın yelkenlerini şişirmesiyle hızla limana doğru sürüklenen Ceneviz gemilerini durduramadı. Haliç'in ağzındaki zincir Bizanslılarca açıldı ve yardım gemileri içeriye girer girmez hızlıca yeniden gerildi. Gelen yardımlar sonucunda şehir halkının ve askerlerin mukavemet ve moral gücü bir kat daha yükselmiş oluyordu. Üç saat süren bu yaman cengi surlardan izleyen Bizanslılar, Latinlerin galibiyetiyle kendilerinden geçerek kutlamalar yaptılar. Şehirdeki sevinç had safhaya ulaştı. Deniz savaşındaki bu mağlubiyet Osmanlı ordusunda ise büyük bir moral bozukluğuna sebep olmuştu.

Yedikule ile Langa arasında vuku bulan bu deniz savaşının kaybedilmesinden ve yardım gemilerinin Bizans'a ulaşmasından dolayı çok hiddetlenen padişah; korkaklık, kifayetsizlik ve beceriksizlikle suçladığı Baltaoğlu Süleyman Bey'i idam ettirmeyi düşündü. Hayatını ancak ileri gelen devlet adamlarının araya girmeleriyle kurtarabilen Baltaoğlu Süleyman görevden alındı. Onun yerine ise

Hamza Bey kaptan-ı derya tayin edildi.

20 Nisan gecesi Osmanlı Savaş Meclisi, mağlubiyetten kaynaklanan buhranı değerlendirmek isteyen imparatorun barış teklifini değerlendirmek üzere toplandı. Kuşatmaya taraftar olan devlet adamları ile muhalifler arasındaki mücadele iyice şiddetlenmiş durumdaydı. Ayrıca asker arasında da kargaşa görülmeye başlamış, kuşatmaya taraftar olanlarla karşı olanlar ayrışmaya başlamışlardı. Yaşanan bu başarısızlık Halil Paşa'nın liderliğini yaptığı kuşatma muhalifi gruba olan desteği artırmıştı. Osmanlı kaynakları o günlerdeki olayları şu şekilde nakletmektedirler:

*“Şehir halkı gayet sevinip surların üzerinden elleri erişemediği için mücahitlere dil uzatmaya başladılar. Bu hadise ile gerçekten Müslümanlara bir kırgınlık hâsıl olmuştu. Muhasaraya taraftar olmayanlar bu olayı delil olarak kabul etmiş ve sultana muhasaradan vazgeçmesi için yol göstermeye çalışmışlardı. Devlet erkânının ekseriyeti muhasaranın terk edilerek musalaha yolunun tutulmasında Veziriazam Halil Paşa ile hemfikir olmuşlardı. Fakat Sultan Mehmed yüksek himmetinin de yardımıyla ve az sayıdaki destekçisiyle fetih işinde gayret gösteriyordu. Az sayıda din âlimi, özellikle Akşemseddin ve Molla Ahmed Gürani ile saltanat erkânından Vezir Zağanos Paşa bu hususta sultana destek veriyorlardı. Bu kişiler kuşatma altındaki küffarla barışa asla razı değillerdi. Sultan şehrin düşürülmesi için büyük gayret sarf etmişti ve barış yapmayı uygun görmemekteydi.”*

Muhalifler muhasaranın uzaması halinde Avrupa'dan büyük bir Haçlı ordusu gelebileceğini öne sürerek, yetmiş bin altın vergi ile yetinilmesini savunurken, Halil Paşa'ya karşı çıkan Şehabeddin Paşa, Zağanos Paşa, Turhan Bey ile ulemadan Akşemseddin ve Molla Gürani bu teklife karşı çıkarak padişahı desteklediler. Padişah dahi bir ara Halil Paşa'nın fikirlerine meylederek muhasarayı kaldırmayı düşünmüştü. Son derece gergin saatlerden ve tartışmalardan sonra nihayet muhalif grubun sesleri bastırıldı ve neticede imparatorun teklifinin reddine ve kuşatmanın devamına karar verildi.

Başarısızlığı takip eden bu zor ve gerilimli gecede Akşemseddin'in, Hızır imzasıyla padişaha gönderdiği mektup son derece önemli olup günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Uydurma veya sahte olma ihtimali olmayan bu mektup, fethin elimizde bulunan yegâne belgesi niteliğindedir. Prof. Dr. Feridun Emecen tarafından günümüz Türkçesine uyarlanarak tekrar yayımlanan bu mektubun metni şöyledir:

*“Bu hadise o gemi ehlinden dolayı meydana geldi, kalbe hayli melalet ve kırgınlık getirdi. Önemli fırsatlar çıkmıştı fakat elden kaçırıldı. Olay aleyhimize döndü. Bunlardan biri; kâfirlerin çok sevinmeleri, rahatlamaları ve moral kazanmalarıdır. Diğerleri ise sizin olayları yeterince iyi idare edememeniz ve emirlerinizi uygulamadaki eksikliklerinizdir. Ayrıca benim dua ve tebşirimin temelsiz olduğu yolundaki kanaatler de buna katılabilir. Şimdi gevşeklik ve ihmal zamanı değildir. Bu gibi hallerde hemen araştırmaya girişilip kimin böyle bir duruma yol açtığını tespit etmek gerekir. Sonra da mesul olanları derhal ağır cezalara çarptırıp azletmek lazımdır. Yoksa kaleye hücum edildiğinde ve hendekler doldurulmaya başlandığında ağır davranırlar. Sizin de bildiğiniz*

*gibi bunların çoğu, yasak Müslüman'ı olan, gönülsüz zoraki iş ehlidir. Allah için canını ve başını koyacak çok azdır. Bunlar bir menfaat ve ganimet gördüklerinde işe sarılırlar, canlarını dünya için ateşe atarlar.*

Şimdi sizden ricam odur ki yetkinizi gösterin, emrinizi fiilen icra edin. Bu gibileri için merhameti ve mülâyemeti az olan kişiyi iş başına getirin. Şiddetli ve galiz şekilde hareket etsin. Hem bunun şeriatta da yeri vardır. Yüce Allah der ki: 'Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et. Onlara karşı sert davran.' Can sıkıntısı içinde otururken bir *acayip hal vuku buldu. Kur'ân'a baktık. Şu âyet denk düştü: 'Allah erkek münafıklara da kadın münafıklara da kâfirlere de içinde ebedi kalacakları cehennem ateşini vaad etti. O onlara yeter. Allah onlara lanet etmiştir. Onlar için devamlı bir azap vardır.'* Şimdi o varmayanlar samimi Müslüman değildir, münafık hükmündedir. Ve kâfirle cehennem azabında beraberdirler. İşaret çıkmıştır. Böylece şiddetle iş yapmak gerekecektir.

*Himmet ediniz, akıbet kırgınlık ve utanmayla sonuçlanmasın. Biliniz ki feruh ve mansur ve muzaffer olacağız. Allah'ın yardım ve desteğiyle. Gerçi her şey Allah'a aittir, O'ndan gelir. Fakat elden geldiğince çalışıp çabalamakta eksiklik göstermemek gerekir. Resulullah'ın (s.a.s.) ve ashabının yolu budur. Yine hüznün içerisinde Kur'ân okuyup yattım. Allah'a şükrolsun ki çeşitli lütuflara, sevinçli haberlere şahit oldum. Epeydir böyle şeylere mazhar olmadığım için büyük bir teselli buldum. Bu sözleri söylediğimiz hazretinize fuzuli bir kelam olmaya, sevdiğimizizdir hazretinizi."*

21 Nisan günü, Galata surlarının kuzeyine yerleştirilen toplarla Haliç'te demirli bulunan Ceneviz ve Bizans gemileri yoğun ateş altına alındı. Yapılan atışların, istenen neticeyi vermemesi üzerine padişahın döktürdüğü dik mermi yollu top, tarihin ilk "havan topu" olarak kayıtlara geçti. Yeni tasarlanan topların gülleleri Galata'daki evlerin üzerinden uçarak hedeflerini vuruyorlardı. Aynı anda kara surları da ağır şekilde dövülmekteydi. Bombardıman o kadar dehşet verici olarak uygulanıyordu ki kimse başını kaldıramıyordu. Surlar ve burçlar parçalanıyor, dumandan göz gözü görmüyordu. Yıkılmaz zannedilen devasa surlar birer birer parçalanıyordu. Şehir halkı bu ağır bombardımanın ardından umumi bir hücum beklemeye başlamıştı. Denizde kazanılan başarının şehir ahalisinde oluşturduğu sevinç ve mutluluk yerini endişeli bir bekleyişe terk etmişti. Top ve arkebüz ateşlerinden dolayı gökyüzünü kesif ve kapkara bir duman tabakası sarmıştı. Fakat beklendiği gibi bir hücum olmadı. Bu fırsattan istifade eden savunmacılar derhal yıkılan surları tamir etmeye, açılan gedikleri onarmaya ve yeni savunma önlemleri almaya giriştiler.

Öte taraftan yeni Kaptan-ı Derya Hamza Bey de Haliç'in ağzında gerili bulunan zinciri kırmak ve geçmek için birkaç hücum girişiminde bulundu. Padişah bu yoğun bombardıman ile değişik cihetlerden şehri ve Galata Cenevizlilerini baskı altına almaya çalışarak, girişeceği büyük proje için yaptığı hazırlıkları perdelemeyi amaçlıyordu. Bu aslında bir şaşırtma harekâtıydı. Böylece Galata surlarının önünden açılan ve tesviye edilen yol Cenevizlilerin dikkatinden kaçırılmış oluyordu.



22 Nisan gecesi ise genç Osmanlı padişahı sıra dışı bir planı uygulamaya koydu. Uzun zamandan beri yapılan planlamalar ve günler öncesinden başlayan çalışmalar neticesinde Galata surlarının ötesindeki tepeler temizlenerek tesviye edilmiş, Marmara'dan Haliç'e kadar toprak üzerine kalaslar ve yuvarlak nesnelere yerleştirilip yağlanarak gemilerin yürütülmesi için uygun bir güzergâh yapılmıştı. O gece, önce küçük gemiler, ardından da deneyimler sonucunda uygulanan yeni yöntemler sayesinde büyük gemiler yürütülerek, yetmiş parçalık ince donanma, Dolmabahçe Koyu ve Kabataş sırtlarından Haliç'e indirildi. Ertesi sabah Osmanlı gemilerinin Haliç'te görünüşü Bizanslıları, dehşet içinde bıraktı. Bu şaşırtıcı hamle sonucunda, şehirde deniz savaşındaki başarıdan kaynaklanan sevincin yerini büyük bir panik ve korku aldı. Osmanlı ordusundaki kasvetli hava tamamen dağılmış ve fethedilen inanç daha da artmıştı.

Osmanlıların ve Sultan Mehmed'in amansız düşmanlarından olan ve padişahı bizzat tanıyan meşhur Bizanslı tarihçi Dukas gemilerin Haliç'e indirilmesi olayını şu heyecanlı satırlarla anlatır:

*“Böyle bir harikayı ne kimse görmüştür ve ne de kimse işitmiştir? Pers kralı Keyhüsrev deniz üstünde köprü inşa ederek, karada yürür gibi, köprü üstünden karşıya asker geçirdi. Bu yeni İskender ve bana kalırsa neslinin en büyük padişahı olan II. Mehmed, karayı denize dönüştürdü ve gemileri dalgalar yerine dağların tepelerinden aşırıldı. Binaenaleyh bu adam Keyhüsrev'i de geçti. Zira Keyhüsrev, Çanakkale Boğazı'nı geçti ama Atinalılara mağlup olarak ve aşağılanmış bir şekilde geri döndü. Mehmed ise karayı, denizde olduğu gibi geçti ve Bizanslıları mahvetti. Gerçek bir altın gibi parlayan Konstantinopolis'i yani dünyayı süsleyen şehirlerin kraliçesini elde etti.”*

Osmanlı ince donanmasının Haliç'e indirilmesinin ardından bu bölgeden bir saldırı bekleyen imparator, savunmacıların bir kısmını Haliç tarafındaki surları müdafaaya sevk edince kara surları zayıflamış oldu. Herkes tüm yönlerden kısıpaca alınan şehrin düşeceğini, kurtuluş çarelerinin birer birer tükendiğini düşünüyordu. İmparatorun en ağır şartları dahi kabul ederek her halukârda barış yapma isteğine karşılık padişah:

*“Ayrılıp gitmem mümkün değildir. Ya ben şehri alırım ya da şehir ölü yahut diri beni alır. Eğer imparator ayrılıp gitmek isterse kendisine Mora'yı bırakırım, onunla dostluk antlaşması yaparım, oradaki kardeşine başka bir il veririm. Ama şehre barışla giremezsem, savaşla girersem o zaman onu ve bütün soylu ileri gelenleri ölümle cezalandırırım. Geri kalan halkı köle olarak askerlerime dağıtırım. Bana ıssız da kalsa şehir yeter.”*

cevabını vererek, başladığı işi bitirmekte kararlı olduğunu bildirdi.

Haliç'e indirilen Osmanlı gemilerinin, zincirin ağzında bekleyenlerle birlikte saldırmasından endişelenen Latin ve Bizanslı amiraller son derece dikkatli bir şekilde her şeyi takip ediyorlardı. Şehirde yapılan toplantıda bu duruma bir önlem olarak Haliç'teki Osmanlı gemilerinin yakılmasına karar verildi. 24 Nisan günü yapılması planlanan operasyon Galata Cenevizlilerinin teklifiyle dört gün ertelenince, padişah bu baskın teşebbüsünden haberdar oldu ve gerekli tüm tedbirler alındı. 28

Nisan'da Venedikli gemicilerin teşebbüs ettikleri Haliç baskını başarıyla savuşturuldu. Planlamayı yapan ve harekâtı yöneten Venedikli Jakomo Kuko'nun gemisine isabet eden top güllesi gemiyi, kaptanı ve tüm içindekileri batırdı. Takriben yüz elli kişi boğularak hayatını kaybetti. Gözlemlerine dayanarak, kuşatmayı teferruatlı bir şekilde anlatan Sakızlı Leonardo hadiseyi şöyle betimlemektedir:

*“Gemilerimiz şaşkınlık içinde geriye dönerek limana girdiler. Denize düşen denizcilerden bazıları kıyıya ulaştılar, ama düşman tarafından esir edildiler. Zalim hükümdarları ertesi günü gözlerimizin önünde boyunlarının vurulmasını emretti. Bunu gören adamlarımız kızgınlıktan deliye dönerek elimizde bulunan Türk esirleri alıp surların üstünde kendi arkadaşlarının gözleri önünde hunharca boğazladılar. Bu şekilde savaş nefret ve gaddarlığın bir karışımıyla daha da vahşi bir hal aldı.”*

Bu aşamada genel bir taarruza tekrar teşebbüs edilmedi. Yoğun top atışlarına kara surları tarafından devam edilirken Haliç surları da ateş altına alınmıştı. 1 Mayıs'tan itibaren şehirde baş gösteren kıtlık, düzensizlik, karaborsacılık ve fırsatçılık halkı iyice yıpratmaya başladı. Sakızlı Leonardo o günleri şu sözlerle anlatır:

*“Birkaç defa, korku içindeki Bizanslıların tarlalarını, şaraplarını ve yorgunluklarını bahane ederek görev yerlerini terk ettiklerini gördük. Bazıları ailelerinin bakıma muhtaç olduklarını söylüyor, bazıları ise paraları olmadığından yakınıyor ve para kazanmak için iş aramaya gitmek mecburiyetinde olduklarını belirtiyorlardı. Onlara sadece kendilerini değil, bütün Hıristiyanlığı tehlikeye attıklarını söyleyerek ayrılmalarından dolayı sitem ettiğimde; ‘Ailem ihtiyaç içindeyken orduyu nasıl düşünebilirim?’ şeklinde cevaplar veriyorlardı. Bundan sonra ailelerine bakmayı bahane ederek yerlerini terk etmemeleri ve yiyecek stoklayan ya da fiyatını artıran kan emici karaborsacıların yaptıkları sonucunda, insanların kılıçtan daha çok açlıktan korkmamaları için ekmeğin eşit biçimde dağıtılması emri verildi. Fakat düzen sarsılmış, imparator da metanetini yitirmişti. Emrini yerine getirmeyenleri veya göz ardı edenleri ne cezalandırıyor, ne de boynunu vurduruyordu.”*

Ümitsizlik, bıkkınlık ve şaşkınlık hali şehir halkı arasında iyice yerleşmiş durumdaydı. Doğal olayları bile olumsuz yorumluyorlar ve her şeyden birer kötü kehanet çıkarıyorlardı. Örneğin, şehrin kurtuluşunu temin için, kadınlı erkekli büyük bir alayın sokaklarda dolaşarak Allah'a yalvardıkları bir günde, ellerinde taşıdıkları Meryem Ana resmi yere düşmüştü. Halk bunun büyük bir kötülüğün habercisi olarak yorumlamıştı. Ardından aynı topluluk aniden müthiş bir yağmura ve doluya tutuldu. Seller insanları sürükleyecek kadar coşkulu bir hal almıştı. Her tarafı basan sular yürümek bir yana, ayakta durmayı bile zorlaştırmaktaydı. Bu doğal olaylar zinciri, her an bir felaket bekleme psikolojisiyle yaşamaya alışan şehir ahalisi tarafından yaklaşmakta olan acı sonun birer işareti olarak yorumlanmaktaydı. Başka bir gün ise şehrin kalın sis tabakası ile sabahtan akşama kadar örtülü kalışı kent halkını karamsarlığa boğmuştu. Artık “Tanrı'nın Bizanslılardan ayrıldığı ve Rabb'in bu şehre sirt çevirdiği” yorumları yapılıyordu. Bunlara ilaveten şehre yardıma gelen Venedikliler ile

Cenevizliler arasında da büyük bir nefret ve düşmanlık vardı. Bu iki grup birbirlerini hainlik ve korkaklıkla suçlamaktaydı. Bu gerilimin sokak kavgalarına dönüşmesi uzun zaman almadı. Oldukça zor durumda kalan Konstantin Paleologos, Latinlerden bu ayrılıklara son vermelerini ve dışarıdan gelen felakete karşı birlikte direnmelerini Allah adına rica etti. Barıştırılan Venedik ve Cenevizliler de yeniden müdafaaya var güçleriyle destek olacaklarına dair imparatora söz verdiler.

Şehirdeki ümitsizlik, kargaşa ve çekişmeleri haber alan padişah, 7 Mayıs Cuma günü sabah namazını müteakip ikinci genel taarruz emrini verdi. Saldırıları Topkapı, Edirnekapı ve Mevlanakapı muhitinde yoğunlaşmıştı. Guistiniani'nin savunduğu St. Romanus civarındaki surlar iyice tahrip edilmiş ve surlarda üç gedik açılmıştı. Bu açılan gediklerden saldıran Türklerle Bizanslılar arasında göğüs göğüse çarpışmalar yaşanırken, Murad isimli iri kıyım bir yeniçeri Guistiniani'ye kadar yaklaşarak kılıcıyla onu yaraladı. Bunun üzerine surdan atlayan bir Bizans askeri elindeki savaş baltasıyla Murad'ın bacağını keserek komutanını ölümden kurtardı. Bu arada Rumeli sancakbeylerinden Ömer Bey surlara dalarak savaşa karıştı. Ancak müdafiler tarafından durduruldu ve savunma komutanlarından Rangebes tarafından kılıçla ikiye biçildi. Ancak Ömer Bey'in adamları derhal üzerine çullanarak Rangabes'i pare pare ettiler. Çarpışmalar akşama doğru kesildi.

12 Mayıs'ta Tekfur Sarayı yönünden başlatılan yeni taarruz o kadar şiddetliydi ki şehir halkı işin bitmek, şehrin düşmek üzere olduğunu düşünmeye başlamışlardı. Hatta yer yer açılan gediklerden Türk atlıları şehre girmişlerdi. Ancak arkadan destek kuvvetleri gelemediği için geri püskürtüldüler. Ertesi sabah Bizanslılar, hendeklerin etrafındaki Osmanlı askerlerinin cesetlerini toplattırılarak yaktırdılar.

16 Mayıs'tan itibaren kanlı tünel ve lağım muharebeleri başladı. Osmanlılar bu tünelleri şehrin içine kadar kazarak içeriye asker sokmayı planlıyorlardı. Ancak Bizanslı mühendisler tarafından keşfedilen lağımlar bir bir çökertilerek içerideki lağımçı Türk askerleri şehit ediliyordu. 21 Mayıs'ta Eğrikapı civarında da tüneller tespit edilmiş ve çökertilmişlerdi. Bu tünellerin diğer bir amacı da surların altına kadar yanaşıp, toprağın altını boşalttıktan sonra dinamitleyerek duvarları çökertmekti.



*Kapıkulu askerlerinden bir yeniçeri*

18 Mayıs'ta Türkler yeni bir şey denediler. Surların yüksekliğine ulaşan, yürüyen kuşatma kulesi kurdular. Ateş almaması için de kulenin iskeleti iki kat yaş öküz derisiyle kaplandı. Tekerlekle hareket eden, üst katlarına merdivenle çıkılan kuşatma kulesinin gövdesinde, ateş açma pencereleri

de vardı. Barbaro bu müthiş kulenin sadece dört saat içinde yapıldığını ve o güne kadar böyle bir şey görmediğini hayranlıkla anlatır. Kule bugünkü Belgrad Kapısı önündeydi. Üzerindeki okçular ve tüfekçiler surlardaki savunmacıları ok ve misket yağmuruna tutuyorlardı. Bu büyük seyyar kule yalnızca bir saldırı aleti değildi. Askerlerin surlara rahatça yaklaşabilmeleri, lağım açılması ve toprak kazılması gibi işleri de epey kolaylaştırıyordu. Surlara yanaştırıldıktan sonra hareketli köprüsü açılarak rampa edilebiliyordu. Aynı gece, içinde imparatorun başlarında bulunduğu kadın çocuk ve ihtiyarların da katıldığı bir çalışma ile Bizanslılar, Türklerin doldurduğu hendeği boşalttılar ve Grejuva ateşiyle bu kuşatma kulesini yakarak çökertmeyi başardılar. Ancak büyük güllerle atan Türk toplarının surlarda açtığı gedikleri kapatmakta oldukça zorlanmaya başlamışlardı. Bizanslılar bütün gün var güçleriyle çalışsalar da artık yıkılan yerleri tamir etmeyi başaramıyorlardı. Şehir kaçınılmaz sona doğru hızla yaklaşmaktaydı.

Kendiliğinden vira ile teslim olan ülke, kale veya şehir ahalisi, İslam savaş hukuku gereğince esir edilemez ve malları yağmalanamazdı. Ancak sonuna kadar direnirler de fetih savaş yoluyla gerçekleşirse, halkı esir ve mallarını da yağma etme İslam askerlerinin meşru hakkı olur ve bu yağma üç gün boyunca devam ederdi. Sultan Mehmed artık şehrin düşüşünün yakın olduğunu tahmin ettiği için, yağmanın önüne geçerek büyük bir medeniyet merkezi olan Doğu Roma İmparatorluğu'nun bin yıllık başkentine zarar verilmesini engellemek maksadıyla imparatora son kez elçi gönderdi. Sefaret ile görevlendirilen İsfendiyaroğlu Kasım Bey, XI. Konstantin Paleologos tarafından törenle karşılandı. İsfendiyaroğlu son imparatora; padişahın genel bir hücum ile şehrin düşmesini müteakip yaşanacak olaylardan kaçındığı için, şehri teslim etmesini, bu durumda bütün servetini alarak şehri terk edebileceğini ve ilaveten kendisine Mora despotluğunun da verileceğini ilettili. Şehir halkının da isterlerse malları ve servetleriyle istedikleri yere gidebileceklerini, dilerseler de şehirde emniyet içinde yaşamaya devam edebileceklerini belirtti. Ancak imparator ve yanındaki devlet adamları bu teklifi reddettiler. İmparator, Kasım Bey'e, ancak padişahın kuşatmayı kaldırması halinde barış yapabileceklerini, bu takdirde yıllık verginin ne kadar fazla olursa olsun düzenli ödeneceğini, şehrin tesliminin ne kendisi ne de bir başkası tarafından mümkün olmadığını söyledi ve ekledi: *“Ölmeye hazırız!”*

Bu aşamadan sonra tek çözüm yolu, yapılacak genel bir hücum ile kentin düşürülmesiydi. İmparator verdiği ret cevabı ile olabileceklerin hepsini yani şehirdeki herkesin esir edileceğini, mallarının ganimet sayılacağını, hiç kimsenin izinsiz şehri terk edemeyeceğini kabul etmiş oluyordu.

26 Mayıs'ta, Osmanlı ordugâhında moralleri bozan ve tedirginliği artıran bir hadise yaşandı. Gelen Macar elçilik heyeti, kuşatmaya son verilmemesi durumunda yeni bir Haçlı ordusunun harekete geçeceğini bildirerek açıkça padişahı tehdit etmişti. Elçiler tüm Avrupa devletlerinden toplanmış bulunan büyük bir Haçlı ordusunun Tuna Nehri'ni aşmak, ayrıca birleşik Avrupa donanmasının da boğazlara girmek üzere olduğunu belirtmişlerdi. Gerçekten de bu sıralar da büyük bir Venedik donanması Ege Denizi'nde bulunmaktaydı. Haçlı ordularının ve Birleşik Donanma'nın Osmanlı topraklarına girdiği haberleri asker arasında bir tedirginliğe sebep olduğu gibi, başından beri

kuşatmaya karşı olan muhaliflerin ellerini daha da kuvvetlendirmişti. Liderliğini Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'nın yaptığı muhalifler muhasaranın kaldırılmaması halinde devletin büyük bir buhrana sürükleneceği fikrinde diretiyorlardı. Çandarlı, daha önce yaşadığı İzladi, Varna ve II. Kosova muharebelerini hatırlıyor, Hıristiyanların büyük bir orduyla harekete geçeceklerinden endişe ediyordu. Zağanos Paşa, Akşemseddin ve bazı devlet adamları ise Bizans'a yardım yapılamayacağını, yapılsa bile bunun çok da mühim olmadığını, şehri düşürünceye kadar muhasaraya devam edilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Asker arasında da muhasaranın gittikçe uzaması ve netice alınamaması sebebiyle huzursuzluk artmaya başlamıştı. Buna mukabil Akşemseddin ve müridlerinin, fethin gerçekleşeceği yönündeki müjdeleri ve teşvikleri askerin ve devlet erkânının yeniden şevke gelmelerinde etkili oldu. Son defa toplanan savaş meclisinde, ne pahasına olursa olsun savaşa devam kararı alındı. Tüm orduya da umumi hücum için kapsamlı hazırlıklara başlanması bildirildi.

27 Mayıs'tan itibaren top atışları en yoğun şekilde yeniden başladı. Bizans'ın yaşlı surları bu yeni ve tahrip gücü yüksek, modern toplar karşısında artık dayanamıyordu. Surlarda açılan gedikler artıyor ve müdafiler bu yıkılan yerleri kapatmaya artık muvaffak olamıyorlardı. Birkaç bölük Osmanlı askeri, değişik yerlerden şehre girdiyse de tekrar dışarıya atıldılar. İmparatora kaçması önerildi. Ancak o, şerefli bir tercihte bulunarak, ülkesini sonuna kadar savunmayı seçti.

28 Mayıs gecesi, Hıristiyanlığın en önemli mabetlerinden sayılan Ayasofya Kilisesi'nde imparatorun da katılımıyla bir ayin tertib edildi. Bu, Ayasofya'daki son Ortodoks ayiniydi. Osmanlı ordugâhında da harp meclisi son kez toplandı. Padişah bu divanda son derece etkili bir nutuk söyledi. Ardından surlara ilk tırmanacak, burçlara ilk sancağı dikecek askerlerin rütbesini yükselteceğini, onlara yeni dirlikler ve tımarlar vereceğini ilan ederek askerin maneviyatını da artırmak istedi.

28 Mayıs gecesi, surları çepeçevre saracak şekilde meşaleler yakılarak büyük bir donanma yapıldı. Şehir âdeta ateş çemberi içine alındı. Surlar ışık sağanağı altında kaldı. Bu son geceyi Dukas şöyle anlatır:

*“Akşam olduğunda orduya tellallar göndererek tüm çadırların kuvvetli ışıklar ile aydınlatılmasını ve ateşler yakılmasını emretti. Işıklar yandıktan sonra hep birden yüksek sesle tekbirler getirdiler. Karada ve denizde yanan ışıklar, bütün İstanbul'u Galata'yı, bütün gemileri ve hatta karşı tarafta bulunan Üsküdar'ı, güneşin ışığından daha parlak bir şekilde aydınlatıyordu. Denizin yüzeyi, âdeta şimşek aydınlığı gibi parlıyordu. Bizanslılar ise Türk ordugâhında yangın çıktığını zannediyor ve tamamıyla mahvolmaları için dua ediyorlardı.”*

Gece saatlerinde ordugâhtaki Türk askerleri son hazırlıklarını yapıyor; dualar okuyor, tekbirler getiriyor, secdeye kapanıyor böylece son hücum emrini bekliyorlardı. Gecenin son bölümünden sonra ordugâhtaki hareketlilik artmaya başladı. Bu demde Sultan Mehmed de hazırlıkları gözden geçirdikten sonra abdest alıp namaz kılarak dua etmeye koyuldu:

*“Ey Allah'ım! Sen rızık veren ve her şeyi bilensin. Tek sensin ve hiçbir şeye muhtaç*

*değilsin. Doğmamış ve doğrulmamışsın. Buna rağmen kâfirler teslisi iddia edip baba, oğul, Ruh'ül Kudüs üçlüsünü ortaya getirdiler. 'Benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir Peygamber'i (s.a.s.) müjdeleyin.' ayetini İncil'in sayfalarından çıkardılar. Kur'ân-ı Kerîm'deki; 'Siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz.' ayetinin muhatabı oldular. Ya Rabbi, ben aciz kulunun tek arzusu ise sana inanmayanlarla savaşıp elimden geldiğince sana layık iş yapmaya çalışmaktır. İrade senin, kudret senin, yardım senindir. Bize sabır ver, sebatımızı artır. Bu inkâr eden millete karşı bize yardım et .”*

Kılıcını kuşanan padişah, atına binerek komutanlarıyla birlikte son hücum öncesinde surların gövdesini dağıtmak için topların ateşlenmesini emretti. Biraz öncesine kadar şehre hâkim olan sessizlik, topların kulakları sağır eden gümbürtüleriyle yırtılmış, ortalığı kesif bir duman tabakası kaplamıştı. Bu kargaşadan yararlanan Türk birlikleri derhal surlara yaklaştılar. Bizanslılar da müdafaa vaziyeti almışlar ve Türklerle boğazlaşmaya hazırlanmışlardı. Mehter olanca şiddetiyle hücum marşlarını vuruyordu.

Savaş şehrin her tarafından aynı anda yapılan hücumlarla birlikte başladı. Türk ordusu topyekûn surlara yükleniyor, şehir her taraftan sıkıştırılıyordu. Özellikle kara surlarında kıyasıya bir boğuşma yaşanıyor. Bir hamlede hendekleri aşan Türkler surlara merdiven dayamaya başladılar. Bizans askerleri son derece kahramanca dövüşseler de Osmanlı askerlerinin maharet ve cesaretine yaklaşamıyorlardı. Bizanslı Dukas'a göre; *“Bizans askerleri sıradan bir Türk askeri kadar bile savaşta usta değillerdi. Zira Türk askerleri bu amaca yönelik olarak son derece iyi yetiştirilmekteydi. Türk askerlerinin her biri Apollon'dan daha becerikli birer okçu idi. Âdeta hepsi birer Herkül idiler ve her biri onar düşmana karşı koyabiliyordu.*

Zağanos Paşa'nın birlikleri Haliç surlarını zorluyor, Hamza Bey'in yönettiği Osmanlı donanması da deniz tarafından surlara ateş püskürüyordu. Deniz azapları gemilerden kıyılara indiriliyor ve canla başla deniz tarafındaki surlara tırmanmaya gayret ediyorlardı. Arka arkaya yapılan iki hücumdan bir netice çıkmayınca sabaha karşı üçüncü bir taarruz başlatıldı. Çarpışmaların en şiddetli olduğu mevki Topkapı ile Edirnekapı arasındaki mevki idi. Osmanlı askerleri burada açılan gedikten içeriye girmeye çalışıyorlardı. İmparator, Prens Theophilos Paleologos ve Demetrios Kantekuzinos ile birlikte surların iç tarafındaki savunmayı organize etmek ve askerlerini yüreklendirmek için uğraş vermektedir. Bu bölgeye gelen padişah da surların dışında askerlerini sevk ediyordu. Son koz olarak merkez birlikleriyle ihtiyat kuvvetlerini ileri sürdü. Kesin sonucun burada alınacağı iyice belli olmuştu. Guistiniani, yeniçerilerin de hücumu kalktığını görünce, tüm takviye kuvvetlerini ortaya attı. Kıyamet, surlarda kopuyordu. Yeniçeriler karşı konulmaz biçimde; tekbir, tehlil ve temcid sesleriyle hücum ederek âdeta yarışircasına surlara tırmanıyorlardı.

Bu çetin kavga esnasında bacağından, kolundan veya göğsünden yaralanan Guistiniani'nin artık zaferden ümidi kalmamıştı. İmparator, savaş duruluncaya kadar kendi çadırında dinlenmesini tavsiye ettiyse de o; *“Tanrı'nın Türklere açmış yolu takip edeceğini söyleyerek”* savaş alanından kaçmayı

tercih etti. Zira harbin kazanılmasının bu andan itibaren mümkün olamayacağını anlamış bulunmaktaydı. Savaş alanından kaçıp alelacele gemisine binerek, Sakız Adası'na doğru yola koyuldu. Guistiniani'nin çekilmesinden kaynaklanan durgunluğu ve müdafaa hatlarındaki gevşemeyi fark eden padişah, son birliklerini de surlarda açılan gediklere yönlendirdi. Osmanlılar Orta Çağların en sağlam ve aşılmaz kalesini aşmak, şehirlerin kraliçesini, arzın incisini ele geçirmek üzereydiler. Doğu Roma diz çöküyordu. *Son İmparator* ağlayarak müdafaaya devam etse, kahramanca ve onurlu bir şekilde dövüşse de her şey bitiyordu.

Bu sırada padişahın bulunduğu Topkapı hattında, bazı yeniçeriler surlara tırmanmaya ve orada tutunmaya muvaffak oldular. Bizanslılar onları dışarı atmak için çabalarken arkadan yetişen Türk askerleri kazanılan mevziyi takviye ettiler. Padişahın sancağı nihayet surlarda dalgalanmaya başlamıştı. Türk birlikleri bölük bölük şehrin muhtelif yerlerinden surları aşıyor ve şehre giriyorlardı. Askerleri can derdiyle sağa sola kaçıtırken *Son İmparator* yaşlı gözlerle Türklere saldırıyordu. Bu kargaşada aldığı kılıç darbesiyle yere düştü ve kalabalığın ayakları altında ezildi. Şehirdeki “*Bizans Kartalı*” ve “*Venedik Aslanı*” işlenmiş bayraklar birer birer sökülüyordu. Tüm savunma hatları kırıldıktan sonra savunmacılar şehrin iç bölgelerine doğru kaçışmaya, halk ise aylardır uğramadığı Ayasofya Kilisesi'ne doluşmaya başlamıştı. Ancak Dukas'a bakılırsa; o anda bir melek çıksa da Katolik olup Türklerden kurtulmayı mı, yoksa Ortodoks kalarak Türklerin idaresinde yaşamayı mı tercih edeceklerini sorsa Bizans halkı yine de ikinci şıkkı tercih ederdi.

Açılan kapılardan şehre giren birlikler Aksaray meydanında birleşerek, kaçışan halkın ardından Ayasofya'ya doğru ilerlediler. Kentin kılıç zoruyla düşmüş olması üç gün boyunca yağmaya açık hale gelmesi demektir ve herkes bunun bilincindeydi. Şehir ahalisinin bir kısmı Venedik ve Ceneviz gemilerine binip Haliç'teki zinciri kaldırarak Marmara'ya açılmış; Osmanlı deniz askerleri karaya çıkmış oldukları için de herhangi bir engellemeye maruz kalmamışlardı.

29 Mayıs 1453 Salı günü öğleden sonra, Osmanlı ordusu artık kentin tamamına hâkim olmuştu. 2200 yıllık Roma İmparatorluğu tarih sahnesinden silinmişti. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) sekiz asır önceki “*Konstantiniyye mutlaka fethedilecektir. Orayı fetheden emir ne güzel emir, o ordu ne güzel ordudur!*” müjdesine mazhar olan padişah, atından inerek şükür secdesine kapandı.

21 yaşında Konstantiniyye'yi fethederek “*Fatih*” unvanını alan Sultan Mehmed, öğleden sonra devlet adamları, ileri gelen ulema ve komutanları yanında olduğu halde, Topkapı'dan büyük bir merasim ve ihtişam ile şehre girerken yeni bir çağın kapılarını açıyordu. Panik ve korku ile ne yaptıklarını bilmez bir halde sağa sola kaçışan halk Ayasofya'ya toplanmış ve kilisenin kapılarını da sürgülemişti. Dukas, halkın Ayasofya'ya doluşmasının sebebini şöyle açıklıyor: “*İnsanların inanışına göre Türkler şehre girdikleri zaman ancak Büyük Konstantin Sütunu'na yani Çemberlitaş'a kadar ilerleyebileceklerdi. Burada gökten inen bir melek elindeki kutsal kılıcı ve dolayısıyla imparatorluğu sıradan birisinin eline verecek ve o da Türkleri şehrin dışına kadar kovalayacaktı.*”

Ayasofya'nın kapılarını kırarak içeriye giren askerler korku içinde titreyen bu aciz insan kitlesine karşı herhangi bir katliama girişmediler. Halbuki Orta Çağlarda muzaffer bir ordunun, kendisine karşı var gücüyle direnen bir kaleyi ele geçirdiğinde, büyük katliamlar yapması doğal bir durum olarak algılanıyordu. Ancak Türkler, zaferlerini savunmasız halkın kanlarıyla lekelemek istemiyorlardı. Mukavemet gösterenlerden başka kimsenin canına dokunulmamıştı. Ancak şehri üç gün boyunca yağmalayan askerler epey ganimet elde etmişler, deyim yerindeyse ganimete doymuşlardı. Hatta bu günlerde kazanılan yüklü servetler, sonraki yıllarda halk arasında, "*İstanbul yağmasına mı katıldın?*" şeklindeki bir sözün türetilmesine sebep olmuştu.

Olayları bizzat müşahede eden Polonya asıllı bir yeniçerinin anlattığına göre; Patrik, ruhban ve halkın biriktiği Ayasofya önünde atından inen Fatih, yerlere kadar kapanarak ağlayan halka, eliyle işaret ederek susmalarını emrettikten sonra patriğe; "*Ayağa kalk. Ben Sultan Mehmed! Sana, arkadaşlarına ve tüm buradakilere söylüyorum ki, bugünden itibaren artık hayatınız ve hürriyetiniz için benim gazabımdan korkmayınız.*" dedi. Sonra komutanlarına dönerek halka kötü davranmamalarını, emre itaat etmeyenlerin şiddetle cezalandırılacağını, halka ise emniyet içinde evlerine gitmelerini söyledi. Ayasofya'ya karşı saygılı davranarak, buraya zarar vermek isteyen bir nefere bizzat engel olan Fatih ellerini açarak; "*Hüdaya! Padişaha! Çün sağır ü kebir, şah ı vezir kimesne baki kalmaz. Sana binlerce minnet ki ben kulunu, bunun gibi bir feth-i azime sebep kıldın.*" sözleriyle şükretti. Ardından maiyetindekilerden birine Ezan-ı Muhammedî'yi okuttu. Türkler, ezanı huşu içerisinde dinlediler. Ayasofya, bu suretle camiye çevrilmiş oluyordu. 1 Nisan 1453 günü fetihten sonraki ilk cuma namazı Ayasofya'da kılınırken, ilk hutbeyi de şehrin manevi fatihi Akşemseddin Hazretleri okumuştur.

Son Roma imparatoru Konstantin Paleologos'un akıbeti meçhul idi. Padişah onun ölü veya diri ne halde olduğunun tesbit edilmesini isteyince şehirde tahkikat başlatıldı. Bazıları kaçtığını bazıları şehirde saklandığını ve bazıları da şehri savunurken öldüğünü söylediler. Kesin bir neticeye varmak için ölenlerin cesetleri kontrol edildi. İmparatorun kesik başı bir Sırp tarafından padişaha getirilince, bunun doğru olup olmadığı Rum beylerinden soruldu. Getirilenin imparatorun başı olduğu teyid edildiğinde Fatih; "*Allah seni ne kadar yüksek yaratmıştı ve seni imparator yapmıştı. Niçin böyle boş yere helak olmak istedin?*" dedi. İmparatorun cesedi ise kıyafetlerinden teşhis edildi. Zira Bizans imparatorluk arması olan kartal figürünün, imparatorluk rengi sayılan erguvani renkli çizmelerine ve çoraplarına işlenmiş olduğu görüldü. İmparatorun naaşını şehrin ileri gelen Hıristiyanlarına teslim eden padişah, onun krallara yapılan bir merasimle defnedilmesini söyledi.

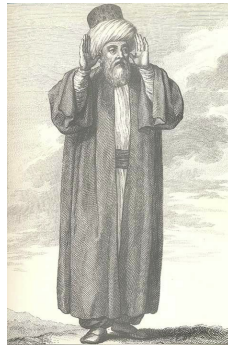
Fatih Sultan Mehmed şehrin fethinden sonra, fonksiyonunu büyük ölçüde yitirmiş olan Ortodoks Kilisesi'ni, Hıristiyan halkın temsil edilmesi için yeniden ihya etmiş; Patrik Gennadios ise İstanbul Ortodoks Kilisesi'nin reisliğine atanmıştır. Yahudi cemaatine, havralarına sahip olma hakkı tanınmış, Ermeni cemaatinin başına da, Bursa'dan çağrılan Ovakim patrik tayin edilmek suretiyle cemaatler arasında bir denge kurulmuştur.



Fatih Sultan Mehmed, saraydaki bir ziyafete davet ettiği patrik Gennadios'a taç ve asa verip; *"Dostluğumdan her zaman faydalanabilirisiniz. Seleflerinizin her konudaki hak ve ayrıcalıklarına sahiptir."* diyerek, patriği Bizans dönemindeki protokol kurallarına uygun bir törenle, kendisine ikametgâh olarak tahsis edilen Havariyyun Kilisesi'ne kadar uğurlatmıştır. Padişahın patriğe verdiği beratta da özetle şunlar yazmaktadır: *"Kimse patriğe tahakküm etmesin. Kendisi ve maiyetindeki papazlar her türlü umumi hizmetlerden devamlı surette muaf olsunlar. Rum ahali izdivaç ve definleri ile sair adetlerini Rum kilisesi usul ve kaidelerine göre eskiden olduğu gibi yapsınlar."* Bu tarihten itibaren patriğin itibarının yüksek tutulmasına önem verilmiş, Filistin, Kıbrıs, Rus ve Balkan ulusları İstanbul Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlılıklarını sürdürmüşlerdir. Patriğin emrine yeniçerilerden oluşan bir muhafız birliği verilerek güvenliği de sağlanmıştır.

Bu hoşgörünün temel sebebi, elbette İslamiyet'in diğer din mensuplarının inanç ve ibadet hürriyetine verdiği önemdir. Hazreti Peygamber'in (s.a.s.), Hulefa-i Raşid'in'in ve diğer İslam halifelerinin uygulamalarıyla tarih buna şahittir. Diğer taraftan Fatih, bu uygulamayı yaparken şu planı gerçekleştirmek istemiş olmalıdır: Kiliseler arasındaki ayrılığı devam ettirerek Doğu Hıristiyanlarını patrikhane aracılığıyla devlet otoritesine bağlamak, böylece Rumlar ve diğer Balkan milletleri üzerinde oluşabilecek Latin-Katolik etkisini önlemek.

İlk Emevi Halifesi ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) vahiy kâtiplerinden Hz. Muaviye dönemindeki İstanbul kuşatmasında (669) şehit düşerek surların dibine defnedilen, Mihmandar-ı Nebi (s.a.s.), Ebu Eyyub el Ensari Hazretleri'nin kaybolmuş olan mezar-ı şerifi, ilerleyen günlerde Akşemseddin'in kerameti ile keşfedilecektir. Kabir açıldığında İbranice; *"Ebu Eyyub'un kabridir."* yazılı mermer bir taş bulunmuştur. Padişahın talimatıyla, mezarı ve türbesi inşa edildikten sonra, yanına cami, medrese ve imaret inşa edilmiştir. Müslümanların ilk İstanbul kuşatmasında şehit düşüp sekiz asır boyunca fetih aşkını canlı tutarak fethi bekleyen şanlı sahabe, bundan sonra şehre apayrı kutsi bir hava teneffüs ettirecektir.



*Müezzin*

1204'teki Haçlı Latin istilasından sonra gittikçe nüfusu azalan, fakirleşen ve perişan hale gelen İstanbul'un kalkındırılması, şenlendirilmesi ve mamur kılınması için türlü tedbirler alındı. Kuşatma sırasında evlerinden ayrılan Rumların geriye dönmeleri için güvenceler verildi. Anadolu'dan getirilen Türkmenler şehrin çeşitli yerlerine yerleştirildi. Sonraki yıllarda yeni fetihler yapıldıkça ele geçen şehirlerden sanatkâr ve tüccarlar da İstanbul'a gönderildi. Şehrin ilk büyük camii olarak, Fatih

Camii ve Külliyesi inşa edildi. Külliye'nin bünyesinde; darüşşifa, tabhane, imarethane, misafirhane, kütüphane ve Sahn-ı Seman Medreseleri bulunuyordu. Ayasofya Medresesi de faaliyete açılarak, komşu Türk-İslam ülkelerindeki ünlü bilim adamları transfer edildi. Örneğin Semerkant Medresesi'nin meşhur matematikçi ve astronomu Ali Kuşçu davet edilerek Ayasofya Medresesi başmüdürrisi tayin edildi. Onun hazırladığı ders programları diğer İstanbul medreselerinde de tatbik edilmeye başlandı. Öteki devlet adamlarının, paşaların ve vezirlerin de yaptırdığı sosyal ve dinî müesseseler sayesinde İstanbul, sonraki yüzyıllarda İslam medeniyetinin önemli bilim ve kültür merkezlerinden biri haline geldi.

Konstantinopolis'in fethiyle; Doğu Roma İmparatorluğu'nu (395-1453) tarihten silip Osmanlıların bu en büyük ve anlamlı zaferini kazanarak "*Fatih-i Konstantiniyye*" unvanını alan padişah, şehri "*Mahrusa-i Saltanat*" yani başkent ilan etti. İstanbul'un alınmasıyla, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Balkanlardaki toprakları birleşti. Boğazların egemenlik altına alınmasıyla, İpekyolu ile Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan ticaret yollarının denetimi Osmanlılara geçti. Bu ise Avrupa devletlerinin ekonomik açıdan Osmanlı'ya bağımlı kılınması demektir. Ancak ticaret yollarının Osmanlıların denetimine girmesi, sonraki yıllarda Avrupalıların doğu ülkelerine ulaşan yeni yollar aramalarına ve Coğrafi Keşiflerin başlamasına sebep olacaktır. Diğer taraftan top teknolojisindeki ilerlemeler neticesinde, şehirleri koruyan surların ne kadar sağlam olursa olsun yıkılabileceği görülmüştür. Bu durum Avrupa coğrafyasında feodalizmin geçerliliğini yitirmesine ve merkezî krallıkların güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Konstantinopolis'ten İtalya'ya giden Bizanslı sanatçı ve bilginlerin Rönesans hareketlerinin başlamasına öncülük ettiği de iddia edilmiştir. İşte tüm bu önemli gelişmelere dayanarak, İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethinin, Orta Çağ'ı sona erdirerek Yeni Çağ'ı başlattığını ileri süren tarihçiler de olmuştur.

# Avrupa'nın Kilidi Belgrad

Osmanlı Devleti'nin "*Gazi Devlet*" sıfatı, Fatih Sultan Mehmed döneminde her zamankinden daha belirgin hale gelmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu'nun merkezi ve Hıristiyanlığın doğudaki son kalesinin düşmesi, Avrupa'da heyecan ve hayretle karşılanmıştır. Papa V. Nicolas, İtalyan devletlerini birlik olmaya davet etmiş, tüm Hıristiyanları da Haçlı bayrağı altında toplanmaya çağırmıştır. İmparator III. Frederich ve Napoli kralı V. Alphonso bu seferin başına geçmek konusunda oldukça istekli davrandılar. Regensburg'da toplanan imparatorluk meclisinde ise bütün Hıristiyan dünyasında beş yıllık genel barış yapılması ve Çanakale Boğazı'na bir donanma gönderilmesi gündeme geldi.

Osmanlılar aleyhindeki bu gelişmelerden haberdar olan Fatih, muhtemel bir Haçlı seferine liderlik edebilecek Venedik Cumhuriyeti ile bir antlaşma imzalayıp Osmanlı ülkesinde serbest ticaret hakkı tanıdı. Bu hamlesiyle aynı zamanda Osmanlı ülkesinde ekonomik canlılığı artırmayı da amaçlıyordu. Doğudaki ticari kazançlarını emniyet altına alan Venedik, Türklere karşı yapılan savaş hazırlıklarına katılmaktan kaçındı. Diğer taraftan Fatih'in kendilerine verdiği ahitnameyi kabul eden Cenovalılar, Karadeniz ve Ege Denizi'ndeki kolonilerini de padişah ile antlaşma yapmaya zorladılar.

Sultan Mehmed fetihten sonraki süreçte temel hedefini; Tuna Nehri'ne kadar olan bölgede tamamen hâkim olmak ve Sırp meselesini kesin şekilde halletmek olarak belirledi. Zira Sırbistan'a sahip olmanın, batıdaki kuvvetli rakipleri Macarlara karşı, kendisine avantaj sağlayacağını farkındaydı.

1451'de II. Mehmed'in tahta çıkmasından sonra Osmanlı sınır kalelerini ele geçirerek Macarlarla birlikte Osmanlılara karşı hareket eden Sırp despotu George Brankoviç üzerine 1454 ve 1455'te iki sefer düzenlendi. Despot barış istemek zorunda kaldı. Yapılan antlaşma ile Macarlarla ittifak etmekten vazgeçen Brankoviç, yılda otuz bin duka ödemeyi ve eskiden olduğu gibi, seferlere belli bir miktar asker göndermeyi taahhüt etti. Macarların, Ortodoks Sırpları Katolikleştirme çabalarının Sırplar arasında doğurduğu tedirginlik ve tepki, Sırpların Macarlardan koparılacak tarafsız hale getirilmesinde etkili olmuştu.

Sırbistan topraklarında kalıcı olabilmek için, Belgrad'ı Macarlardan almak gerektiğini düşünen Fatih, 1456'da takriben seksen bin asker ve çok sayıda toptan müteşekkil ordusuyla sefere çıktı. Ayrıca iki yüz çektiriden oluşan ince donanma da Karadeniz'den Tuna Nehri'ne girerek yukarıya, Belgrad'a doğru ilerlemişti. Belgrad Kalesi, bir yarımada şeklinde, Tuna ile Sava nehirlerinin birleştikleri yerde, sarp bir bölgede kurulmuştu. Kalenin burçları ve bedeni oldukça tahkim edilmiş olup kara tarafı da içi su dolu geniş hendeklerle korumaya alınmıştı. Padişah, İstanbul kuşatmasındaki gibi, gemilerin bir kısmını karadan yürütüp Sava Nehri'ne sokarak, Belgrad Kalesi'ni her yönden ateş altına aldı. Kaledekilerin ümidinin azaldığı bir sırada Tuna ötesinden, altmış bin kişilik Macar ordusunun Jan Hunyad komutasında ilerlediği haberi geldi. Tuna Nehri'nde beş saat süren deniz

savaşını kazanarak nehrin beri yakasına geçen Macar ordusu ile Belgrad Kalesi önlerinde çok şiddetli bir savaş yaşandı. Muharebenin Türkler aleyhine gelişmesi ve Jan Hunyad'ın Osmanlı karargâhına saldırması üzerine, vezirleri Fatih'e çekilme önerisinde bulundular. *"Düşmandan yüz çevirmek bozgun nişanıdır. Elhamdülillah benim, 'Hak üstündür ve ona karşı gelinmez!'* kavline itimadım tamdır. Kaçmak düşmana nasip olmalıdır." diyen Fatih, şuursuzluk denebilecek bir yüreklilikle atını düşman saflarına sürdü. İbn Kemal'e göre kılıcıyla üç düşman askerini öldürürken, kendisi de alnından ve bacağından yaralandı. Osmanlı askerlerinin toparlanması ve taze akıncı birliklerinin gelmesiyle birlikte Macarlar püskürtülerek kalenin içine kadar kovalandı. Ağır şekilde yaralanan başkomutan Jan Hunyad, daha sonra aldığı bu yara sebebiyle öldü. Kıyamet sahnelerini anımsatan bu yaman cengin akşamında tekrar toplanan Osmanlı harp meclisinde; ağır kayıplar verilmesi, topların, gemilerin ve mühimmatın noksanlaşması ve kuşatmanın daha fazla uzayacağını kesinleşmesi gibi sebeplerden ötürü geri dönülmesine karar verildi.

Osmanlıların kısmi başarısızlıkları, Avrupa'da Haçlı ümitlerinin yeniden yeşermesini sağladı. 1457'de donanmasını Ege Denizi'ne gönderen Papa III. Calixtus (1455-1458), Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ve Gürcülerle de anlaşma zemini aradı. Calixtus'un ölümüyle onun yerine geçen, Türk düşmanlığıyla meşhur Papa II. Pius da (1458-1464) Hıristiyan devletlerini yeni bir Haçlı seferi için kongreye davet etti.

Hıristiyan dünyasındaki kaygı verici gelişmelere rağmen, Sırbistan meselesini kesin bir şekilde halletmek isteyen Fatih; George Brankoviç ve oğlu Lazar'ın art arda ölmeleri üzerine veraset meselesini gündeme taşıdı. Macarlar; ölen despotun kızını Katolik Bosna kralı ile evlendirerek Sırp ülkesini Macaristan'ın himayesine almak istiyorlardı. Ayrıca, Osmanlı veziriazamı Mahmut Paşa'nın kardeşi Mihail Angeloviç'i de bertaraf etmişlerdi.

Mahmut Paşa'nın mensup olduğu Angeloslar Ailesi, Kantakuzenoslar ile birlikte Sırp Despotluğu'nda en itibarlı iki aileden biriydi. Mahmut Paşa küçük yaşta devşirilerek saraya alınmış, Müslüman olmuş ve padişahın şehzadelik yıllarında onunla iyi bir arkadaşlık kurmuştu. Fatih Sultan Mehmed de İstanbul'un alınmasını müteakip, Çandarlı Halil Paşa'nın yerine Mahmut Paşa'yı önce Rumeli beylerbeyi sonra da sadrazam yapmıştı. Mahmut Paşa'nın kardeşi Mihail Angeloviç ise Sırbistan'ın en yüksek yargı makamı olan başvoyvodalık makamına kadar yükselmişti. Âdeta Sırbistan'daki Osmanlı lobisinin başı gibi hareket ediyor, Papalık ve Macaristan taraftarlarıyla mücadele ediyordu. Bazı Macar asilzadelerinin Macar ve Katolik yanlısı siyasetlerinden rahatsız olan halk, Osmanlı idaresine taraftar görünerek Mihail Angeloviç'in etrafında toplanmaktaydı. Angeloviç'in Macarlar tarafından tutuklanarak hapsedildiği sırada Fatih, Sırbistan konusuyla ilgilenme görevini Sadrazam Mahmut Paşa'ya verdi. 1457 ve 1458 de Sırbistan üzerine sefere çıkan Mahmut Paşa iki yıl boyunca bu meselenin halline çalıştı.

1 Mayıs 1459'da Bosna kralı Stefan'ın Sırp kralının kızıyla evlenmesiyle Bosna ve Sırbistan Macarların etki alanına girdi. Katolik bir Bosnalının krallığına karşı çıkan bazı Sırp asilzadeleri Osmanlı Devleti'ne başvurarak Sırbistan'ın teslimini teklif ettiler. Bu gelişme üzerine harekete geçen

Fatih ordusuyla Sırbistan'a yürüdü. Halk ve asilzadeler tarafından memnuniyetle karşılanarak Sırp ülkesinin kilidi olan Semendire Kalesi'nin anahtarlarını teslim aldı. Ardından Vişeslav, Çernov ve Balastena kaleleri de itaatlerini arz ettiler. Sırbistan ülkesinin tamamı fethedildikten sonra *Semendire sancakbeyliği* adıyla teşkilatlandırıldı. Semendire Kalesi, Belgrad'ın Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1521'de fethine kadar Macaristan'a yapılacak akınlar ve kuzeyden gelecek saldırılar için bir üs vazifesi gördü.



*Ayasofya'nın vakıflarından Kapalıçarşı*

Semendire'nin Osmanlıların eline geçmesi Avrupa'da neredeyse İstanbul'un düşüşü kadar sarsıcı bir etki meydana getirmiştir. Bazı Batılı kaynaklar, şehrin hiçbir savunma yapmaksızın teslimini utanç verici olarak değerlendirirken, bu durumun gerçek sebebini görmek istememektedirler. Hâlbuki Sırp halkı bu tercihiyle; kendilerini zorla Katolik yapmak için çırpınan papa ve Macarlara karşı, dinlerine ve inançlarına tam bir serbestiyet tanıyan Osmanlı idaresini tercih ederek, kültür ve kimliklerini korumak istemiştir. Gerçekten de Sırplar, 1877 Berlin Antlaşması kararıyla, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız bir halk olarak karşımıza çıkacağı vakte değin geçen dört yüz yıllık süreçte; dinleri, mezhepleri ve dillerini muhafaza etmek konusunda hiçbir asimilasyona maruz kalmamışlardır.

# Arnavut İskender'in Sonu

Arnavutluk II. Murad döneminde (1421) Osmanlı hâkimiyetine girmişti. Ancak 1443'te II. Murad'ın Macarlarla yaptığı Niş Savaşı esnasında, Osmanlı ordusundan kaçarak ülkesi Arnavutluk'a giden İskender Bey, Arnavut asilzadelerini "*Lezha Birliği*" altında birleştirerek, ailesinin ve ülkesinin intikamını almak için ayaklandığını ilan etmiş, isyanının sembolü olarak da üzerinde çift başlı kartal olan kızıl bayrağı seçmişti. Macarlar ve Napoli kralının tam desteğini alan İskender Bey âdeta Avrupalıların Osmanlıya çevrilmiş namlusu haline gelmişti.

Osmanlıların evvela Konstantinopolis, sonra da Sırp meselesi ile uğraşmalarını değerlendiren İskender, bölgede Türklere karşı saldırılarını artırınca üzerine kuvvet sevk edildi. Bu birliği yenen İskender Bey, 1455'te Napoli askerleriyle birlikte Berat Kalesi'ni kuşattı ise de büyük bir yenilgiye uğradı. Ancak diğer Avrupa devletlerinden aldığı askeri yardımlarla yeniden harekete geçerek, 1457'de Albulena Ovası'nda Osmanlı kuvvetlerini mağlup etti. Bu zaferle Avrupa'da şöhreti iyiden iyiye duyulan İskender Bey, papa tarafından özel unvanlarla ödüllendirildi.

1463'e kadar süren bir barış döneminin ardından, Venediklilerin liderlik ettiği Haçlı koalisyonuna katılan İskender, tekrar saldırılara başladı. Bu zorlu ve yıpratıcı süreçte Osmanlı orduları batıda; koalisyonun desteklediği Venedik Cumhuriyeti, Macaristan Krallığı ve İskender Bey ile doğuda ise; Akkoyunlular ve Karamanoğullarıyla savaşmak zorunda kaldılar. Arnavutluk ülkesine birçok kere sefer yapılmasına karşın, denizlerde, doğuda ve batıda savaşlar devam ettiği için kesin netice alınamadı. Nihayet 1479'da İşkodra Kalesi'nin alınmasıyla birlikte Arnavutluk da kesin biçimde Osmanlı toprağı haline geldi. Bu birliktelik 1912 yılında bağımsız Arnavutluk Devleti'nin kurulmasına kadar devam etti.

İstanbul'un düşmesini müteakip, Mora'da hüküm süren son Bizans imparatoru Konstantin Paleologos'un kardeşleri Thomas ve Dimitrios, topraklarını kendi aralarında taksim etmişlerdi. Doğu Roma İmparatorluğu'nun varisleri olduğunu iddia edebilecek konumdaki bu kardeşler birgün sorun çıkarabilirlerdi. Ayrıca Mora; birçok tabii limanın bulunduğu, muhkem kalelere sahip, Ege ve Akdeniz'de oldukça stratejik bir konumda bulunmaktaydı.

Venediklilerin bölgeyi kendi nüfuz alanları içinde saymalarına karşın, Fatih de Bizans'ı fethettiği için, İmparator Konstantin'e ait yerlere varis olduğunu ileri sürerek, Mora'da hak iddia etti. 1458'de düzenlediği seferle yarımadanın kuzeyini fethedip Teselya sancağı sınırlarına dâhil ederek Edirne'ye döndü. Osmanlı ordularının gidişini değerlendiren Thomas, Avrupalıların da desteğiyle yeniden Mora'ya yerleşti.

Papa II. Pius, Osmanlılara yapılacak bir saldırıda en önemli üs olarak Mora'yı gördüğü için, Osmanlıların bölgeye yerleşmelerini katiyyen istemiyordu. Ancak Fatih, 1460'ta çıktığı sefer sonucunda, Venedik'in elinde olan bir iki nokta hariç, yarımadanın tamamına hâkim oldu. Thomas

İtalya'ya kaçtı, kardeşi Dimitrios ise teslim olduğu için altmış bin akçe harçlıkla Enez'de oturmaya memur edildi.

Zağanos Paşa, Mora valiliği ile görevlendirildi. Teselya ile birleştirilen Mora, Rumeli eyaletine bağlı bir sancak haline getirildi. Bölge, 1829 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kaldıktan sonra Edirne Antlaşması'yla bağımsız Yunanistan Krallığı olarak yeniden tarih sahnesine çıktı.

## “Büyük Kartal” Karadeniz Semalarında

Küçük bir yarımada üzerine kurulan Amasra, doğudan ve batıdan esen rüzgârlardan pek etkilenmeyen, iki limanı olan, doğal güzelliği sebebiyle “*çeşm-i cihan*” diye anılan, Ceneviz Cumhuriyeti’nin Anadolu’daki önemli ticaret kolonilerinden biriydi. Limanın ticaret hacmi oldukça yüksekti. Bununla birlikte Amasra, gayri meşru işlerin de yoğun olduğu bir şehirdi. Karadeniz’deki korsanlar ticaret gemilerini yağmalayıp limana sığınırılar; Anadolu’dan kaçan esirler, Amasra’ya gider; buradan da gemilerle Rumeli’ye geçer kurtulurlardı. Yani buradaki Cenevizli gemiciler bir nevi insan kaçakçılığı yaparak yüklü miktarda para kazanıyorlardı.

Son zamanlarda gelen şikâyetlerin artması üzerine, şimdiye dek bunca önemli bir kalenin niçin alınmadığını sadrazamına; “*Mahmut! Ol hisar ne yerededir ki, onu benim babam ve dedelerim almadılar?*” diyerek soran padişaha Mahmut Paşa; “*Devletli sultanım! Onun alınmadığına bir sebep bu ola ki, Hak Teâlâ’nın hikmetinde o hisarı dahi sultanım fethede. Allah’ın takdirinde böyle kararlaştırılmış ola.*” cevabını verince; “*Mahmut, tez bunun hazırlığını et ki varalım. Allah’ın takdirinde her ne ki mukadder olduysa anı dahi görelim.*” dedi.

1459 yazında Mahmut Paşa komutasındaki yüz elli parçalık Osmanlı donanması İstanbul Boğazı’ndan geçerek Karadeniz’e yelken açtı. Sultan Mehmed de kara ordusu ile beraber yola koyuldu. Oldukça zorlu bir güzergâhta, sarp araziden ve ormanların içinden geçerek ilerleyen Osmanlı birlikleri Bolu’ya geldiğinde, seferin ne tarafa olduğunu hâlâ kimse bilmiyordu. İstişare esnasında ordunun ne tarafa gittiğini kendisine soran kadıya; “*Eğer sakalımın tellerinden biri tasavvurlarıma muttali olsa idi, onu derhal koparır yakardım.*” cevabını veren padişah, âdeta devlet işlerinde sır tutmanın önemine ne denli inandığını gösteriyor, böylece düşmanı hazırlıksız yakalamak istiyordu.

Osmanlı ordusunun kendi üzerine geldiğini düşünen İsfendiyaroğlu İsmail Bey, Kastamonu’yu terk edip Sinop’a kapanmıştı. Denizden Osmanlı donanmasının, karadan da Fatih’in aniden kalelerini kuşatması ile şaşkına dönen Cenevizliler, direnmenin faydasız olduğunu fark ederek kalenin anahtarlarını sundular. Şehri teslim alarak idarî düzenlemeler yapan padişah muzaffer olarak Bursa’ya döndü.

Anadolu coğrafyasını birleştirmeyi amaç edinmiş olan Fatih Sultan Mehmed, Sinop civarındaki İsfendiyaroğlu İsmail Bey’in düşmanca tutumundan da oldukça rahatsızdı. Zira İsmail Bey, Osmanlının hasmı olan Karamanoğulları ve Hıristiyanlarla ittifak teşebbüslerinde bulunuyordu.

Bu küçük beyliğe son vermeyi düşünen padişah, maksadına kan dökmeden erişmek maksadıyla, Sinop Kalesi’ni denizden ve karadan kuşattı. Elçi olarak gönderilen Mahmut Paşa ; “*Hey beyim niçin kaleyi teslim etmezsin? Hem bu bir hisarda daha ne kadar durup kavga edersin? Bütün vilayetlerin ve limanın padişahımızın eline geçti. Ona mukavemetin imkânı yoktur. Ayrıca halkın,*



*tayin ettiğimiz Kızıl Ahmed'i de bey olarak tanıdı. Bundan gayri ömrünü huzur içinde geçirmek dilersen padişahın hizmetine giresin.*" tavsiyesinde bulununca, geçmişteki hasmane tutumunu düşünen İsmail Bey; *"Padişah beni ve oğullarımı korkarım helak eder."* dedi. Mahmut Paşa; *"Hâşâ ki padişahımız bunun gibi bir fiil işlesin. O affedici ve cömerttir."* sözleriyle onu teslim olmaya ikna etti. Huzura gelerek Fatih'in elini öpmek isteyen İsmail Bey'i ayakta karşılayan Fatih; *"Sen benim ulu kardeşimsin. Revamıdır ki elimi öpesin!"* diyerek boynuna sarıldı. Ardından Yenişehir, Yarhisar ve İnegöl kazaları kendisine dirlik olarak tevcih edildi.

Üç ay kadar Kastamonu beyi olarak kalan kardeşi Kızıl Ahmed ise önce Karaman ülkesine oradan da Uzun Hasan'a iltica etti. Karamanoğlu İbrahim Bey, eski Kastamonu beyi İsmail'e de isyan telkininde bulunarak, kendisini Osmanlı'ya karşı kıyama çağırdı. Karamanoğlu'nun, *"Hey Tanrı kulu! Osmanoğlu'nun fırsatını bulduk. Bu taraftan biz hareket edelim. Ben sana yardımcıyım, o taraftan da Uzun Hasan Bey'e haber gönderelim. O da hareket etsin. Osmanoğlu'nu ara yerden kaldıralım. Sen yine memleketine var otur."* çağrısına İsmail Bey; *"Bu senin sözün Müslümanlığa layık söz değildir. Buna münafıklık derler. Bir gazi padişah gazaya gidiyor. Onu yolundan komak İslam'a sığar iş değildir."* cevabını vererek isyan teklifini reddetti.

Fatih Sultan Mehmed'in yeni hedefi Trabzon Rum İmparatorluğu idi. 1204'teki IV. Haçlı Seferi esnasında Konstantinopolis Latinlerin işgaline uğrayınca, Angelos Ailesi Mora'da, Laskarisler İznik'te, Komnenos hanedanı da Trabzon'da birer devlet kurmuşlardı. 1261'de Konstantinopolis'ten Latin Haçlı ordusunu kovan İznik kralı, Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmış, ancak Komnenoslar, Anadolu'nun kuzeydoğusunda Trabzon'da hüküm sürmeye devam etmişlerdi.

Fethi müteakip Mora Despotluğu'na son veren Fatih, bunu yeterli görmüyor, Bizans İmparatorluğu'nun yeniden canlandırılması ümidini tamamen bitirmek, Bizans'la bağlantısı olan her teşekküle son vermek istiyordu. Zira İstanbul'un fethinden sonra Trabzon'a yerleşen Bizans asilzadeleri, Bizans'ı tekrar kurabilmek adına bu imparatorluğu bir ümit olarak görüyorlardı. 1261'de İznik kralının Latin ordularını Konstantinopolis'ten kovup Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurduğu gibi, Trabzon İmparatorluğu'nun da Osmanlıları kentten atıp Bizans'ı tekrar dirilteceğini umuyorlardı. Bu sebeple Osmanlıları zayıf düşürecek her türlü faaliyete gözü kapalı destek veriyorlardı.



*Trabzon*

Bu gerekçelerle 1456'da çıkılan sefer sonucunda Trabzon Rum imparatoru IV. Yuannis, yıllık üç bin altın haraç vermeyi kabul ederek Osmanlılarla antlaşma imzaladı. Lakin tehlikenin çok ciddi olduğunu düşünen imparator, Osmanlı'ya karşı ittifak arayışlarına başladı. Bu bağlamda 1458'de kızını Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ile evlendirerek, herhangi bir tehlike durumunda kendisini

koruması şartıyla, Kapadokya'yı çeyiz verdi. Ancak Gürcü kralı ve Karamanoğulları'nı da ittifaka dâhil etmeye çalışırken öldü. Yeni imparator Komnenos ise Papalık ile irtibata geçerek, Osmanlılara karşı düzenlenecek bir sefere tereddütsüz katılacağını ilettili. Donanmasını güçlendirmeye, asker sayısını artırmaya çalıştı. Papanın desteği ile iyice cesaretleterek; *“Osmanlılara artık vergi vermeyeceğini ”* söyleyip Uzun Hasan'dan da takviye istedi.

Osmanlı ordusu Sinop'tayken karargâha gelen Uzun Hasan'ın elçileri; *“Trabzon imparatorunun vergiden muaf tutulmasını, ayrıca eskiden beri Osmanlıların ödemesi gerektiği halde ödemedikleri verginin de iadesini ”* talep ettiler. Fatih elçilere cevaben; *“Haydi siz rahatça gidiniz. Gelecek sene ben kendim gelir, borcumu öderim.”* dedi. Uzun Hasan'ın Osmanlı'nın doğu sınırından girerek sınır kalelerini de zapt etmesi üzerine, Trabzon'a sahilden ilerleyeceği tahmin edilen Osmanlı ordusu, süratle güneye inerek Erzincan'a yöneldi. Uzun Hasan, beklemediği bu hamle karşısında çaresiz kaldı. Osmanlı ordusuyla bir meydan muharebesi yapacak hazırlığı yoktu. O, Fatih'in Trabzon'u sıkıştıracağını, kendisinin de arkadan sokularak, dağlık arazide Osmanlı askerini kıştıracağını planlamış, ancak evdeki hesap çarşıya uymamıştı. Çaresiz ve zor durumda kalınca; annesi Sara Hatun'u da elçilik heyetine dâhil ederek barış için Osmanlı ordugâhına gönderdi. Uzun Hasan'ın barış teklifi, Osmanlı topraklarına saldırmaması ve Trabzon Rum kralına yardımda bulunmaması şartıyla kabul edildi.

İmparator Komnenos'un en büyük destekçisi bertaraf edildikten sonra Trabzon'a hareket edildi. Uzun Hasan'a yine de güvenmeyen Fatih elçileri göndermesine rağmen; *“Ana! Muhterem oğlunuz gelemeyerek sevab-ı gazadan mahrum kaldılar. Hiç olmazsa siz bizimle beraber bulunun.”* deyip Uzun Hasan'ın annesi Sara Hatun'u kibarca yanında alıkoydu. Askeriyle kuzeye yönelen Fatih için bu sefer belki de hayatının en meşakkatli seferi olmuştu. Zira yolun olmaması sebebiyle Osmanlı ordusu sürekli sarp kayalıklardan ve dağlık bölgelerden ilerlemek zorunda kalmıştı. Kemal Paşazade'nin ifadesiyle; *“Avuç içi kadar ayak basacak düz bir yer olamamasına rağmen, erişilmez dağlardan bulut olup geçtiler.”* Ordu yol alırken padişah da atından inerek sürekli yürümek zorunda kalıyor ve askerler güçlkle ilerliyordular.

Bir ara padişahın kan ter içinde kaldığını gören Sara Hatun; *“Hey Oğul! Senin gibi nice beyleri kapısında ırgat diye kullanan bir padişahın, kuş tüyü yataklarda yatması münasipken, bir Trabzon Kalesi için bunca sıkıntı ve meşakkat çekmesine değer mi?”* diye seslenince padişah da; *“Hey Ana! Sen bu eziyet ve meşakkati Trabzon Kalesi için mi çekeriz zannedersin? Bizim tuttuğumuz kılıç İslam kılıcıdır. Bu gayret ve çalışmalar da din yoludur. Bu yolda eza ve cefaya katlanmaz isek bize “Gazi” demek yalan olmaz mı? Allah'ın rızasını ve cihad sevabını kazanmak için daha çoğuna katlansak dahi yine de azdır.”* cevabını verdi.

Trabzon önlerine daha önceden gelmiş olan donanma kaleyi ateş altına almıştı. Ancak Akkoyunluların desteğini umduğu için, karadan bir kuşatmaya maruz kalmayacağını tahmin eden David Komnenos direniyordu. Fatih'in ordusunu da karşısında görünce âdeta afalladı. Uzun Hasan'ın annesinin Osmanlı karargâhında olduğunu öğrenince, Akkoyunluların saf dışı kaldıklarını, yardıma

gelemeyeceklerini anlayarak, imparator ailesinin ve halkın hayatının korunması şartıyla şehri teslim etti. Kendisine Serez taraflarında yıllık üç yüz bin akçelik bir has verilerek, Rumeli'ye gönderildi.

Böylece 1459'da Cenevizlilerden Amasra'nın, 1461'de de Sinop ve Trabzon'un fethiyle Karadeniz'in Anadolu kıyıları Osmanlı ülkesine katılmıştır. Diğer taraftan, Bizans İmparatorluğu ile ilgili kalıntıların tamamen temizlenmesiyle de Avrupalıların Doğu Roma İmparatorluğu'nu tekrar diriltme ümitlerine kesin şekilde son verilmiştir.



*Fatih'in yaptırdığı Topkapı Sarayı'nın Bab'üsselam girişi*

# Zulmün Arşı Titrettiği Yer: Eflâk

*Yoktur zulme rızamız, adle biz mailleriz,  
Gözleriz Hakk'ın rızasın, emrine kailleriz. (Avnî)*

Tuna Nehri'nin kuzeyinde kalan, bugün büyük bir bölümü Romanya Devleti'ne ait olan coğrafya, XV. yüzyıl tarih metinlerinde Eflak ve Boğdan prenslikleri olarak adlandırılmaktadır. Bu prenslikler kâh Lehlere, kâh Macarlara tâbi olarak siyasi varlıklarını devam ettirmekteydi. Ancak Eflak Prensiği, Osmanlıların Balkan coğrafyasında etkin bir güç olmaya başladığı Yıldırım Bayezid döneminden itibaren, Osmanlılara vergi verir hale gelmişti. Osmanlı Devlet geleneğine göre, Eflak voyvodasının oğulları da Osmanlı sarayında rehin tutulmaya başlamışlardı.

Bu “*rehin tutma*” prensibi aslında eski bir Orta Asya geleneğidir. Böyle bir uygulamayla tâbi kralın devlete isyan etmemesi için bir önlem alınmış oluyordu. Rehin prensler başkentteki sarayda padişahın şehzadeleriyle birlikte eğitim görürler ve ileride kendi ülkelerini yönetmek üzere liderliğe hazırlanırlardı. Böylece geleceğin tabi krallarının kişiliği küçük yaşlarda şekillendirilmeye çalışılır, erkenden devlete bağlılık ve saygı duymaları temin edilirdi. Ayrıca bu rehin prenslerin kişilikleri yakından analiz edilerek, zamanı geldiğinde içlerinden en uygunu kral tayin edilirdi. Bu, Osmanlılara tabi olan kralların, muhtemel gelişmeler karşısında verebilecekleri reaksiyonların tahmin edilmesini, duruma göre politikalar geliştirilmesini veya ona göre tedbirler alınmasını kolaylaştıran bir uygulamaydı.

Osmanlı Devleti'ne tabi bulunan Eflak kralının oğullarından Vlad on iki, Radul da altı yaşında iken, Edirne Sarayı'na gönderilmişti. II. Murad döneminde rehin olan bu iki prens, Şehzade Mehmed ile birlikte saray hocalarından ders almışlardı. Vlad babasının ölümü üzerine, 1456'da Fatih Sultan Mehmed tarafından Eflak prensliğine tayin edilmişti.

Osmanlı kaynaklarınca “*Kazıklı Voyvoda*”, Ulahlar tarafından “*Tepeş*” (*cellât*), Macarlar tarafından da “*Drakul*” (*şeytan*) olarak adlandırılan, son derece zeki, atak ve cesur bir kişiliğe sahip olan III. Vlad, liderlik özellikleri ve kabiliyetiyle, kısa sürede kendini kabul ettirmiş, Boğdanlıları yenmiş, hatta Macarları dahi birkaç kez bozguna uğratmıştı. Ülkesinde kendi konumunu sağlamlaştırmasına paralel olarak gittikçe artan özgüveni, son zamanlarda acımasız bir zalime dönüşmesine sebep olmuştu.

Batılı kitaplar da onun vahşetinden uzun uzun bahsederek, nasıl azgın bir canavara dönüştüğünü yazar.

Osmanlılara olan yükümlülüklerini yerine getirmemeye başlayan Vlad Drakul, Macarlarla ittifak arayışına girmiş, elçi olarak gönderilen Çakırcı Hamza Paşa ile Yunus Bey'in ellerini ve ayaklarını kestikten sonra kazığa vurdurmuştu. Fakat Hamza Paşa'ya rütbesinden dolayı daha özel bir muamele yaparak, onu daha büyük bir kazığa oturtmuştu! Ardından da Dobruca havalisi ile Kuzey Bulgaristan'ı

yağma etmişti. Jan Hunyad'ın oğlu, Macar kralı Matias Corvin'e gönderdiği mektupta, Bulgaristan Seferi'nde yirmi dört bin can aldığını yazarak övünüyordu.

Voyvodanın saldırgan politikasından bıkmış olan Boğdanlılar da padişaha ittifak teklif etmekteydiler. Fatih Sultan Mehmed, bölge halkının kâbusu haline gelen Kazıklı Voyvoda üzerine 1462'de sefere çıktı. Eflak topraklarına giren Osmanlı ordusuyla bir meydan savaşına tutuşmaktan çekinen Vlad, çılgınca bir teşebbüste bulunarak, gece baskınıyla padişahın karargâhına girip onu öldürmeyi denemiş ise de çok fazla zayıat verdikten sonra Macaristan'a kaçmak zorunda kaldı. Ancak Macar kralı Matias Corvin, Osmanlı Devleti ile arasını bozmak istemediği için Vlad'ı yakalatarak hapsedtirdi. Padişah, Vlad'ın kardeşi Radul'u, Eflak kralı ilan ederek, Eflak topraklarını Osmanlıların bir eyaleti haline getirdi.

On yıl sorunsuz olarak yönetilen Eflâk'ta, Radul'un kazaen ölmesini müteakip hapisten kaçarak yahut Macarlar tarafından serbest bırakılarak Eflak üzerine yeniden kâbus gibi çöken Vlad, Mihaloğlu akıncıları tarafından Bükreş yakınlarında yakalandı ve öldürüldü. Kellesi hem zafer göstergesi olarak, hem de bölge halkını teskin etmek amacıyla Rumeli beldelerinde teşhir edildi. Ahalinin korkulu rüyası olan, günümüzdeki korku filmlerine de kaynaklık eden Drakula'nın, kesin surette ortadan kaldırıldığı ilan edilerek, ülkesindeki insanların rahat bir nefes alması sağlandı. Böylece Eflak ülkesinde, 1877 Berlin Antlaşması'na kadar sürecek, istikrarlı ve emniyetli bir Osmanlı hâkimiyeti dönemi başlamış oluyordu.



*Yeniçeri çavuşu*

# Balkanların İncisi Bosna-Hersek'in Fethi

*Hüner bir şehri bünyad eylemektir.*

*Reaya kalbini abad eylemektir. (Avnî)*

İstanbul'un Fethi'ni takip eden yıllarda, Fatih bir yandan Rumeli'deki faaliyetlerini yürütürken diğer taraftan da Çanakkale Boğazı'yla, Anadolu kıyılarına yakın olan adaları ele geçirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda, 1454–1459 arasındaki seferlerle; Semadirek, Taşoz, İmroz, Limni ve Midilli adaları Osmanlı hâkimiyetine alınmıştır. Böylece hem Ege Denizi'ndeki Osmanlı egemenliği güçlenmiş hem de Anadolu sahillerinin güvenliği sağlanmıştır. Midilli Adası'nın Anadolu sahiline sadece on iki kilometre mesafede olduğu düşünüldüğünde, adaların fethinin ne denli gerekli olduğu daha iyi anlaşılır. Öte yandan Çanakkale Boğazı'nın en dar yerlerine karşılıklı olarak, Kale-i Sultaniye ile Kilitbahir Kalelerini inşa ettiren padişah, başkentin güvenliğini sağlamak istemiştir. İstanbul Boğazı'nın girişine daha önceleri inşa edilen Anadolu Hisarı ile Rumeli Hisarı düşünüldüğünde, İstanbul her iki taraftan da emniyete alınmış oluyordu.

Fatih'in Balkanlar coğrafyasındaki temel amacı; Tuna'nın güneyindeki tüm ülkeleri kendi hâkimiyeti altında birleştirmektir. Venedik Cumhuriyeti ile bir savaşın giderek yaklaştığını hisseden padişah, Venedik'i karadan da sıkıştırabilmek için Bosna'nın alınmasını zaruri görüyordu. Osmanlı'ya düşman bir Bosna Prensligi, Venedik'le yapılacak savaş esnasında büyük sorunlar çıkarabilirdi. İstanbul'un Osmanlıların eline geçmesiyle birlikte doğudaki ticari menfaatleri sarsılan Venedik Cumhuriyeti, Mora Yarımadası'nın da Osmanlılarca zapt edilmesinden bir hayli rahatsızdı. Gidişatı sezen Bosna ve Hersek prenslikleri de Macarlardan ve Venediklilerden yardım talep ediyorlardı.

1458'de Sırp kralı Lazar ölünce; Lazar'ın kızıyla evlenen Katolik Bosna kralı Stephan Tomaseviç, Sırp topraklarında hak iddia ettiği gibi Osmanlı Devleti'ne ödemesi gereken vergiyi de aksatmaya başlamıştı. Papalık, Venedik ve Macarlar tarafından kışkırtılıyor ve onlardan Osmanlı'ya karşı destek vaatleri alıyordu. Diğer taraftan, Bosna halkı ile Katolik kraliyet ailesi arasında derin bir ayrışma yaşanmaktaydı. Katolik Macarlar ve Papalık da haliyle Bosna kralını destekliyordu. Ancak Bogomil halk baskıya karşı direniyor ve kralından âdeta nefret ediyordu. Türklerin hâkimiyetlerine aldıkları ülkelere getirdikleri huzur, istikrar, mal ve can emniyeti bölge halklarınca bilindiği için Bosna ülkesi Osmanlı hâkimiyetine açık hale gelmişti. İstanbul'un fethini müteakip; *“Tanrının ve metbu-u mufahhamım İmparator Sultan Mehmed'in lütfu ile Hırvatistan voyvodası”* unvanıyla mektup yazan, Hırvatistan kralı Stephan Vukçič, daha evvel Osmanlı'ya tabiiyetini bildirmişti. Sırbistan'ın tamamına hâkim olan Osmanlılar, Bosna ve Hersek'i de alarak, Orta Avrupa'da Venedik ve Macar etkisini tamamen kırmak istiyorlardı.

Fatih, 1462’de Eflak voyvodasının üzerine yürüdüğü sırada, Bosna kralına elçi göndererek birikmiş vergilerini ödemesini talep etti. Lakin elçiyi hazine dairesine götüreren Stephan Tomaseviç; *“İşte gördüğün gibi para burada hazır. Fakat padişahına göndermek niyetinde değilim. Çünkü benimle savaşa karar vermiş görünmektedir. Onunla daha iyi savaşabilmek ve ülkemi terk etmek zorunda kalırsam müreffeh yaşayabilmek için bu paralara ihtiyacım vardır.”* diyerek elçiyi hapse attırdı.

Eflak Seferi’nden dönüşte Osmanlı ordusunun Bosna’ya girdiğini öğrenen Tomaseviç, Macarlar ve Venediklilerden umduğu yardımı alamayınca çareyi saklanmakta buldu. Önce Yayça, sonra Sokol ve nihayet Kiloç Kalelerine kaçtı ise de sonunda aman dileyerek teslim oldu. Bosna’nın fethini müteakip Veziriazam Mahmut Paşa, Hersek üzerine gönderildi. Osmanlılara tabiiyetini arz eden Hersek kralına memleketinin bir kısmı bırakılarak diğer bölgeler doğrudan Osmanlı ülkesine ilhak edildi. Hersek kralı küçük oğlunu, adet olduğu şekilde Osmanlı payitahtına rehin olarak gönderdi. Müslüman olan bu prens, Hersekzade Ahmed Paşa adını alarak daha sonra Osmanlı Devleti’nde sadrazamlık makamına kadar yükselmiştir. Bosna ve Hersek ülkesi daha evvel Sırbistan’a yapıldığı gibi sancakbeylik statüsü verilerek teşkilatlandırılıp Rumeli beylerbeyliğine bağlandı. Böylece Osmanlı Devleti Macar ve Venedik memleketlerinin ortasına âdeta bir kama gibi girmiş oluyordu.

Macaristan kralı, Bosna’yı Osmanlılardan geri almak için harekete geçmiş ise de Mihaloğlu Ali Bey, Macar ordusunu Sava Nehri’ne kadar kovalayarak birçoğunu esir almıştır. Büyük Macar ordusunun bir Türk sancakbeyi (tümgeneral) karşısında perişan olması şayan-ı dikkattir. 1471 ve 1479’da, Macar kralı Bosna’yı ele geçirmeyi tekrar denemiş ancak mağlup olarak geri dönmek zorunda kalmıştır.

Bosnalılar, X. yüzyılda Bulgaristan’da ortaya çıkan, Hıristiyanlığın Bogomil mezhebine bağlıydılar. Birçok konuda Katolik ve Ortodokslardan farklı inanmakta ve onların kiliselerini de *“şeytanın mabetleri”* olarak görmekteydiler. Teslis inancının aksine, tevhit inancına daha yatkın olup, Hz. İsa’nın Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna inanıyorlardı. Dinî kaynak olarak yalnızca İncili kabul ediyor, Hıristiyan kilisesinin resmî görüşlerini reddediyorlardı. Ruhban sınıfa karşı çıkıyor, lüks yaşamı, özel mülkiyeti ve içki içmeyi yanlış buluyorlardı.

Osmanlıların Bosna ülkesinde tanıdığı inanç hürriyeti de Bosna ahalisini derinden etkilemişti. Macarların Katolikleştirme çabalarından zaten bunalmış olan Bosnalılar, Türklerin sahip olduğu güzel davranışların kaynağının İslam dini olduğunu fark ederek Arnavutlar gibi, hiçbir baskıya maruz kalmadan, hür iradeleriyle İslamiyet’i benimsemişlerdi.

Bu toplu ihtida olayından oldukça hoşnut olan Fatih, herhangi bir taleplerinin olup olmadığını sorduğunda Bosnalılar, devlet hizmetlerinde görev almak istediklerini belirttiler. Bu tarihten sonra da ordu, saray ve devlet hizmetlerinde namuslu bir şekilde vazife yaptılar. Fatih’in Bosna rahiplerine verdiği ahitname Osmanlıların din adamlarına yaklaşımını, inanç hürriyetine verdiği değeri göstermekle birlikte, Balkan milletlerinin kendi istekleriyle Müslüman olmalarının arka planını da

aydınlatmaktadır:

*“Yardım Allah’tandır! Ben ki Sultan Murad Han oğlu Sultan Mehmed Han’ım! Tüm halk tarafından şöyle bilinsin ki; bu fermanı taşıyan Bosna rahiplerine lütufta bulunup şu hususları buyurdum:*

*Söz konusu rahiplere ve kiliselerine hiç kimse tarafından engel olunmayıp rahatsızlık verilmeyecektir. Bunlardan gerek memleketimde duranlara gerekse de kaçanlara emn ü eman olsun ki; memleketimize gelip korkusuzca meskûn olsunlar ve kiliselerinde yerleşsinler. Ne ben ne vezirlerim ne de halkım tarafından hiç kimse, bunlara herhangi bir şekilde karışıp incitmeyecektir. Kendilerine, canlarına, mallarına, kiliselerine ve dışarıdan memleketimize getirecekleri kimselere dahi.*

*Yeri ve göğü yaratan Allah hakkı için, Ulu Peygamberimiz (s.a.s.) hakkı için, yedi mushaf hakkı için, yüz yirmi dört bin peygamber hakkı için ve kuşandığım kılıç hakkı için, en ağır bir yeminle yemin ederim ki yukarıda belirtilen hususlara, söz konusu rahipler benim hizmetime ve benim emrime itaatkâr oldukları sürece hiç kimse tarafından muhalefet edilmeyecektir.”*

Türkler Müslüman olan Bosna-Herseklilere “Boşnak” demişlerdir. Hırvatçanın bir lehçesi olan Boşnakçaya, Türkçe, Arapça ve Farsçadan birçok kelime de girmiştir. Bosna ülkesi, 1909 yılında Avusturya Macaristan İmparatorluğu tarafından ilhak edilinceye değin Osmanlı idaresinde kalacaktır.



# Büyük Harp: Hilâl ile Haç'ın Ezelî Mücadelesi

XV. yüzyılda Akdeniz dünyasının en kuvvetli devletlerinden biri olan Venedik Cumhuriyeti ile 1454 yılında bir antlaşma imzalanmıştı. Avrupa'daki düşmanlarıyla mücadele halinde olan Venedik bu antlaşmayla, Türklerle barışçı bir politika izleyerek doğudaki ekonomik kazançlarını korumayı amaçlamıştı. Padişah da bu ticaret antlaşması ile güçlü Venedik Cumhuriyeti'ni, Avrupa'da Osmanlılar aleyhinde tasarlanan Haçlı seferlerine katılmaktan alıkoymayı planlamıştı.

Ancak ilerleyen yıllarda Osmanlıların, Ege ve Balkanlarda Venedik'in nüfuzundaki bölgeleri birer birer ele geçirmesi, Cumhuriyet'in politika değişikliğine gitmesine sebep olmuştur. Fatih'in Ege'deki adaları zapt etmeye başlaması, Mora Yarımadası'nın büyük bölümünü fethetmesi ve nihayet Bosna-Hersek'i ele geçirmesi Venedik'i telaşlandırmış ve gittikçe güçlenen Türk imparatorluğuna karşı ittifak arayışlarına itmiştir.

Bu bağlamda Papa II. Pius'un gayretleriyle, Avrupa'daki en güçlü kara ordularından birine sahip olan Macarlar, Arnavutluk beyi İskender ve Venedik Cumhuriyeti arasında Osmanlılara karşı ittifak antlaşması imzalanmıştır. Zira Osmanlı'nın Balkanlarda yayılması Macarların da etki alanını daraltmış ve onları Tuna'nın kuzeyine itmişti. İskender Bey ise, bağımsız Arnavutluk kralı olmak istiyordu. Avrupa'dan; Lehistan, Almanya, Aragon, Kastilya, Napoli, Kıbrıs, Rodos, Ferrara, Modena, Savoie, Siena, Lucca, Pisa, Mantua, Trento, Ceneviz; Asya'dan ise; Akkoyunlular, Karamanlılar ve Gürcistan bu ittifaka destek veren diğer devletlerdi. Müttefiklerin savaşı kazanmaları halinde Osmanlı topraklarının nasıl paylaşılacağı da planlanmıştı: Mora, Attika, Teselya ve Epir Venedik'e; Makedonya İskender Bey'e; Sırbistan, Bosna, Eflak ve Bulgaristan Macaristan'a verilecek; merkezi İstanbul olmak üzere Trakya'da Bizans İmparatorluğu tekrar kurulacaktı. Yani bu plana göre Osmanlılar Avrupa'dan sürülüyorlardı. Anadolu'dan harekete geçecek Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan da Osmanlıları Anadolu'dan atmak azminde olduğuna göre demek ki Osmanlı Devleti yok edilmek isteniyordu.

Müttefikler Fatih'in Bosna'dan İstanbul'a dönüşünün ardından, 1463 sonbaharında harekete geçtiler. Venedik Mora'ya, Macaristan da Bosna'ya saldırdı. Arnavutluk'ta İskender Bey yine isyan etti. Eşzamanlı olarak güçlü Venedik donanması da Çanakkale Boğazı'nı ablukaya aldı. Böylece Balkanlarda, Ege Denizi'nde, Adalar'da, Mora Yarımadası'nda ve Anadolu'da on altı yıl boyunca sürecektir büyük savaş başlamış oluyordu. Öte yandan, Haçlı seferini emreden, 25 Ekim 1463 tarihli Papalık Fermanı, Avrupa ülkelerinde resmen ilan edilerek halka okundu:

*“Siz Almanlar, Macarlara yardım etmiyorsunuz, şu halde Fransızlardan yardım görmeyi ümit etmeyin. Ve siz Fransızlar Almanların yardımına gelmezseniz, İspanyol desteğinden ümidinizi kesiniz. Ölçtüğünüz ölçü ile ölçüleceksiniz. İstanbul ve Trabzon imparatorları,*

*Bosna ve Sırbistan kralları, daha nice hükümdarlar, bekleyerek diğerlerinin yok olmasını seyretmenin sonunun ne olduğunu bizlere öğrettiler. Doğu Roma'yı elde eden Sultan Mehmed, Batı Roma'yı da elde etmek istemektedir."*



*Fatih Sultan Mehmed'i resmeden bir madalyon*

Ayrıca Vatikan, 6 ay Haçlı ordusunda bulunacak her Hıristiyan'ın günahlarının affolunacağını da taahhüt ediyordu. Cennet vadeden Papalık fermanlarından ve Osmanlılarla yapılan savaş sebebiyle konan olağanüstü vergilerden elde edilen paralar, kardinallerin kontrolünde Türklere karşı kullanılıyordu. Ancak, Avrupa devletlerini Osmanlılara karşı harekete geçirip koordine eden merkez durumundaki Vatikan'ın tüm siyasi çalışmaları İstanbul'dan dikkatle izleniyordu. Avrupa'da oldukça faal olan ve bazılarını Tuna civarında tımarlar verilen Osmanlı casusları, bu meselede çok hassas çalışıyor, sürekli payitahta bilgi ulaştırıyorlardı.

1463 yılında müttefiklerin saldırılarıyla başlayan savaşın ilk evresi, Osmanlı ordularının zaferiyle neticelenmiş, 1464'te Macarlar Bosna'dan, Venedikliler de Mora'dan kovulmuştu. Balkanlardaki Ortodoks halklar ise Katoliklerin organize ettiği bu Haçlı seferlerini genelde soğuk karşılamışlardı. Babinger'e göre bu soğukluğun gerçek sebebi; *"Ortodoksların Katolıklere olan nefretinin, Osmanlı işgali korkusundan daha fazla olması idi."*

Anadolu'da Karamanoğulları probleminin baş gösterdiği, sürekli seferler sebebiyle ordudan homurtuların yükseldiği ve padişahın sağlık sorunları yaşadığı 1465 yılında, Venedik ve Macaristan'a oyalama amacıyla barış görüşmeleri teklif edildi. Ancak taraflar, birbirlerinin talepleri konusunda anlaşamadılar.

1466-67'de Arnavutluk Beyi İskender üzerine yüründüyse de kesin netice alınamadan İstanbul'a dönüldü. Arnavutluk, 1479'a kadar, Haçlı koalisyonuyla yapılan büyük savaşın bir cephesi olmaya devam etti. Anadolu cephesindeki tehdit büyümeye başladığı için 1468'de Karamanoğulları üzerine sefer düzenlendi.

# Karaman-Akkoyunlu İttifakına Karşı Osmanlı

Venedik, Macaristan kralı Matthias Corvinus'tan umduğu desteği göremediği ve batıdaki savaşlarda istediği başarıları elde edemediği için Asya'daki müttefiklerini de harekete geçirdi. Karamanoğulları ile Akkoyunluların Anadolu tarafından saldırılarıyla savaşta yeni bir cephe daha açılmış oldu.

İbrahim Bey'in ölümüyle başlayan taht kavgasında Akkoyunlu Uzun Hasan'ın desteğini alan İshak Bey, Karaman ülkesine hâkim olmuştu. Böylece Uzun Hasan, Orta Anadolu'da güçlenmekte olan Osmanlı nüfuzunu sarsmıştı. İshak Bey'in ölümünden istifadeyle Karaman tahtına yerleşen Pir Ahmed'in Akkoyunlular'a güvenerek Osmanlılardan bazı kalelerin iadesini istemesi üzerine Fatih, Anadolu'ya sefere karar verdi. Arnavutluk'ta İskender Bey'in o kış ölmesiyle bir nebze de olsa rahatlayan Fatih, barış görüşmeleri başlatarak hatta tavizler verebileceğini hissettirerek Venedik ve Macaristan'ı oyalama yoluna gitti.

1468'de Karaman topraklarına giren padişah, Manisa'dan çağırdığı Şehzade Mustafa'yı Konya tahtına oturtarak İstanbul'a döndü. Bu hamle ile Orta Anadolu'da büyük bir mücadeleyi göze almış oluyordu. Fatih'in İstanbul'a dönmesini ve 1470'te Eğriboz Seferi'nin açılmasını fırsat bilen Pir Ahmed Bey, karşı saldırıyla topraklarına geri döndü. 1471'de Osmanlılar, Karaman topraklarının tamamını hâkimiyet altına almak için kapsamlı bir harekâta giriştiler.

1471'de Uzun Hasan'ın dört elçisinin Venedik doçuyla, Osmanlılar aleyhinde imzaladıkları ittifak antlaşmasının planı şöyleydi: Haçlı donanması Akdeniz sahillerinden Karaman iline kuvvet sevk edecek, Uzun Hasan'ın birlikleri de bölgeye gelerek bunlara dâhil olacaktı. Karaman meselesi artık uluslararası bir meseleye dönüşmüştü. Gerçekten de 1472 yazından beri Venedik, Napoli, Rodos Papalık ve Kıbrıs gemilerinden oluşan bir Haçlı donanması Akdeniz sahillerinde dehşet saçmaktaydı. Antalya ve İzmir büyük ölçüde yakılıp yıkılmıştı. Bu donanma ile işbirliği yapan Karamanlılar, 1473 baharında bölgedeki kaleleri ele geçirdi. Ancak Fatih'in, kış mevsimine aldırmaksızın Rumeli akıncılarını derhal Sivas yöresine sevk etmesi ve baharda büyük ordusuyla Erzincan'a yürümesi, Akkoyunlu ordusunun Haçlı ordusuyla birleşmesini engelledi. Artık her şey Otlukbeli'ndeki savaşın neticesine bağlı gibi görünüyordu. Fatih açısından durum oldukça nazik bir hal almıştı.

# Sultan Mehmed mi Uzun Hasan mı?

İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethedildiği yıl, başkent Diyarbakır'ı ele geçirip iktidar kavgalarına son veren Uzun Hasan Bey, birkaç sene içinde tüm rakiplerini bertaraf ederek; Akkoyunlu Devleti'ni, sınırları doğuda Horasan'dan batıda Fırat Irmağı'na, kuzeyde Kafkaslardan güneyde Umman Denizi'ne kadar uzanan bir imparatorluğa dönüştürmüştü. Karakoyunlu Devleti'ni ortadan kaldırmış ve başkenti Diyarbakır'dan Tebriz'e taşımıştı. Ele geçirdiği ülkelere ve kazandığı başarılarla paralel olarak kendini bölgenin en büyük hükümdarı olarak gören Uzun Hasan, Osmanlı Devleti'nin zaferlerinden rahatsız oluyor; *"Bu diyarın serdarları şecaatim asarını gördüler. Fırsat elverirse cüret ve celadetimi Hüdavendigâr'a dahi gösterem."* diyordu. Hatta Hıristiyanlık için kutsal bir merkez telakki edilen İstanbul'un fethi gibi İslam dünyasını sevince boğan bir olayı dahi tebrik etmeyerek rahatsızlığını daha o yıllarda açık etmişti. Akkoyunlu Devleti'nin resmî tarihi, Kitab-ı Diyarbakırıyye'de İstanbul'un fethine hiç değinilmeden âdeta geçiştirilmiştir. Sonraki yıllarda ülkelerini Fatih'e kaptıran Karaman, İsfendiyar ve Germiyan beylerini himayesine almış, kendini Timur'un yerine koyarak, *"Anadolu beylerinin üstün hükümdarı"* edasıyla davranmaya başlamıştı. Osmanlıların Trabzon Rum İmparatorluğu'na son vermesi ve Akkoyunluların zenginlik kaynağı olan ipek üzerine Tokat'ta ikinci bir gümrük vergisi koyması Uzun Hasan'ı iyice rahatsız etmeye başladı. Günbegün gerginleşen bu ilişkilerin savaşa neticeleneceğinin farkında olduğu için de askerî hazırlıklara hız verdi. 1471'de Akkoyunlu elçilerinin Venedik doçuyla imzaladıkları ittifak antlaşmasının amaçları şöyleydi: Uzun Hasan Anadolu'yu alacak, Osmanlı padişahına kıyılarda kale yapması yasaklanarak, Karadeniz'i Venediklilere açması kabul ettirilecekti. Mora Yarımadası ile Midilli ve Eğriboz adaları Venedik'e iade edilecekti.

Osmanlı ordusunun Karaman Seferi'ne çıkması üzerine harekete geçen Uzun Hasan, İsfendiyaroğulları, Karamanoğulları ve Akkoyunlu kuvvetlerinden mürekkep otuz bin kişilik bir orduyu, 1472'de Orta Anadolu'ya gönderdi. Osmanlı sınırına gelen bu birlikler Amasya sancakbeyi Şehzade Bayezid'e ve Tokat'taki beylerbeyi Hamza Paşa'ya elçiler göndererek, niyetlerinin Dulkadir illeri olduğunu söyleyip hile ile ansızın Tokat'ı bastılar. Şehir feci şekilde yağmalandı, karşı koyanlar katledildi. Bu ani baskını Hoca Saadeddin Efendi şu şekilde anlatmaktadır:

*"Nice zulüm ve zorbalıkla ol diyar reayasının ciğerin deldiler. Tokat şehrini ansızın basıp beldenin asil ailelerini parçalayıp halkını kargaşa deryasında boğdular. Şehrini evlerini tutuşturup ateşe verdiler. Halk bunların sundukları kahır ateşiyle öyle düşkün bir hale geldi ki, yatak yastık yerine taş ve toprakta yatmayı arzular oldular. Zulüm ateşiyle tutuşturdukları kitaplar ve evraklar ayrılık ateşiyle yananların gönülleri gibi alev alev yandı. Mescit ve medreseler de ateş almakla tutuşup nice mihrap ve minberden ne iz ne de nişan kaldı."*

Akkoyunlu kuvvetlerinin Akşehir'e kadar ilerlemesiyle endişelenen Fatih, Şehzade Mustafa ile Anadolu beylerbeyi Koca Davut Paşa'ya teyakkuz halinde olmaları emrini verdi. Mirza Yusuf komutasındaki Akkoyunlu kuvvetlerini Beyşehir Gölü civarında kıstıran Osmanlı ordusu, Kireli Muharebesi'nde kesin bir zafer kazandı. *"Akkoyunlu askerleri eli ayaktan ve astı üstten ayıramayıp ne tarafa gideceklerini bilemediler. Bir nicesi oklarla vurulurken bir kısmı da kılıç darbeleriyle cansız düştü. Tutsak edilenlerin haddi hesabı yoktu."* Başkomutan Mirza Yusuf da esirler arasındaydı. Muharebeyi anlattıktan sonra, *"Al-i Osman'a kim ki kılıç çeke, gönül bağına mihnet dikenin eke. Beylik istersen ey akli olan kişi, bu şahların gölgesinde al yerini. Dilediysen saf olsun hayat iksiri, kılıcı zıtça çekme onlara karşı. Onların ululuğunu Hakk diledi, din yolunda kılıçlarını bile. Dilersen cihanda bulmak saygı ve huzur, Osmanoğlu'na mutluluk dilemekle olur."* diyen Hoca Saadeddin Efendi, âdeta Osmanlıların hasımlarına da bazı tavsiyelerde bulunur.

Rumeli'den kış aylarında Sivas'a gönderilen Mihaloğlu Ali Bey ve kardeşi İskender Bey komutasındaki on bin kişilik akıncı ordusu, Akdeniz sahillerinde bekleyen Haçlı donanmasıyla birleşmeyi tasarlayan Uzun Hasan'ın yolunu kesmişti. Akkoyunlular ve müttelikleri ile bir meydan savaşı yapmak ve kesin bir netice almak niyetinde olan Fatih, bütün kışı İstanbul'da büyük bir savaşa hazırlanmakla geçirmişti. Bu sırada payitahta Akkoyunlu ülkesinden gönderilen bir mektupta; Kapadokya ve Trabzon'un derhal terk edilmesi isteniyor, Timur ile Uzun Hasan'ın mukayesesi yapılarak, Hasan'ın Timur'dan ne kadar üstün olduğu vurgulanıyordu. Ayrıca bu mektupta, Osmanlı Devleti'ne karşı doğudan harekete geçen çoğu hükümdarın yaptığı gibi, Timur'un Yıldırım Bayezid'i yendiği 1402 Ankara Savaşı hatırlatılarak, Osmanlıların morali bozulmaya çalışılıyordu.

Cevaben yazdığı mektupta Fatih, Uzun Hasan'ı tehdit ile birlikte bir meydan savaşına davet etti:

*"Kuvvet ve kudret ancak Cenabı Hakk'a mahsustur. Bundan önce annenin ricası ile pençe-i gazabımdan kurtulmuşsun. Biz de seni ıslah olmuş ve semt-i salaha yönelmiş kabul ederek affetmiştik. Hâlbuki senin gibi bir zalimin benim zamanımda saltanat davasında bulunması haramdır. Senin kendin gibi birkaç beye şiddet yoluyla galip gelmene, kendi topraklarında gösterdiğin gurur ve azametine, hatta bütün kudret ve şevketine bizim müsaade ve müsamahamız sebep oldu. Buna rağmen gururlanarak ve kendinden geçerek padişahlık hukukunu unutup adaletli idarem altında yaşayan Tokat'a ve sonra da Karaman ülkelerine askerlerini göndererek ahaliye zulmettiğin, bir takım şiddetlere başvurduğun ve rezaletlere sebep olduğun malumumuzdur. Cezanı vermek üzere bu yılın baharında harekete karar verdik. Seni affetmek katiyen düşünülmemektedir. Beyhude zahmet çekme. Bundan sonra elçimiz ok ve dilimiz kılıçtır. Sen vilayet yıkmayı padişahlık mı zannettin? Çekinmeden korkmadan topraklarımıza tecavüz ettiğin için kılıcımız senin göğsünde kana bulanmalıdır. Mert isen meydana gel! Namert gibi delikten deliğe girme. Hazırlığını yap, haber verilmedi deme. Zira ki vücud-u habisin teleftir ve bu babda özür ve bahane bertarafır."*

Osmanlı ordusu 1473 Nisan'ında, İstanbul'dan hareket etti. Şehzade Cem, Rumeli topraklarının

muhafazası ile görevlendirilip saltanat kaymakamı tayin edilerek Edirne'ye gönderildi. Karaman sancakbeyi Şehzade Mustafa ile Amasya sancakbeyi Şehzade Bayezid'in de orduya katılmaları neticesinde asker sayısı yüz bine yaklaşmış bulunuyordu. Rumeli akıncıları zaten kıştan beri Sivas civarındaki yolları tutuyorlardı. Sivas'ı geçerek Şebinkarahisar'a varıldığında Sadrazam Mahmut Paşa ; *“Devletli Sultanım! Hele bu Karahisar'ı alalım. Ümit olunur ki düşman dahi gele, anınla da haklaşırız.”* teklifinde bulunmuşsa da padişah; *“Hay Mahmut! Ben hisarı ne edeyim. Ben düşmana geldim, bana düşmanımı bulun!”* cevabıyla bu öneriyi reddedip askerinin dikkatini asıl hedefe yoğunlaştırmış, zaman ve enerji kaybına meydan vermeyerek kararlılığını göstermişti.

Uzun Hasan kuvvetlerine ilk kez 1473 Ağustos'unda Fırat Vadisi'nde tesadüf edildi. Ateşli silahlarla donatılmış mükemmel bir düzen içinde ilerleyen Osmanlı ordusunu uzaktan gözleyen Uzun Hasan'ın ; *“Vay Osmanoğlu! Bu ne deryadır!”* dediği rivayet edilir. Fırat Nehri kenarınca ilerleyen Osmanlı ve Akkoyunlu orduları birbirlerini tartmaya ve anlamaya çalıştılar.

Uzun Hasan'ın, kuvvetlerini içerilere çekip gözden kaybolması üzerine, ileri kolda hareket eden Rumeli beylerbeyi Has Murad Paşa, Sadrazam Mahmut Paşa'nın bilgisi haricinde nehrin ötesine geçerek ilerleyince ani bir baskına uğradı. On beş bin kişilik Rumeli kuvvetleriyle altmış bin kişilik Akkoyunlu ordusu arasındaki savaş üç saat sürdü. Bozguna uğrayan Rumeli kuvvetlerinin zayıtı takriben on bin civarında idi. Bundan başka Mora fatihi Turhanoğlu Ömer Bey, Aydınoğlu Hacı Bey, Rumeli defterdarı Ahmed Çelebi gibi bazı önemli devlet adamları da tutsak düşmüştü. Has Murad Paşa'yı yenen Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed Bey, derhal asıl Osmanlı ordusuna karşı harekete geçilmesini önerdiyse de babasına dinletemedi. Karanlığın bastırması ile Akkoyunlu kuvvetleri gözden kaybolarak uzaklaştı. Osmanlı ordusunda bu mağlubiyet sebebiyle bozgun emareleri belirlediği gibi, İstanbul ve Edirne'de de büyük bir endişe hâkim olmuştu. Ancak dirayetli bir lider olarak, aldığı tedbirler ile askerlerinin moralini takviye etmesini bilen Fatih Sultan Mehmed, askerleriyle birlikte ilerlemeye ve Uzun Hasan'ı aramaya devam etti.

Akkoyunlulara esir düşen Turhanoğlu Ömer Bey'in naklettiğine göre, kazanılan zafer üzerine askerlerine eğlenceler düzenlettiren Uzun Hasan; *“Ömer Bey! Osmanoğlu'nun ayağını aldım ola mı? Zira Osmanlı ordusunun yüz akı ve sıkışıp kaldığı esnada tek dayanağı Rumeli askeri idi. Anların işlerini bitürdüm ve adlarını varlık yaprağından yitürdüm. Şimden gerü Rum tahtı benim ve kayserlik sarayı konağım olmak gerektür.”* sözleriyle istihza edince, cevaben Ömer Bey de;

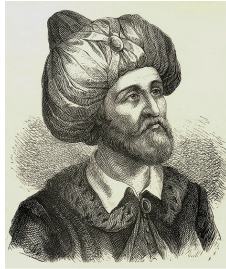
*“Hânım! Osmanlı askerinin deryasından bir katre almakla denizin köpürmesine ne kusur gelir. Gök kubbeden bir yıldız eksilmekle göğün saltanatına ne zarar olur. Padişahımızın benim gibi yüz bin kulu vardır. Güç, kuvvet, at ve askerinin çokluğu o derce ziyadedir ki devletli otağın kapısında olan kölelerinden birkaçı alınmağla ışıldayan gönül aynasına keder tozları nasıl kona. Ya namus ve şeref dolusuna nasıl söz dokuna. Bahtı Allah vergisi, devleti anadan doğma özüdür. Yolunda doğrulukla kul olan, zamanın derdinden başını kurtarır.”*

demişti. Tüm neşesi kaçan Uzun Hasan kızıp köpürerek; “*Bak şu kişi elimizde tutsak iken neler söyler. Ağzı değirmeninde ne herzeler öğütür. Derhal öldürülmelidir!*” diyerek kükrediğinde, zorda kalan Ömer Bey durumu kurtarmak için;

*“Benim küstahça sözlerimden Han Hazretleri ’nin temiz gönüllerine keder tozları konmasın. Zira Osmanoğlu’nun üstümdeki hakkı çoktur. Hakkı unutmak asi olmakla birdir. Velinimetim hakkında söz söylemem uygun değildir. Onu övenlerle bir ve dostum, sevgisinden de vazgeçmem. Amma gerçek budur ki padişahın seçkin askeri yere düşmüştür. Kalanı da bu sert vuruştan dolayı korkuya kapılmış, yüreği parçalanmış ve direnme gücünü kaybetmiştir. Sertçe bir saldırınıza tahammülleri yoktur.”*

demesiyle keyiflenen Uzun Hasan; “*Beyler! Ömer Bey doğru söyler. Gerçekten de nimet hakkını unutmak hıyanet ve dine de ters düşmektir. Emektar âdem imiş, akıllı kişi imiş.*” dedi.

Altı gündür diken üstünde yürüyen, Akkoyunlu ordusundan hiçbir haber alamayan ve her an baskın yeme endişesiyle dikkatli davranmaya mecbur olan Osmanlı ordusunda sinirler iyice gerilmişti. 11 Ağustos 1473 Çarşamba günü, etrafı dağlarla çevrili dar ve geçilmesi güç Tercan Vadisi’nde istirahata çekilen Osmanlı ordusu, Uzun Hasan’ın birliklerinin Otlukbeli sırtlarında savaş düzeni almış olduğunu gördü. Hazırlıksız ve oldukça kötü bir mevkiye yakalanmasına karşın padişah savaşı kabul etti. Zira ordunun sadece sekiz günlük erzakı kalmıştı. Anadolu beylerbeyi Koca Davut Paşa’yı derhal vadiden sırtlara doğru sevk ederek Akkoyunluların sırtlardan aşağı inip de yolları tutmalarına meydan vermedi. Gâvur İshak komutasındaki Akkoyunlu birliklerinin taarruzuna, otuz bin Anadolu askeri ile mukabele eden Davut Paşa, son derece seri hamlelerle tepelere varıp yerleşince, İshak geri çekildi. Davut Paşa’ya sırtın düzlüğünde saldıran Kör Zeynel’in birlikleri de durdurulmuştu. Bu esnada Akkoyunluların asıl birliklerinin hareketsiz kalması ile kritik vaziyetten kurtulan Osmanlı ordusu, vadi içinde taarruz için tertibat alıp iki kanadıyla birden sırtlara doğru ilerledi.



*Batlıların gözünden Fatih’i gösteren bir gravür*

Ordunun sol kanadına komuta eden Şehzade Mustafa’nın, düze çıkar çıkmaz Uzun Hasan’ın oğlu Zeynel’e saldırmasıyla, Uzun Hasan’ın birliklerini, tepelerden âdeta sel gibi harekete geçirmesi bir oldu. Birbirine amansızca yüklenen iki ordu, firavunu gark eden deniz gibi kâh kapanıp kâh açılıyordu. Bu esnada Osmanlı ordusunun sağ koluna kumanda eden Şehzade Bayezid de Akkoyunluların sol cenahına saldırdı. Uzun Hasan’ın diğer oğlu Uğurlu Mehmed Bey, seçme birlikleri ile Fatih’in emrindeki merkez kuvvetlerinin savaşa girmesini bekliyordu.

Kapıkulu askerlerini yanından ve arkasından kıştırıp geri çekilme yolunu keserek tamamen yok

olmasını seyredecekti. Mustafa ile Zeynel arasında kıyasıya devam eden cenk esnasında, Zeynel atından devrilerek yakalandı ve kesilen başı harp meydanında teşhir edildi. Şehzade Bayezid de yoğun top ve tüfenk desteğiyle Mehmed Bakır'ın emrindeki Akkoyunluların sol kolunu bozarak, Mehmed'i esir etmiş ve ordu sancağını da ele geçirmişti. Ardından Şehzade Bayezid, Osmanlı merkez kuvvetlerini gözleyen Uğurlu Mehmed'in üzerine yönelince, Mehmed çekilmek zorunda kaldı.

Osmanlı sağ kanat geri bölgesinden ileri kaydırılan Mihaloğlu Ali Bey'in akıncıları ile soldan ileriye kaydırılan İskender Bey'in akıncıları önlerine kattıkları Akkoyunlu birliklerini perişan ederek kovalamaktaydılar. Akkoyunlu ordusunun bütün cephelerde dağılmasına karşın, Osmanlı ordusunun asıl vurucu gücü olan yeniçeriler, henüz kılıçlarına el dahi atmamışlardı.

Şansının kalmadığını anlayan Uzun Hasan, oğlu Zeynel'in öldüğü haberini de alınca, kendi canını kurtarmak için kaçmaya başladı. Karamanoğlu Pir Ahmed Bey'e; *"Karamanoğlu! Hanedanın harap olsun. Beni bir ciğerparemden ve bunca dilâverimden edip perişan olmama sebep oldun. Benim Osmanlı ile ne işim vardı?"* diyordu. Üç günlük yolu bir günde alan Uzun Hasan, çoluk çocuğunun bulunduğu karargâhına varıp ailesini de yanına alarak başkent Tebriz'in yolunu tuttu.

Osmanlı devlet adamlarının çoğu Tebriz'e kadar gidilmesini, bir daha Osmanlı ülkesine saldırmaya cesaret edememesi için Akkoyunlu ülkesinin tahribini önermelerine karşın Fatih Sultan Mehmed;

*"Uzun Hasan denen câninin canını yakmak saltanat gayretinin gereği idi. Yerine geldi. Hanedanını yıkmak müriüvvet değil. Oğlu serkeşin başın kesip ol ateşle ciğerin kavurmak yeter. Parlak kılıcımızın akıttığı kanla ocağını söndürmek hacet değil. Kendisine yapılanlar çok bile oldu. Müslüman sultanların hanedanlarını yıkmak iyi adet değildir. Bana kalsa saltanatım için bu kadar fazlasını dahi yapmazdım. Ancak o buna sebep oldu. Maksudumuz kendisini tedip etmektir. Bu ise fazlasıyla olmuştur. İntikam saikiyle arkasından gitmek, birçok yerleri harap etmek, mahvetmek demektir. Neticede fakir-gani bir nice mazlumun bedduasına maruz kalırız. Bilirsin ki ah okuna gökyüzü bile siper olamaz. Bu oka nişan olmak sonunu düşünen kişinin işi değildir. Hem vebal altına gireceğimiz, bereketsiz bunca işle meşgul olarak, Hıristiyanlarla gaza işlerini tatil etmek ahret endişesi taşıyanların kari değildir."*

sözleriyle bu teklifi reddetmiştir. Bu ifadeler hem Fatih'in hem de Osmanlı Devleti'nin fetih ve savaş konusundaki gerçek amaçlarının neler olduğunu gayet net şekilde açıklamaktadır.

Şebinkarahisar'da iken gelen Akkoyunlu elçisinin barış isteği ise tekrar Osmanlı ülkesine saldırmaması kaydıyla kabul edilmiştir. Ertesi yıl Uzun Hasan, aynı elçiyi İstanbul'a da göndermiş ve bağımlı beylere özgü ifadelerle Osmanlı arazisine asla tecavüz etmeyeceğini bildirmiştir. Bu zafer; doğudan ve batıdan kısıp alının ve kritik bir durumda bulunan devleti, büyük bir buhrandan kurtararak, olası bir bozgun halinde belki de paylaşılmasını engellemiştir. Papanın alevlendirdiği Haçlı ruhu ve onun doğudaki müttefiklerinin planları iflas etmiştir. Böylece Otlukbeli Zaferi ile Fırat Nehri'nin batısında kalan topraklar üzerinde tam bir hâkimiyet sağlanmıştır. Diğer taraftan Haçlıların,



özellikle de Venediklilerin, Osmanlı'yla giriştikleri uzun savaşı kazanma ümitleri neredeyse tükenmiştir.

Venediklilerle işbirliği yapan ve Otlukbeli Savaşı'ndan sonra da Osmanlı topraklarına saldıran Karamanoğulları üzerine, 1474 yılında tekrar sefer düzenlenmiştir. Uzun zamandır böbreklerinden rahatsız olan Şehzade Mustafa'nın, bu sefer esnasında hastalanarak vefat etmesi padişahı üzüntüye boğmuştur. Düzenlenen sefer neticesinde Gedik Ahmed Paşa'nın Orta Anadolu'yu tamamen kontrol altına almasıyla birlikte, tüm dikkatler yeniden batı cephesine çevrilmiştir.

# Akdeniz Hâkimiyetine Adım Adım

Osmanlı ordusunun Karaman ülkesi üzerine çıktığı seferden istifadeyle taarruza geçen Venedik donanması, 1469'un yaz aylarında Rumeli sahillerini vurup zengin ticaret şehri Enez'i yağmalamış; İmroz ve Limni adalarını geri alarak, Mora'da birkaç kaleyi de zapt etmişti.

Saldırıya karşılık vermekte gecikmeyen padişah, 1469'un Ocak ayında, kış ortasında, akıncıları Avrupa'ya salmıştı. Bosna sancakbeyi İsa Bey'in yönettiği, on bin askerle yapılan bu büyük akında, sadece Venedik değil Almanya ve Avusturya toprakları da çiğnenmişti. Nicolae Yorga'nın İtalyan ve Avusturya belgelerinden naklettiğine göre; *"dünyanın en cürekâr askerleri olan* bu akıncılar, sanki havadan uçarak" gelmişlerdi.

Ertesi yıl harekete geçen padişah, oldukça stratejik bir konumda bulunan Eğriboz Adası'na yöneldi. Ada, Mora ile Anadolu arasında gidip gelen Türk gemilerinin yolu üzerindeydi. Ayrıca Anadolu sahilleriyle Osmanlı gemilerine saldıran korsanlar ve Venedik gemileri de buraya sığınıyordu.

Eğriboz Adası öncelikle Mahmut Paşa'nın komutasındaki, yüz kadırga, iki yüz küçük savaş ve nakliye gemisiyle, denizden abluka altına alındı. Fatih de yetmiş bin askerle Teselya üzerinden gelerek Eğriboz Boğazı'na kurulan devasa köprüden geçip kaleyi kuşattı. Venedik donanması Ege Denizi'nden yardıma geldiyse de abluka sebebiyle adaya yaklaşamadı. Nihayet 11 Temmuz 1470'te şiddetli bir hücumla Eğriboz Kalesi düşürüldü.

1471'de Gedik Ahmed Paşa, Karamanoğulları üzerine sevk edildi. Akkoyunlular ile Venediklilerin ittifak antlaşmasından haberdar olan padişah, bu planı neticesiz bırakmak ve yeni bir Haçlı Seferini önlemek için Venedik'e sulh teklif etti. Macarlara karşı da savunma durumu alındı. Rumeli akıncıları Macaristan üzerine değil de onun rakibi Avusturya imparatoru üzerine sevk edilerek Macaristan kralına barış teklif edildi. Gelen Macar elçisi, Otlukbeli Savaşı sonuçlanıncaya kadar oyalanacaktı.

Bu arada, 1472 yazında Akdeniz sahillerini vuran Venedik komutasındaki Haçlı donanması, Karamanlılar ile Uzun Hasan'a destek için İzmir ve Antalya sahillerine yerleşmiş bulunuyordu.

Ancak 1473 yazındaki Otlukbeli Savaşı'nda Osmanlı ordusunun kesin zaferi, dengeleri Osmanlılar lehine değiştirdi. On yıldan beri devam edegelen bu uzun ve zorlu mücadelenin kazanılması konusunda, Haçlı koalisyonunda hem derin bir ümitsizlik hem de çatlaklar oluşmaya başladı. Doğu Seferi süresince, yaklaşık bir yıl kadar oyalanan Macaristan elçisinin istekleri, Otlukbeli Zaferi'nden sonra reddedildi. Osmanlıların Doğu Seferi'nde oldukları 1473 yılında, Lehistan Krallığı ile savaş halinde olduğu için Macaristan, bu fırsattan yararlanamamış oldu.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarındaki sınır bölgelerinde örgütlenen, düşman memleketlerine ani baskınlar düzenleyerek yıpratma harekâtında bulunan hafif süvari birliklerine *"Akıncılar"* denirdi. Bu birlikler sadece akın yapmazlar, aynı zamanda düşmanın durumu, yolları ve kuvveti hakkında bilgi toplayarak bir çeşit istihbarat görevi de üstlenirlerdi.

Akıncılar savaş zamanında keşif hizmetini görerek, düşman arazisini dolaşıp orduya yol açar ve kurulması muhtemel pusuları bozarlardı. Bundan başka ordunun yolu üzerindeki hububatı korumak, düşman hakkında haber toplamak; köprü, geçit gibi yerlerin güvenliğini sağlamak da görevleri arasındaydı. Asıl ordudan dört beş günlük mesafeye önden giderlerdi. Bindikleri atlar da vazifelerine uygun olarak, dayanıklı ve süratli olanlardan seçilirdi. Sefere çıkarlarken yanlarında iki üç yedek at götürürler, yorulan atlarını konak yerlerinde bırakırlardı. Dönüşte bıraktıkları atlara ganimetlerini ve esirlerini yüklerlerdi. On akıncıya “onbaşı”, yüz akıncıya “subaşı”, bin akıncıya da “binbaşı” kumanda ederdi. Emir komuta silsilesinde en tepede “Akıncı Beyi ” vardı. Rütbeleri sancakbeyi derecesinde olan akıncı beyleri, olağanüstü yetkilere sahip olup doğrudan doğruya padişahdan emir alırlardı.

Akıncılar, merkezi şekilde yönetilmeyip serhat boylarında ocaklar halinde teşkilatlanmışlardı. Her bölgenin kumandanı ayrıydı ve akıncılar mensup oldukları kumandanların sülale isimleriyle anılırlardı. Malkoçoğlu akıncıları Silistre’de, Turhanlı akıncıları Mora’da, Mihaloğlu akıncıları ise Semendire bölgesinde teşkilatlanmıştı.

Akıncıların isimleri, eşkâlleri ve sahip oldukları tımarlar defterlere yazılır; defterlerin bir nüshası başkentteki defterhanede, diğeri de akıncıların buldukları eyalet veya sancak kadılıklarında muhafaza edilerek herhangi bir yolsuzluğa meydan verilmezdi. Her akını müteakip, şehid ve malul olanların yerine çevik, iyi süvari ve kuvvetli gençler Akıncı Ocağı’na alınırdı. Akıncı kanunu üzere öncelikle babası akıncı olanlar tercih edilir, kefil göstermeyenlerin kaydı yapılmazdı.

Osmanlı Devleti’ndeki akıncıların sayısı kesin olarak bilinmemekle beraber, XV. asır ortalarına kadar sayılarının kırk bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1559’daki bir yoklamada, Turhanlı akıncılarının mevcudu yedi bin civarında görülmektedir. Akıncılar, hızlı hareket etmelerini engellemeyecek şekilde; kılıç, kalkan, pala, mızrak ve bozdoğan gibi silahlar kullanır, genelde zırh giymezlerdi. Ocağın en kıdemlileri Tuna ötesine en çok geçenleri idi. Fatih döneminin meşhur akıncılarından Mihaloğlu Ali Bey, hayatı boyunca Tuna’yı tam üç yüz otuz kez geçmişti.

Bu gözü pek süvarilerin akın tekniğini şu şekilde özetleyebiliriz: Akıncı ordusu planlanan bölgede büyük kollara ayrılırdı. İleri harekât esnasında yeniden daha küçük müfrezelere bölünürdü. Her müfrezenin vuracağı mıntıklar evvelden tayin edilirdi. Dönüşte müfrezeler birleşirlerdi. Ancak burası ayrıldıkları noktadan farklı bir yer olarak belirlenirdi. Tüm kolların buluşmasıyla yeniden tek bir ordu meydana gelirdi. Bu durum düşman ülkesinde büyük bir dehşet ve korku uyandırır, esip geçen akıncıların nerede bulduklarına ve nereye vuracaklarına dair yüzlerce efsane dilden dile dolaşırdı.

Akınlarda en büyük prensip düşman ordusuna rastlamamak ve mecbur kalmadıkça meydan savaşı kabul etmemektir. Meydan savaşını akıncılar değil, düzenli Osmanlı ordusu yapardı. Ancak bunun için en gerekli olan şey istihbarat bilgisi idi. Babinger’in ifadesiyle Almanya ve Macaristan’daki toplantılarda planlanan her şeyden Türklerin anında haberleri oluyor ve planlamayı ona göre değiştiriyorlardı. Örneğin bir Türk casusunun bilgi gönderdiği, Alman imparatorluk makamlarınca

kesin şekilde anlatılmasına ve tüm Bavyera eyaletinde tedbir alınmasına karşın, şehirden şehre dolaşan, “*küçük bir atın üzerinde, kaba bir paltosu olan Aziz Valentin kılıklı bu adam*” bir türlü yakalanamamıştı. Casusların çoğu akıncı sınıftan olup iyi yabancı dil konuşurlardı. İstihbarat teşkilatında yerli ahaliden parayla satın alınanlar da vardı.

## “Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik...”

Venedik Cumhuriyeti'nin, Karaman ve Akkoyunlular ile ittifak yaparak Osmanlıları Asya'dan sıkıştırma hamlesine Sultan Mehmed, Venedik'in rakibi Floransa Cumhuriyeti ile ittifak yaparak cevap verdi. Akıncılar da her fırsatta Venedik ülkesinin altını üstüne getirerek iktisadi hayatı felce uğrattıyorlardı. 1473'teki Otlukbeli Meydan Savaşı'nın kazanılmasıyla koalisyonun doğu ayağı kırıldıktan sonra, Arnavutluk'taki Kroya ile Leş kaleleri düşürüldü. Venedik Cumhuriyeti'nin bölgedeki en önemli üssü olan İşkodra bizzat Fatih tarafından kuşatıldı. Arnavutluk üzerinden Venedik topraklarına, Tuna ötesindeki Macaristan, Avusturya ve Leh ülkelerine bıkırtıcı akınlar düzenlendi. Osmanlı akıncılarının düzenlediği yıldırım harekâtları; Venedik ile müttefiklerinin iktisadi yapılarını da psikolojilerini de sarsmaktaydı. Akıncıların “geçtikleri yerlerde yıllarca hiç bir horoz dahi ötmüyordu.”

Bu strateji doğrultusunda, 1474 kışında süratle harekete geçen Mihaloğlu Ali Bey'in komutasında on sekiz bin serdengeçtinin katıldığı, büyük Macaristan akınında, Varadin ele geçirildi ve yağmalandı. Bu akın, Karniyol eyaletine düzenlenen en büyük harekâttı. Franjipan hanedanına karşı yardım dileyen Hırvat derebeylerinin talebi üzerine açılan bu seferde, akıncılar Hırvatistan'dan Karniyol'e girmişler; Slovenya'nın merkezi Lubliana önlerinde de görünmüşlerdi. Bir kol da Klagenfurt'a ilerlemişti. Buradaki düşman süvari birliği dağıtılmış, şehrin asilzadelerinin de bulunduğu iki bin kişi esir edilmişti. Karintiya'dan İstirya'ya geçen grup ise Gor önlerinde görünmüştü. Seferden dönenlerin doksan bin baş hayvan ve altmış bin esir getirildiği düşünülürse, düşmanın ekonomik ve askerî gücünün nasıl kemirildiği daha iyi anlaşılacaktır.

1474'te başka bir akıncı birliği de Leh topraklarına girerek, Podolya ve Galiçya'yı çiğnedi. Aynı yıl Erdel ülkesine düzenlenen harekâta Semendire sancakbeyi Malkoçoğlu Balı Bey kumanda etti. “Gözlerinden coşku ateşi fışkıran Balı Bey” Tuna'yı geçerek Varadin'e kadar olan eyalette korku saldı.

1475'te İstinya ve Karintia'ya yeni bir akın düzenlendi. Ahmed Paşa, düşmanı Rann Meydan Savaşı'nda yenerken bir başka akıncı birliği Karniyol'e aktı.

1477 sonbaharında Bosna beyi İskender Paşa, Kuzey İtalya'ya büyük bir akın düzenledi. İsonso ve Tagliamento ırmakları aşılarak, zengin Venedik ovası alt üst edildi. Akıncılar atlarını Piave' de sulayarak, Friul'den döndüler.

1478'de Friul üzerinden yapılan Venedik akınına on beş bin kişi katıldı. İskender Paşa'nın yönettiği orduda Mihaloğlu Ali ve Malkoçoğlu Balı Beyler de hazırды. Friul'den sonra Gorizia'yı alıp Isonza'ya varıldığında akıncıların mevcudu otuz bine ulaşmıştı. On beş bin akıncı, Türklerin Aksu dedikleri Isonza'yı geçerken, diğerleri nehrin beri tarafını vuruyordu. Çok sarp olduğundan insanların bile yürüyemediği bölgede, akıncılar atlarını kayalardan ve yarlardan atlatarak geçiriyorlardı.

Venedik ovasını titreten bu korkunç harekâtlar, kaynakları tükenen Venedik'i pes ettirmişti. Celso Maffei'nin, Venedik doçu Andrea Vendramin'e yazdığı mektupta; “ *Düşman kapılarımızdadır. Balta ağacın köküne kastetmiştir. Eğer bize Tanrı'nın yardımı vaki olmazsa balta kökü kesecektir.*” demesinden büyük savaşın sonuna doğru Venedik'in tükendiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'ni durdurmak için her yola başvuran Venedikliler, Babinger'e göre, 1454-1479 arasında Fatih'e 14 kez suikast teşebbüsünde bulunmalarına rağmen başarılı olamamıştır.

Aynı yıl Uzun Hasan'ın ölmesi ile Venedik'in tüm ümitleri tükenmişti. Mali kriz ve açlık son kertedeydi. 1478 akınında, tam mahsul toplanmak üzereyken gelen Osmanlı akıncıları, Venedik halkını o kış aç bırakmışlardı. Müreffeh şekilde ve emniyette yaşamaya alışkın Venedik halkı, yaz kış ayırt etmeksizin senenin herhangi bir vaktinde karşılarında yıldırım gibi hareket eden Türk atlılarını görmekten bıkmıştı. Halk artık meskenlerini terk ederek, toprağa kazdıkları büyük siper ve sığınaklarda yaşamaya başlamıştı. On altı yıldan beri süregelen savaşıardan bıkan kamuoyu, her ne pahasına olursa olsun, barış yapılması için hükümeti sıkıştırıyordu. Bu akınlar düşman ülkenin tüm iktisadi kaynaklarını kemirmekteydi. Macaristan ve Venedik'e diz çöktüren, son darbeyi vuran bu akınlar olmuştu. Venedik Cumhuriyeti, dönemin en mahir diplomatı olan ve Türkleri yakından tanıyan Giovanni Dario'yu, tarihinde görülmedik bir şekilde, “*sınırsız yetkilerle*” donatarak, barış isteğiyle İstanbul'a gönderdi.



*Yeniçeri*

Nihayet 1463'ten beri devam eden büyük savaş, Venedik'in talebiyle 25 Ocak 1479 da imzalanan antlaşma ile sona ermiştir. Osmanlı Devleti ekonomik, siyasi, askerî tüm imkânlarını kullanarak büyük koalisyona bağlı tüm orduları denizlerde, doğuda, batıda yenmeyi başarmıştır. Akkoyunlular ile birlikte koalisyonun en güçlü devleti olan Venedik Cumhuriyeti kesin şekilde tasfiye edilmiştir. Savaşın devam ettiği sıkışık zamanlarda bazı rakiplerine cazip barış tekliflerinde bulunup sonra da türlü bahanelerle müzakereleri uzatıp oyalaması, diğer cephede zafer kazandıktan sonra dönüp oyaladığı devletin işini bitirmesi, Fatih'in yalnız iyi bir mareşal değil aynı zamanda mahir bir diplomat da olduğunu göstermektedir.

Antlaşmaya göre Venedik Arnavutluk'u boşaltacak, Mora ve adaları teslim edecek, padişah da Venediklilerden aldığı Dalmaçya kıyılarını iade edecekti. Venedik her yıl on bin altın vergiyi, eski borcu olan yüz bin dukayı ve ayriyeten iki yüz biz duka altını da savaş tazminatı olarak ödemeyi kabul

ediyordu. Venedik tüccarları Osmanlı ülkesinde serbest ticaret yapabilecekti. Böylece Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı ekonomisini canlandırmayı amaçlıyor ve Venedik'i tekrar Haçlılardan koparmak istiyordu. Böylece Venedik; Arnavutluk, Mora ve Kuzey Ege'den uzaklaştırılıyor; Tuna'nın güneyinde tek hâkim güç Osmanlılar kalıyordu. Zaten bütün Balkan milletleri Katoliklerin idaresindense Osmanlı yönetimini tercih ediyordu. Osmanlı vakanüvislerinin ifadesiyle; “köpeklere karşı domuzlara ve domuzlara karşı da köpeklere destek verilerek” kazanılan bu büyük zafer, parlak bir istikbalin kapılarını aralıyordu.

İstanbul Barış Antlaşması, 25 Nisan 1479'da San Marco Günü'nde Venedik doçu tarafından onaylanarak içerdiği maddeleri halka ilan edildi. Antlaşmanın doç tarafından onaylı suretini almak için Venedik'e gönderilen Osmanlı elçisi Lütfi Bey, Venedik'le gizli bir antlaşma daha imzaladı. Buna göre; iki devletten biri herhangi bir Avrupa devleti ile savaşa girip diğerinden yardım isterse; Venedik yüz savaş gemisi, Osmanlılar ise yüz bin süvari savaşçı gönderecekti. İtalya'yı fethetme planları yapan Osmanlı padişahı böylece, hem Venedik'i pasifize ediyor hem de onu Avrupa siyasetinde son derece zor durumda bırakacak bir denklemin içine itiyordu.

Venedik tarafından serbest kalan Osmanlılar, bundan sonraki dönemde dikkatlerini Orta Avrupa'da yoğunlaştırdı. Almanya, Avusturya, Macaristan ve Lehistan'a da diz çöktürmenin zamanı gelmişti. 24 ağustos 1479'da Türk akıncıları Bosna'dan sınırı geçerek Budapeşte ile Bratislava arasındaki Tuna vadisinin güneyini taradı. Kırk üç bin akıncıyla tam kadro olarak icra edilen bu harekât, Osmanlı tarihinin en büyük akınlarından biridir.

Transilvanya'daki (Erdel) altın ve gümüş madenlerinin tahribini amaçlayan bu akında, kuzeye ilerledikçe kollara ayrılan birliklerin başında on iki akıncı sancakbeyi bulunuyordu. Harekâtın komutasını üstlenen Mihaloğlu Gazi Alaaddin Ali Paşa'nın yanında, Mihaloğlu İskender Bey, Malkoçoğlu Balıbey, Evrenosoğlu İsa Bey ve Evrenosoğlu Hasan Bey gibi en meşhur Akıncı beyleri de görev yapmıştı. Ordunun mevcudu kalabalık olduğu için yer yer meydan savaşı yapmaktan da çekinmemişlerdi. Ancak Almanya, Avusturya ve Macaristan topraklarını kasıp kavuran bu akın Türkler için de oldukça zayıatlı olmuş; yirmi bine yakın akıncı Macaristan'ın zümrüt yeşili ovalarında kalmıştı. Akın esnasındaki en büyük meydan savaşı, 13 Ekim 1479 günü, Türklerce “Kelle Vadisi” denen, Karpatlar ile Maros Nehri arasındaki Kenyermezö Vadisi'nde yapılmıştı.

1479 akınındaki kayıplarının intikamını almak isteyen akıncılar, 1480'de tekrar harekete geçtiler. 29 Temmuz'da Karniyol eyaletine dalan akıncı ordusunun bir diğer kolu da İstirya'yı çiğnedi. Yol üzerindeki kasabalara girildi. Akıncıların diğer bir kolu da Graz'a kadar uzandı. Münih halkı bile artık kendilerini emniyette görmüyordu. Belediye Meclisi'nin kararıyla şehir halkından 1600 kişilik bir milis birliği oluşturulmuş ve Saint Peter Kilisesi'nin kulesine de küçük bir top konmuştu.

# Denizi Göl Yapan Sultan

İstanbul'un Fethi'ni müteakip bir Ceneviz kolonisi olan Galata, Osmanlı ülkesine katılmış; Cenevizlilere de Osmanlı topraklarında serbest ticaret hakkı tanınmıştır. Bundan sonraki yıllarda belli bir plan dâhilinde, Karadeniz'in etrafındaki bölgelerde hâkimiyet kurulacak ve Karadeniz diğer tüm devletlere kapatılarak âdetâ bir "Türk gölü" halini alacaktır. Böylece bölgede son derece canlı olan ticaretin tek hâkimi haline gelecek Osmanlılar, Avrupa devletlerini iktisadi yönden kendilerine mahkûm hale getireceklerdir.

Astragan, Kabil ve Urgenç'ten gelen ticaret yolu ile İran üzerinden gelen ticaret yolları, Karadeniz limanları sayesinde Avrupa'ya açılmaktaydı. Hazar Denizi sahillerinden gelen ipekler, Hindistan'dan gelen baharatlar bu limanlardan dağıtılıyordu. Ayrıca gemiler buğday, kürk, deri, balmumu, balık, tuz, havyar gibi ticaret metnını bu bölgeden naklediyorlardı. Osmanlı tarihçisi Kemal Paşazade Kefe'den bahsederken; "*Karadeniz'in kuzey tarafında, sahilde kurulmuş, muazzam bir şehirdir. Bahr-i berden, deşt-i derden bezirgânlar gelir gider. Kırım diyarınının Tatar'ı, Çerkez'i ve Rus'un küffarı anda cem olup bazar eder.*" diyerek bölgedeki ticari canlılığı nakletmektedir.

1454 yılında Karadeniz'deki Ceneviz kolonilerinin merkezi olan Kefe, Kırım hanı ile birlikte sıkıştırılarak, Ceneviz Hükümeti'nin Osmanlılara ve Kırım Hanlığı'na haraç ödemesi sağlanmıştı. Aynı yıl içinde Osmanlı donanması Akkerman'ı tehdit ederek Boğdan beyinden haraç istemişti. Kuzey Avrupa ticareti için çok mühim olan Akkerman'ın geleceği, Karadeniz ve boğazlara bağlı olduğundan, Boğdan kralı vergiyi ve Osmanlı tabiiyetini kabul karşılığında, Osmanlı ülkesinde serbest ticaret hakkına kavuşmuştu. 1456'da Trabzon Rum İmparatorluğu'nun da vergi vermeyi kabul etmesi ile birlikte, Karadeniz kıyısındaki tüm devletler Osmanlı hâkimiyetini benimsemiş oluyorlardı.

Bundan sonraki aşamada Fatih, tüm bu ülkelerde doğrudan Osmanlı hâkimiyetini kurmak isteyecektir. Bu doğrultuda Amasra, Sinop ve Trabzon, yani Karadeniz'in Anadolu sahilleri hâkimiyet altına alınacaktır. Ancak 1463'ten itibaren batıda Venedik önderliğindeki Haçlı koalisyonuyla ve doğuda da Karamanlılar ve Akkoyunlular ile mücadele etmek zorunda kalan Osmanlı Devleti, uzun yıllar Karadeniz'in kuzey sahilleri ile ilgilenemeyecektir.

Karadeniz hâkimiyeti için en ciddi rakip olarak Litvanya, Lehistan'a hâkim olan Yagellonlar ve Kırım bölgesine ticaret sayesinde iyice yerleşmiş bulunan Cenevizliler görünüyordu. Osmanlıların Karadeniz üzerindeki amaçlarını bilen Cenevizliler, Boğdan voyvodası, Kırım hanı ve Yagellonlar Türklere karşı işbirliği içindeydi.

1469'da donanmayı Kefe'ye gönderen padişah, 1470'te Kefe'nin vergisini artırdı. Yagellonların Kırım hanına karşı Altınorda ile ittifak yapması üzerine Kırımlılar, Moskova Knezliği ve Osmanlılar ile yakınlaşma gereği duydular. Boğdan voyvodası Stephan Çel Mare, Yagellonlara bağlanarak Osmanlı'ya vergi ödemeyi kesmişti. Voyvoda, 1469'da Boğdan'a giren Kırım kuvvetlerini yendi.



Ayrıca 1473'te Osmanlı ordusunun Uzun Hasan üzerine yürümesini ve Mihaloğlu akıncılarının da bu harekâta katılmalarını değerlendirerek Osmanlılara bağlı Radul'u kovup Eflak tahtına kendi adamını oturttu. Kendisine sığınan Cenevizli esirleri Osmanlılara teslim etmeyi reddetti. Kış mevsiminde, üzerine gönderilen Rumeli beylerbeyi Süleyman Paşa'nın ordusunu 17 Ocak 1475'te yendi. Papa tarafından Boğdan prensine, "İsa'nın Pehlivanı" unvanı verildi. Fatih, Çel Mare üzerine bizzat yürümeye karar verdi. Fakat ağırlaşan hastalığı padişaha mani oldu.

Bu esnada Kırım'daki iç karışıklıkların iyice artması ve hanlık kuvvetlerinin İstanbul'la yakınlaşması üzerine derhal donanma ile sefere gönderilen Gedik Ahmed Paşa, 1475 Haziran'ında Kefe'yi teslim alındı. Kefeliler Cenevizli kale komutanına;

*"Bizim bu hisarı Türklerden koruma ve kurtarma ihtimalimiz yoktur. Eğer elimizden zorla alırlar ise hepimizi kırarlar. Çoluk çocuğumuzu esir, malımızı yağma ederler. Böyle olmaktan ise hoşlukla teslim edelim. Zira bu Türkler hoşlukla aldıkları her yeri mamur ettiler. Yıkıp harap etmediler. Osmanlı töresi boyun eğeni bağışlayıp çoluk çocuklarına dokunmayarak baş eğene güler yüz göstermektir."*

diyerek tekfuru çaresiz bırakmışlardı. Kırım sahillerindeki tüm Ceneviz kolonileri zapt edildi. Ardından Azak Kalesi ve Mengüp de alındı. Suğdak'ta Cenevizliler tarafından hapsedilmiş olan Mengli Giray, Osmanlılara bağlılığını gösteren belgeyi imzalayarak tekrar "Kırım hanı" ilan edildi.

İyi süvari, gözü pek, seferlerin tüm zahmetine karşı dayanıklı askerlerden oluşan Kırım ordusu bundan sonra Rusya'yı, Lehistan'ı ve Avrupa'yı amansız akınlarıyla bunaltacaktır. Osmanlı padişahları, düşman ülkelerin krallarına tehdit fermanları gönderirken kendi ordularının yanı sıra yıldız sayısınca Tatar askeri ile de geldiklerini vurgulamışlardır. Öte taraftan Kırım'ın Osmanlı himayesine alınmasıyla ülkede kardeş kavgaları sonlandırılmış; huzur, güven ve istikrar hâkim olmuştur. Kırım ülkesi siyasi, iktisadi ve kültürel yönlerden inkişaf etmiştir. Kazan, Astragan ve Kasım hanlıkları iç kavgalar sebebiyle kısa zaman içinde Rus İmparatorluğu'na yem olurken, Kırımlılar 1783'e kadar üç yüz yıl boyunca emniyet ve huzur içinde yaşayacaklardır.

Kırım Hanlığı'nı aldıktan sonra Karadeniz'in kuzeyinde elini daha da güçlendiren Fatih, Karadeniz'den sevk ettiği donanmayla Boğdan sahillerini bombardımana tuttu. 1476'da Kırım ve Eflak ordusuyla birlikte Boğdan ülkesine girdi. Stephan, "Ağaç Denizi" denen büyük bir ormanı savunma hattı olarak seçti. Etrafını siper ve hendeklerle çevirip gerisine ağaçlar ve arabalardan engeller koydurdu. Ön kısmına da toplarını yerleştirerek ormanın içini âdeta bir kaleye dönüştürdü. Yanında Leh ve Macar ordusunun seçme birlikleriyle, yirmi bin askeri vardı. 26 Temmuz sabahı karşılıklı top atışları ile savaş başladı. Ardından Anadolu ve Rumeli dilâverleri yalın kılıçlarla yanar ateş gibi düşman hatlarına saldırdılar. Ancak hendekleri ve setleri aşamadılar. Harekete geçirilen yeniçeriler yoğun top atışları karşısında ilerleyemedikleri gibi kendilerini yere atarak hareketsiz kaldılar. Şimdiye değin göğüslerini top ve tüfeklere siper eden bu yaman savaşçıların hallerine canı sıkılan padişah; "Şu oğlanlar ne acayip iş eylediler. Dilaverlik kemendin kuşanan böyle mi eder?"

diyerek kalkanını siper edip atını düşman hatlarına doğru sürdü. Hareketlenen Osmanlı askerleri, var kuvvetlerini bazuya getirip top ve tüfeğe karşı sinelerini gerip seller gibi aktılar. Orman içinde boğaz boğaza on saat süren savaşta voyvodanın askerleri gazilerin kılıçlarına yem oldular. Alba Valea’da yenilen Stephan Çel Mare kaçtığı için yakalanamadı.

Fatih, Boğdan’ın Karadeniz sahillerindeki tüm kaleleri almak niyetindeyken, Macarların Semendire’yi vurmak üzere hazırlandıkları haberi geldi. “*Küffar hisarını almaktan, İslam diyarını korumak evladır.*” diyerek geriye döndü. Padişaha başvurarak, şimdiye kadar vermekle mükellef olduğu vergiyi, üç bin altından altı bin altına çıkaracağını, Osmanlı’nın dostuna dost, düşmanına düşman olacağını söyleyen Boğdan voyvodasının af ricası kabul edildi ve tekrar Osmanlı hâkimiyetine alındı. 1479’da gönderilen donanmanın Taman ve Çerkezistan sahillerini de ele geçirmesiyle, Karadeniz hâkimiyeti büyük ölçüde tamamlandı.

# Çıbanbaşı Rodos'a Bir Neşter

1291'de Memluklar tarafından Akka Kalesi'nden kovulan Saint Jean Şövalyeleri, Bizans İmparatorluğu'nun elindeki Rodos Adası'na yerleşmişlerdi. Sonraki dönemde ise On İki Ada, Nikarya, Karpatos ve Kaşot adalarını; Bodrum ve İzmir limanlarını da zapt etmişlerdi. XV. yüzyılda Akdeniz'in doğu bölgesine hâkim olan Memluk Devleti, Doğu Akdeniz sahillerinin güvenliği açısından Kıbrıs ve Rodos adalarının önemini idrak ettiği için, bu iki adayı devamlı sıkıştırmıştı. 1424, 1425 ve 1426' da yapılan üç sefer sonucunda, Kıbrıs kralı Memluklara vergi ödemeyi kabul etmişti. Memluklar 1440, 1443 ve 1445'te Rodos üzerine de seferler yapmalarına karşın adayı ele geçirememişlerdi. Bu seferler esnasında Osmanlı tahtında Fatih'in babası II. Murad oturmaktaydı.

Fatih Sultan Mehmed zamanında, Rodos üzerine 1455 ve 1467'de iki kez sefer yapılmasına karşın ada direnmiş ve alınamamıştı. Papa, Rodos şövalyelerini maddi manevi desteklemiş, tarikata yapılan bağışlar astronomik rakamlara ulaşmış, her milletten seçme şövalyeler adanın savunmasına koşmuşlardı.

İtalya'yı istilaya hazırlanan Sultan Mehmed, ardında bir çıbanbaşı, sorun oluşturacak bir merkez bırakmak istemediği için, son derece kapsamlı hazırlıklar yaptırarak, kesin fetih emriyle, Mesih Paşa komutasındaki donanmayı Gelibolu'dan harekete geçirdi. Donanma 23 Mayıs 1480 günü Rodos önlerine demirledi. Gedik Ahmed Paşa komutasındaki başka bir Osmanlı donanmasının, İtalya sahillerine asker dökmeye başladığı 28 Temmuz'da, umumi hücumla geçildi. Bu kuşatmada ilk kez kullanılan infilaklı tahrip bombaları ve "zincirden kurtulan aslanlar" gibi saldıran Osmanlı askerleri sayesinde düşmana ağır zayıat verildi. Mesih Paşa'nın sancağının kalenin kulesine dikilmesine rağmen, askerle Mesih Paşa arasında çıkan anlaşmazlık sebebiyle ele geçirilen yerler korunamadı. Askerin savaşıma isteğini yitirmesi sonucunda, dokuz bin şehit ve on beş bin yaralı veren ordu geri çekildi. 3 Ağustos'ta askeri alan gemiler Rodos'tan ayrıldı. Padişah, bu başarısızlığından ötürü Mesih Paşa'nın İstanbul'a girmesine dahi izin vermedi. Beşiktaş önlerine gelir gelmez onu vezirlikten azlederek, sancakbeyi rütbesiyle Gelibolu'ya gönderdi.



*Fatih'in tuğrası*

Kuşatmanın başarısız olmasının en büyük sebebi, adanın tam abluka edilememesinden ötürü, Avrupa'dan yardım gelmesi olmuştu. Nitekim Kanuni Sultan Süleyman'ın kuşatmasında bundan dersler çıkarılarak gerekli tertibat alınacak ve Rodos Adası, 1521'de fethedilecektir.

# Akdeniz'de Güçler Dengesi Değişiyor

**A**driyatik Denizi'nin stratejik konumdaki devletlerinden biri olan Dubrovnik-Raguza Cumhuriyeti ile Osmanlılar arasında, 1478'de yeni bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşma ile vergisinin artırılmasını itirazsız kabul eden Dubrovnik, daha sıkı bağlarla İstanbul'a bağlandı.

İyonya adaları olarak adlandırılan; Zanta, Kefalonya ve Ayamavra adaları Tocco hanedanı aracılığıyla hukuken Venedik Cumhuriyeti'ne tabi olup aynı zamanda Osmanlıya da vergi ödemekteydi. Adaların bu statüsü, Venedik'le savaşmaksızın ilhak edilebilmesine imkân tanımaktaydı. Venedik, bu adaların Osmanlılara vergi vermesini kabullenmekle, buraların Türklere ait olduğunu bir manada kabul etmiş oluyordu. Ayrıca 1479 İstanbul Antlaşması'nda İyonya, adalar kapsamı dışında bırakılarak, bu toprakların Venedik'e ait olmadığı zımnen onaylatılmıştı.

Öte taraftan Adaların son dukası Leonardo'nun, Napoli prensesi ile evlenmesi Venedik doçunu kuşkulandırmıştı. Taranto Boğazı'na hâkim olan Napoli, İyonya adalarını zapt ederek karşı kıyıya yerleşirse, Venedik'in Adriyatik'teki hareketleri kısıtlanabilirdi.

Şartların olgunlaştırılmasından sonra Gedik Ahmed Paşa'ya İyonya adalarının fethi görevi verildi. Zanta, Kefalonya ve Ayamavra adaları savaşıma gerek kalmadan teslim alındı. (1480) Leonardo, hazinesini alıp Napoli'ye kaçtı. Venedik, bu duruma itiraz edecek durumda değildi. 16 yıllık savaş yeni bitmişti. Napoli ile savaş halinde olup diğer İtalya devletleriyle de arası iyi değildi. Ayrıca Osmanlı akıncılarını, Venedik ovalarında tekrar görmeyi herhalde istemezdi!

# Apenin Yarımadası'nda Akıncı Sesleri

Uzunca bir süredir İtalya'daki casuslardan gelen istihbarat, vaziyetin harekete geçmek için gayet elverişli olduğunu bildirmekteydi. Papalık, Venedik ve Napoli krallıkları arasındaki rekabet ve Papalık'ın siyasi girişimlerine tepkiler sebebiyle, birbirine düşen İtalya üzerine yürümek için şartlar son derece müsaitti. Bosna ve Mora'daki Osmanlı komutanları da harekete geçilmesi yönünde bilgi göndermekteydiler. Bosna sancakbeyi Mihaloğlu İskender Bey, payitahta gönderdiği mektupta; “*Şol Pulya memleketinin balı çok arısı azdır. Etraftan ol memlekete hep tama ediyorlar. Ola ki Hak Teâlâ şevketlü padişaha müyesser edivere. Âmin Ya Rabbel Âlemin!*” diyerek bölgenin çok değerli ve zengin bir yer olmasına karşın, müdafaa edenlerinin az ve kuvvetsiz olduklarını ima ediyordu. Otuz yıldan beri tasarladığı tüm planları gerçekleştirerek, en büyük hasımlarını tasfiye eden, Balkanlarda ve doğudaki rakiplerini yenerek Tuna ile Fırat arasında, bütünleşmiş, tek merkezden idare edilen bir imparatorluk inşa eden Fatih Sultan Mehmed, beklediği zamanın geldiği düşüncesiyle, hayalindeki projesini uygulamak için harekete geçti.

Gelibolu'dan ayrılan yüz kırk parçalık Osmanlı donanması, 26 Temmuz 1480'de son ikmal üssü olan Avlonya'dan ayrılarak İtalya'ya doğru yola çıktı. Yetmiş beş kilometrelik mesafe aşılarak, Otronto'ya on sekiz bin piyade askeri çıkarıldı. Böylece Türkler İtalya'nın istilasına, çizmenin topuğundan başlamış oldular. Bin kişilik bir akıncı birliği keşif amacıyla İtalya içlerine gönderildi. Düşman habersiz ve hazırlıksız yakalanmıştı. Bu sırada Napoli Krallığı ile müttefiki papanın orduları, Floransa'yla savaş halindeydi. Bir Türk elçisi gönderilerek Floransa desteklendi. Gedik Ahmed Paşa'nın çıkarmasına, Napoli kralı Ferdinand'ın oğlu Prens Alfonso mukavemet ettiyse de ordusu dağılınca kaçmak zorunda kaldı. 11 Ağustos 1480'de müstahkem Otronto Kalesi'nin düştüğü haberi yayıldığında Apenin Yarımadası dehşete düşerek ürperdi.

Ahmed Paşa ikiye ayırdığı ordusunun bir kolunu Brindisi üzerine, diğer kolunu da Taranto'ya sevk etti. Napoli kralı, Floransa'yı bırakıp Pulya eyaletini müdafaaya koştu. 8 Eylül'de Napoli ordusu Pulya eyaletine geldi. Ferdinand'ın komutasındaki ordu Türklerin üzerine yürümeden günlerce bekledi. Ahmed Paşa, krala elçiler göndererek, Pulya eyaletinin barış ile teslimini, aksi halde padişahın yüz bin piyade, on sekiz bin süvari ve görülmemiş büyüklükte toplarla gelerek Napoli Devleti'nin altını üstüne getireceğini ilettiler. Ferdinand, papaya ve diğer krallara, büyük yardımlar gelmezse teslim olmaktan başka çaresinin olmadığını bildirdi.

Son derece kritik bir durumda olduklarını anlatan papa, bu tehlike karşısında tüm kralları birleşmeye davet ederken, Floransa ile olan savaşa da son verdi. Papalık fermanıyla tüm Avrupa kiliselerinde Toussaint Yortusu'nda, Hıristiyanların Türkleri mahvetmeleri için dua edildi. İngiltere kralı IV. Edward ise Vatikan'a cevaben yazdığı mektupta; “*Osmanlıların Manş Denizi'ni aşmalarını muhtemel görmediği ve Türklerle bir alakası bulunmadığı için* ” Haçlı hareketine katılmayacağını

bildirdi! Mesih Paşa'nın Rodos Seferi'nin Avrupa'da duyulması, korku ve endişeyi bir kat daha artırdı. Köşeye sıkıştığını düşünen Papa IV. Sixtus, makamını Fransa'ya nakletmeyi düşündü. Floransa ve Ferrera'da Fatih için madalyonlar basıldı. Ferrera madalyonunda; “ *Türklerin ve Doğu Roma'nın imparatoru Osmanoğlu Sultan Mehmed*” yazıyordu

Venedik Cumhuriyeti, İstanbul'daki büyükelçisi Gritti aracılığıyla, Fatih Sultan Mehmed'in Güney İtalya'daki meşru haklarını tanıdığını resmen bildirdi. Çünkü İtalya'nın güneyi daha önceleri zaten Bizans'a aitti ve şimdi Doğu Roma İmparatorluğu'nun tahtında Fatih Sultan Mehmed oturmaktaydı.

Floransa kralının planları ise şöyleydi: Orta ve Güney İtalya Fatih'e ait olacak, Kuzey İtalya ise Fatih'e tabi olacaktı. İspanyol Napoli hanedanı kovulacak, papa Roma'da kalacak ve İstanbul'daki patriğin statüsüne haiz olacaktı. Orta İtalya'daki Papalık toprakları da Floransa'ya bırakılacaktı.

Apenin Yarımadası'ndaki bu yeni statü, Venedik Cumhuriyeti açısından çok vahim ve tehlikeli neticeler doğurabilirdi. Zira Avlonya ile Otronto arasındaki yetmiş beş kilometrelik boğaz, tamamen Osmanlıların kontrolüne giriyordu. Artık boğazdan geçişler, yani Akdeniz'e giriş çıkışlar Osmanlıların iznine tabi olacaktı. Bu ise Venedik için hayati önemi olan Akdeniz ticaretinin kuruması demektir. Akdeniz'de ticaret yapamazsa, diğer İtalyan kara devletlerinden hiçbir farkı kalmazdı. Bu yeni konjonktür Venedik Cumhuriyeti'ni mahvedebilirdi. Son derece çaresiz bir durumda bulunan Venedik Cumhuriyeti için tek kurtuluş formülü kalmıştı: Daha önce on dört kez deneyip başaramadığı (Babinger'e göre) suikastı bu sefer başarmak!

# Osmanlı-Memlûk İlişkilerinde Gerilim

**M**emluk Devleti (1250-1517), Eyyubilerin son hükümdarı Turan Şah'ın 1249'da kanlı bir ayaklanmayla öldürülmesi ve Kıpçak menşeli bir komutan olan Aybek'in iktidarı ele geçirmesiyle kurulmuş, zamanla Mısır ve Suriye topraklarına hâkim olarak bölgenin en güçlü devletlerinden biri haline gelmiştir. Moğolların İslam dünyasını istila ederek 1258'de Bağdat'taki Abbasi Devleti'ne son vermesi ve son Abbasi halifesi Mu'tasım'ı öldürmeleri üzerine, katliamdan kurtulabilen son halifenin amcası Mustansır ve ailesi Kahire'ye sığınmıştır. Halifelik müessesesinin Memluk Devleti'nin himayesine girmiş olması Memlukların İslam dünyasındaki itibarlarını hayli artırmıştır.

Batıya doğru istilaya devam eden Moğol ordularının Filistin'deki Ayn Calut savaşında Memluklar tarafından durdurulması İslam âleminde büyük bir sevinç dalgası meydana getirmiştir. Orta Asya'dan Orta Doğu'ya kadar tüm Müslümanları perişan eden Moğollara karşı kazandıkları bu zafer, Memluk Devleti'ne olan saygınlığı bir kat daha artırmıştır. Diğer taraftan Memlukların Orta Doğu'daki Haçlı kalıntılarını birer birer temizlemeleri, İslam dünyasının lideri ve koruyucusu konumuna yükselmelerini sağlamıştır. XIV. ve XV. yüzyıllar boyunca Orta Doğu'da barış, huzur ve istikrarın Memluklar tarafından tesisi sayesinde Doğu Akdeniz limanlarının ticari yönden muazzam bir gelişme göstermesi sonucunda bölge baharat ticaretinin merkezi haline gelmiştir. Bu durum dinî ve siyasi yönden yükselen Memluk Devleti'nin iktisadi açıdan da kuvvetlenmesini sağlamıştır.

XIV. yüzyılda Anadolu'nun batısında tarih sahnesine çıkan Osmanlılar ile Memlukların ilişkileri son derece iyi bir şekilde başlamıştı. Osmanlıların İslam'ın Balkanlarda yayılması için gösterdikleri gayret ve gazanın batıdaki en aktif temsilcisi olmaları tüm İslam âleminde olduğu gibi Memluklarda da memnuniyetle karşılanılmaktaydı. Sultan I. Murad'ın ve Yıldırım Bayezid'in Rumeli'de Haçlılara karşı kazandıkları zaferler ve özellikle de Niğbolu Zaferi üzerine Mısır Memluk halifesi, Yıldırım'a hediyeler göndererek ona "*Sultan-ı İklim-i Rum*" unvanını vermişti. Ancak Yıldırım'ın Fırat'a doğru genişleme politikası izlemesi, Memluklara ait olan Malatya'yı zapt etmesi, Elbistan'ı ele geçirmesi ve Dulkadiroğullarının Memlukları metbu olarak tanımaktan vazgeçerek Osmanlılara tabi olmaları iki ülke ilişkilerini bozmuştu. Bu gerginlikten dolayıdır ki Yıldırım Bayezid ile Timur arasındaki zorlu Ankara Savaşı'nda Memluklar, kendileri de Timur'un politikalarından rahatsız olmalarına karşın Osmanlılarla ittifak kurmamışlar ve Timur'un galibiyetinde dolaylı rol oynamışlardı. Ancak Çelebi Mehmed ve II. Murad devirlerinde Osmanlı-Memluk ilişkileri tekrar normalleşmişti.

Fatih Sultan Mehmed dönemindeki Osmanlı-Memluk ilişkileri inişli çıkışlı, istikrarsız ancak içten içe hep gerilimli olmuştur. Saltanatının ilk yıllarında genel olarak iki ülke ilişkileri olumlu gelişmiş, İstanbul'un Fethi'nden sonra ve diğer Balkan seferlerini müteakip İstanbul'dan Kahire'ye gönderilen fetihnamelere, Memluk halifeleri tebriknameler ile mukabelede bulunmuşlardı. Osmanlıların gaza ve

cihad faaliyetlerinde elde ettikleri başarılar Kahire Sarayı'nda biraz soğuk karşılanıyor idiye de halk arasında büyük bir sevinç dalgası oluşturmaktaydı. İstanbul'un Fethi üzerine Kahire'de günler süren büyük şenlikler tertip edilmişti. Ancak 1460 sonrasında iki devletin arası gittikçe açılmıştı. Örneğin, Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon Seferi'nden zaferle dönmesine karşın Memluklar bu zaferi tebrik etmemişler, buna mukabil padişah da sultan olduğunda Hoşkadem'i tebrik etmemişti.

Osmanlı-Memluk münasebetlerini bozan gelişmelerden birisi Hicaz suyolları meselesidir. Hac farizalarını ifa etmek için kutsal topraklara giden Osmanlı hacılarının yollardaki su kuyularının bakımsız ve harap vaziyette olması sebebiyle hayli sıkıntı çektiklerini iletmeleri üzerine padişah bu işe el attı. Ancak kuyuların ve suyollarının tamiri için Osmanlı Devleti'nin gönderdiği görevliler Mısırlılar tarafından iyi karşılanmadıkları gibi aşağılanarak geri gönderildiler. Bu arada Karamanoğulları da fırsatı değerlendirerek Mısır sultanına bir elçi göndermiş ve padişahın Mekke emirine para yardımı yaparak onu isyana teşvik ettiğini bildirmişti. Bu olaylar Memluk Devleti tarafından kendi iç işlerine karışılması olarak yorumlandı.

İki ülke arasındaki gerilimi tırmandıran bir başka faktör de Dulkadiroğulları Beyliği üzerindeki hâkimiyet mücadelesi oldu. Fatih, Osmanlı Devleti'nin sınırlarını güneye doğru genişletmek yahut doğuya sefer yapmak için bu beyliğin stratejik önemde olduğunun farkındaydı. Diğer taraftan Memluklar da gittikçe güçlenen ve yayılan Osmanlı Devleti'ne karşı aradaki tampon bölgeyi korumak istiyorlardı. Dulkadiroğulları Beyliği bu dönemde Akkoyunlu, Memluk ve Osmanlıların nüfuz mücadelesine giriştikleri bir yer haline gelmişti. Mısırlıların Dulkadiroğulları beyliğine Şah Budak'ı tayin etmelerine mukabil Osmanlılar da Şehsuvar Bey'i desteklediler. Şehsuvar Bey aldığı bu destek sayesinde beyliğin kontrolünü ele geçirdi. Bu aşamada Osmanlı-Memluk ilişkileri ciddi manada gerginleşmiş görünüyordu. Şehsuvar Bey bununla da yetinmeyerek Memluklara ait olan Darend'e'yi aldı. Halep ve Şam emirleri üzerinde etkili olmaya başladı. Fatih ise bu faaliyetleri alttan alta destekliyor; böylece Suriye topraklarında etki alanını genişletmek istiyordu. Bu arada karşılıklı gönderilen elçilere hem Memlukların hem de Osmanlıların kötü muamele etmeleri sebebiyle gerilim iyice yükselmişti. Ancak sözlerinde durmamasından dolayı Osmanlılar zamanla Şehsuvar Bey'den desteğini çektiler. Fatih'in desteğini yitiren Şehsuvar Bey, Antep'te Memluk ordusuna mağlup oldu ve yakalanarak asıldı. Memlukların Şehsuvar Bey'i öldürmeleri, Osmanlılara verdikleri sözleri tutmamaları, üstüne üstlük bir de kendilerine sığınan bazı Osmanlı askerlerinin başlarını keserek Kahire'de cirit meydanında bu kesik başlarla top oynatmaları düşmanlığı iyice su yüzüne çıkardı. Ancak bu sırada Fatih, batıda Venediklilerle, doğuda da Uzun Hasan ve Karamanlılarla savaş halinde olduğu için Mısır meselesini ertelemek zorunda kaldı. Akkoyunlu-Karamanoğlu ittifakının çökertilmesi ve Venedik Cumhuriyeti'nin önderlik ettiği koalisyon devletleriyle savaşın bitirilmesi üzerine 1480'den itibaren Fatih tüm dikkatini Memluklar üzerine yoğunlaştırdı.

Fatih'in Avrupa'da, Ege ve Karadeniz'de takip ettiği politikalarının hedeflerini net olarak bilmemize rağmen güney siyasetinin nihai hedeflerini ancak tahmin edebilmekteyiz. Onun iktisadi yönden güçlü ve geniş bir coğrafyaya hükmeden bir imparatorluk kurmak istediği şimdiye kadar takip



ettiği siyasetten anlaşılmaktadır. Henüz Ümit Burnu'nun keşfedilmediği, ticaret yollarının okyanuslara kaymadığı o yıllarda, Mısır ve Suriye limanlarının baharat yollarının merkezinde olduğunu düşündüğümüzde, Fatih'in bölgeye hâkim olmak istemesi gayet normaldir. Dulkadiroğullarının ele geçirilmek istenmesi ve Hicaz suyolları meselesinin ileri sürülmesi bu büyük amacın bahaneleri olarak değerlendirebilir. Yavuz Selim döneminde Mısır üzerine yürünmeden önce Dulkadir ülkesinin ele geçirilmiş olması ve bu coğrafyanın güneye doğru bir sıçrama taşı olarak kullanılması da Fatih'in planlamalarını tahmin etmemizi kolaylaştırabilir. Aynı zamanda İslam âlemi üzerinde büyük bir nüfuz kurmak ve liderliğe oynamak için Memluk Devleti'ni bertaraf etmek istediği düşünülebilir. Onun batı ve doğuyu tek bir çatı altında birleştirme idealinin olduğu bilinen bir gerçektir. Gelişmelerin ve Fatih'in tasavvurlarının farkında olan Memluk Devleti'nin, tampon bölge olarak gördüğu Dulkadiroğulları Beyliği'ni ayakta tutmaya çalışması ileride olabilecek bir harekâta karşı düşündüğu bir önlem olarak değerlendirilebilir. Diğer yönden Memlukların da iyice gerginleşen ilişkilerin bir savaşla sonuçlanacağını tahmin ederek savaş hazırlıklarını artırmaları padişahın gelecekteki amaçlarını tahmin etmemizi kolaylaştırabilir. Ancak Fatih Sultan Mehmed'in 3 Mayıs 1481'de çıktığı bir sefer esnasında ölümu muhtemel bir Osmanlı-Memluk savaşını önlemiştir.

# “La Grande Aquila a Morta!”

1481 baharında Üsküdar’dan hareket eden Fatih Sultan Mehmed, Anadolu askerinin Konya Ovası’nda toplanmasını istemiş, Karaman valisi Şehzade Cem’i de Suriye sınırına göndermiştir. Bu seferin hedefinin neresi olduğu bilinmemektedir. Fakat uzak bir noktanın hedeflendiği kapsamlı sefer hazırlıklarından belli olmaktadır. Osmanlı tarihçilerinin genel kanaatleri bu seferin Memluklar üzerine yapılacağı şeklindedir. Nitekim Fatih devri tarihçilerinden Dursun Bey bu harekât hakkında, “*Cihet-i sefer, taraf-ı Anadolu olduğu malum olundu, amma Arap mı Acem mi malum olmadı.*” yazar. Mehmed Neşri Efendi de “*Gebze tarafına yürüyüp nereye sefer edeceğini kimse bilmezdi.*” der. Ancak doğuya gönderdiği kuvvetler, bazen yaptığı gibi, bir şaşırtmaca ile hedefteki düşmanın hazırlığını engellemek amacına matuf da olabilir. Yani Rodos’u almak veya başlamış olan İtalya fütuhatını tamamlamak istemiş de olabilir. Zira Roma ve Vatikan’ın fethi için artık hiçbir mani yoktur. Ancak ahesterevlik edilip de zaman kaybedilirse, Haçlılar Osmanlı birliklerini Otronto’dan çıkarabilirler ve böylece tutulmuş stratejik köprübaşı olan Pulya elden gidebilir, harekât akim kalabilirdi.

Nereye olursa olsun bu harekât, Fatih’in Gebze yakınlarındaki Hünkâr Çayırı’nda vefat etmesiyle neticesiz kalmıştır (3 Mayıs 1481). İstanbul’a getirilen padişahın naaşı, kılınan cenaze namazının ardından Fatih Camii’nin kible tarafındaki türbesine defnedilmiştir.



*Fatih Sultan Mehmed’in banisi olduğu Fatih Camii*

Henüz 49 yaşındaki padişahın ölümü İslam ve Osmanlı memleketlerinde büyük üzüntüye sebep olurken, Venedik’in İstanbul büyükelçisi İtalya’ya gönderdiği mektupta; “*La Grande Aquila a Morta - Büyük Kartal öldü.*” yazmıştır. Bu müjdeli haber, çaresizlikten kıvranan İtalya’yı sevince boğmuş, tüm İtalya’da toplar atılıp şenlikler yapılmıştır. Bilhassa Roma ve Vatikan çılginca sevinç gösterilerine sahne olmuştur. Papa, bütün Avrupa’da kiliselerin çanlarının üç gün üç gece çalınmasını ve “*şükür ayini yapılmasını*” emretmiştir.

Ünlü Alman tarihçi Franz Babinger, Venedik arşivlerine dayanarak, daha evvel on dört kez suikasta maruz kalan Fatih Sultan Mehmed’in, on beşinci teşebbüste zehirlenerek öldürüldüğü kanaatindedir.

*Tabipler şerbeti kim verdi Han’a, O Han içti şarabı kana kana,  
Ciğerin doğradı şerbet o Han’ın, Hemin dem zari etti yana yana,  
Dedi niçün kıydı bana tabipler, Boyadılar ciğeri canı kana...*

Âşık Paşazade’nin kitabında geçen yukarıdaki ifadeleri de bu tezine delil göstermiştir. Fatih Sultan

Mehmed'in özel doktoru olan Hekim Yakup Paşa'nın, padişahın ölümünün ardından yeniçerilerce parçalanması da suikast ihtimalini kuvvetlendiren bir durum olarak yorumlanmıştır.

Venedikli bir doktor olan Maestro Jacopo daha sonra ihtida ederek Müslüman olmuştu. Babinger'e göre Venedik Cumhuriyeti Yakup Paşa'ya çok büyük bir servet vaad etmiş, kendisini ve neslini Cumhuriyet vatandaşı kabul etmiş, ayrıca tüm ahfadını Cumhuriyet'in tüm vergi ve mükellefiyetlerinden muaf ilan etmişti.

Ancak Kemal Paşazade, Dursun Bey, Âşık Paşazade, Hoca Sadeddin Efendi gibi dönemin Osmanlı tarihçilerinin kronikleri ve diğer kaynaklar Fatih Sultan Mehmed'in ölüm sebebinin suikast değil, Osmanlı hanedanının fertlerinde âdeti genetik olan, gut hastalığı olduğunu söyleyerek, zehirlendiği iddiasına yer vermemektedirler.

Kemal Paşazade; *"Amma dest-i takdir pençe-i tedbirin bozmuş ve ayak zahmetiyle huzurun uçurmuştu; ol sebepten uzak yere azm edemezdi. Nikris zahmeti ki atalarından intikal bir hastalıktı. Son demlerinde kendisini ciddi olarak rahatsız kılmaya başlamıştı."* der.

Âşık Paşazade vefat sebebini şöyle açıklar: *"Ölümüne sebep ayağında zahmeti vardı. Doktorlar tedaviden aciz kaldılar. Nihayet doktorlar bir araya geldiler. İttifak ettiler. Ayağından kan aldılar. Zahmet daha ziyade oldu. Sonra şarab-ı fariğ (rahatlatıcı şurup) verdiler. Nihayet Rahmet-i Rahmana kavuştu."*

Fatih devrinin tarihçisi Dursun Bey ise padişahın ölümünü şu sözlerle anlatmaktadır:

*"Karşıya geçmek ve denizi geçmek esnasında eski marazı depreşmesi sebebiyle incinip bir ah çekti. Eski hastalığı daha sefere çıkarken nüksetmişti. Otağ-ı Hümayunu Tekfur Çayırı adı verilen yere kuruldu. Padişahın bünyesinin zayıflığı, dini bütün kavi Müslümanlarda olduğu gibi ona vaktin geldiğini hatırlattı. Bunca zamandır hükümdarlığını, olgunlukla yiğitlikle ve cebren hâkim kılmış olan sultan, Allah'ın takdirinden ayrı kalmayıp dünya malını ve saltanatını bırakarak mübarek ruhu Allah'a kavuştu."*

Hoca Sadeddin Efendi de sefer için Üsküdar yakasına geçen Fatih'in o günlerde vücudunda bir kırgınlık olduğunu, buna rağmen sefere koyulduğunu, Üsküdar'da birkaç gün kaldıktan sonra Gebze'ye doğru yola koyulduğunu ifade ettikten sonra, *"Tekür Çayırı'na gelip konduğu gün hali iyice sarsılmış, ağrıları da epeyce artmış bulunuyordu."* diyerek ölümünü bu ağrılarına bağlar.

Mehmed Neşri Efendi de Kitab-ı Cihannüma'sında padişahın vefatını şu sözlerle anlatmaktadır:

*"27 Nisan 1481 gününde, öte yakaya geçip, Gebze tarafına yürüyüp, nereye sefer edeceğini kimse bilmezdi. Ve bil cümle birkaç menzil göçüp yine aynı yılın 3 Mayıs'ında Perşembe günü at arabasına girip, göçüp, Gebze'ye yakın yerde Maltepesi'nin çayırına kondu. Ve derler ki İstanbul'dan çikalı hasta idi. At arabasına girip, sefer etmeğin, ecnebi kimse ahvaline vakıf değildi. Ol gün ki Maltepe'de kondu, ikindi vaktinde, kafes-i tenden, hüma-yı ruhu melek misal pervaz edip, feza-yı kudsi âleminden geçip, selamete aşiyane-i dariüs selama erişti."*

Fatih Sultan Mehmed'in vefat sebebiyle ilgili tüm bu bilgiler bir analize tabi tutulduğunda şu kanaate varılmaktadır: Osmanlı tarihçilerinin XV. ve XVI. asırlarda kaleme aldıkları kroniklerinin hiç birinde padişahın zehirlendiğine dair bir bilgi kııntısına veya bir imaya rastlanmamaktadır. Ölüm sebebi 1465'ten sonra gittikçe ilerleyen gut hastalığına bağlanır. Hekimlerin tüm müdahalelerine rağmen hünkârın kurtarılamadığı belirtilir. Ancak Avusturyalı tarihçi Franz Babinger bu kanaatte değildir. Batılı kaynakları da tarayarak yazdığı, "*Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*" isimli eserinde, "*Mehmed'in ölüm sebebinden emin değiliz. Çok sayıda düşmanın oluşu ve ölümüne ilişkin bazı ayrıntılar muhtemelen zehirlendiğini gösteriyor.*" diyerek hala tartışılmaya devam eden bir iddia ortaya atmıştır. Çağdaş tarihçilerimizin bazıları, özellikle de merhum Yılmaz Öztuna bu tezi değişik yazılarında ve kitaplarında sürekli gündeme getirerek zehirlenme iddiasının şöhret bulmasına zemin hazırlamıştır.

# Fatih Devrine Genel Bakış

1451'de Fatih Sultan Mehmed tahta çıktığında, Fetret Devrinin neden olduğu buhran atlatılmış ve Ankara Savaşı öncesindeki sınırlara aşağı yukarı yeniden ulaşılmıştı. Osmanlı Devleti; Balkanlar'daki Tuna Nehri ile Doğu Anadolu'daki Fırat Nehri arasındaki coğrafyaya büyük ölçüde yerleşmiş durumdaydı. İstanbul'un Fethi'nden sonra Osmanlı ülkesinin yüzölçümü, vasal devletlerle birlikte hesap edildiğinde, 964.000 km<sup>2</sup> civarındaydı. Bu toprakların takriben yarısı Anadolu'da, diğer yarısı da Rumeli'deydi. Fatih'in ölümünde ise imparatorluğun yüzölçümü, yine vasal devletlerle birlikte, 2.214.000 km<sup>2</sup>'ye ulaşmıştı. Bu toprakların dörtte üçü Balkan coğrafyasında olduğundan, imparatorluk âdeta bir Avrupa devleti görüntüsündeydi. Rumeli'deki, Sırbistan, Mora, Eflak, Bosna, Hersek, Arnavutluk ve Boğdan topraklarının fethi, devletin demografik yapısını da değiştirmiş ve gayrimüslim nüfus Müslüman ahaliden fazla hale gelmişti.

Rumeli fetihlerinden sonra Osmanlıların bölgede kurdukları yeni düzen, yerel halk ve köylü sınıflar tarafından memnuniyetle karşılanmaktaydı. Fethedilen ülkelerde, daha önceden senyörlerin ve asil sınıfların elinde olan topraklar, Osmanlı Devleti'nin mülkü yapılmakta, köylü üzerindeki ağır vergiler ve angarya hizmetleri de kaldırılmaktaydı. Angaryaların kaldırılarak adil bir vergi sisteminin kurulması, Balkan milletlerinin Osmanlı hâkimiyetini kolayca benimsemelerini ve yeni devletlerine sempatiyle bakmalarını sağlamıştı. Aynı zamanda Ortodoks mezhebine bağlı olan Balkan Hıristiyanları, İstanbul'un Fethi'nden sonra yeniden canlandırılan Ortodoks Rum Patrikhanesi aracılığıyla birleştirilerek Osmanlı himayesine alınmıştı. Yani, Osmanlı Devleti, Balkanlardaki Ortodoks Hıristiyanların hem siyasi hem de dinî hamisi statüsünü kazanmıştı. Böylece Katoliklerin baskısından ve İtalyanların sömürsünden kurtarılan Ortodoksların, ekonomik yönden de yükselmelerini sağlamıştı. Binaenaleyh Fatih, Ortodoks ve Katoliklerin birbirlerinden ayrılmalarını temin ederek, Hıristiyan Haçlı dünyasının Osmanlılara karşı topyekûn birleşmelerini de engellemiş oluyordu.

Daniel Goffman'ın konuyla ilgili değerlendirmeleri oldukça aydınlatıcıdır:

*“Osmanlıların yerinden ettiği rejimlerin zaten meşruiyetleri yoktu ve itibarları çok kötüydü. 1204'teki Dördüncü Haçlı Seferi, bu Rum Ortodoks topraklarının çoğuna, yalnızca Katolik dolayısıyla sapkın idareciler oturtmakla kalmadı. Bu Katolik idareciler aynı zamanda yüksek vergiler koyarak ve nefret edilen angarya hizmetlerini yaygınlaştırarak tebaalarını sömürdüler. Bu tür sömürülere Bizans imparatorları da alet oldular. Rum Ortodoks Hıristiyanların Katolik rejimlere duydukları öfke, yönetimleri altında Müslüman olmayanların zenginleştiği Osmanlıların işini kolaylaştırdı. Osmanlılar Katolik ve Ortodoks dünyalardaki dar görüşlülüğü tercih etmediler. Bunun yerine gayrimüslimlerin nisbî özgürlük içinde yaşayıp çalışabilecekleri bir toplum kurarak, Orta Asya'nın*

*eşitlikçiliğinden, katılımcı geleneklerinden ve İslam'ın görelî hoşgörüsünden yararlandılar. Dışlayıcı Hıristiyan devletlerin ezilen halkları böyle bir seçeneği çok daha çekici buldular.”*

XV. yüzyıldan günümüze kalan el yazmaları incelendiğinde, dönemin Ortodoks kamuoyunun, İstanbul fatihini Bizans imparatorlarının tahtına müstahak bir kişi olarak gördükleri ve kendi hükümdarları olarak benimsedikleri anlaşılmaktadır:

*“Bu metin yüce amirimiz Mehmed Bey'in hükümdarlığının zamanında yazılmıştır.”*

*“Yazıldı bu metin azametli Müslüman Çarı Mehmed Bey'in şanlı hükümdarlığının 22. yılında. Bu sene Türkler İşkodra'yı zapt ettiler.”*

*“Ve yazıldı bu metin ulu Müslüman çarı hükümdarımız Mehmed Bey'in günlerinde. Bu sene Çar Mehmed Uzun Hasan'la savaştı ki, bu muharebe ile hükümdarımızın iktidarı altındaki arazilere girilmesine meydan verilmedi.”*

Ünlü Romen tarihçi Nicolae Jorga, Osmanlı ordusunda uzun yıllar görev yapan Sırp kökenli bir yeniçeriden naklen diyor ki:

*“Türkler hem kendilerine, hem de din ayrımı yapmadan diğer yurttaşlarına ve vasal ülkelere karşı adildirler. Yılda dört kez Osmanlı memurları, reyanın durumunu kontrol etmek amacıyla ülkeyi dolaşırlar. Fethedilen yerlerde köylülerin toprağı, esnafın dükkânı, tezgâhı veya rahiplerin kiliseleri ellerinden alınmamıştır. Kadı, sadece Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıklarda İslam kurallarına göre hüküm yürütür. İsteyen istediğı vakitte karar için muhtarlara, rahiplere ve hatta metropolite başvurabilir. Fakir raiyyeti sömürmeye kalkanları en ağır cezalar beklemektedir. Bir köylüden bir tavuk bile çalındığında insanın hayatı tehlikeye girer.”*

Nicolae Jorga'nın Fatih Sultan Mehmed ve dönemi hakkındaki genel değerlendirmesiye şöyledir:

*“ ...Yeni imparatorlukta, tıpkı eski Roma zamanlarında olduğu gibi barış hâkimdi. Pax Romana yeniden sağlanmıştı ve buna herkes seviniyordu. Vaat edilen tüm imtiyazlara rağmen, köylüleri ve diğer ahalisini büyük acılar çekmek zorunda bırakan Leh ve Macar feodal gelenekleri, küçük Slav ülkelerindeki sistemin getirdiğı huzursuzluklar, tebaasını sürekli olarak sömüren Bizans tekfurlarının ağır baskıları ve sadece kendi menfaatini düşünen İmparator Frederich'in Almanya'sındaki kargaşa ile kıyaslandığında, Osmanlı Devleti'nin ülkeler manzumesi huzurlu ve ferah bir karşıtlık sergiliyordu. Hiç kimse dini ve ırkı sebebiyle korkmak zorunda değildi. Alışkanlıklara ve geleneklere dokunulmuyordu.”*

Fatih Sultan Mehmed'in Balkanlar dışında giriştiğı seferleri askerî, iktisadî ve siyasi amaçlarına göre kategorize edersek şunları söyleyebiliriz:

*Anadolu'da siyasal birliği gerçekleştirmeye yönelik olarak; Amasra, Sinop, Trabzon fethedilmiş, Karaman ülkesi hâkimiyet altına alınmış ve büyük bir tehdit olarak ortaya çıkan Akkoyunlu ordusu*

Otlukbeli'nde ağır bir bozguna uğratılmıştır.

*Karadeniz'de hâkimiyet kurmak ve Karadeniz ticaret yollarının denetimini sağlamak için;* Amasra, Sinop ve Trabzon gibi Karadeniz'in güney sahilleri fethedilmiş, Kuzey Karadeniz'de Kırım; Batı Karadeniz'de ise Boğdan ele geçirilmiştir.

*Ege ve Akdeniz hâkimiyeti amacıyla da;* Ege Adaları ile Adriyatik'teki İyonya adaları fethedilmiş, İtalya çıkarması yapılmıştır. Karadeniz, Ege ve Adriyatik'te girişilen deniz seferleri sayesinde, imparatorluğun daha evvelden oldukça zayıf olan donanma gücü önemli ölçüde artmış, devlet denizci bir nitelik kazanmıştır.

Osmanlı donanmasının gerçek kurucusu Fatih Sultan Mehmed'dir. 1451'de otuz civarında kadırgası olan Osmanlılar, 1481'de iki yüz elli savaş gemisiyle beş yüz civarında nakliye gemisine sahiptiler. F. Babinger bu muazzam ilerlemeyi "*hayret verici*" olarak nitelendirerek, Osmanlı donanmasının Avrupa donanmalarına üstün hale geldiğini belirtmiştir.

Osmanlı top teknolojisi de Fatih döneminde müthiş bir ilerleme göstermiştir. Modern topçuluğun Osmanlı ülkesinden Avrupa'ya doğru yayılması, bin yıllık feodal düzenin sonunu hazırlamıştır. Aslında ilkel toplar XIV. yüzyıldan itibaren Avrupa'daki savaşlarda kullanılmaya başlanmıştı. Örneğin Yüzyıl Savaşları (1337-1453) esnasındaki Kresy Muharebeleri'nde (26 ağustos 1346) İngilizler böyle bir topu Fransızlara karşı kullanılmışlardı. Osmanlılar ise ilk topu, 1389'daki I. Kosova Savaşı'nda denemişlerdi. Bu ilkel topların kullanılış amacı daha ziyade düşman ordusu üzerinde korku ve panik havası meydana getirerek hayvanlarını ürkütmek eksenliydi. Ancak Fatih, döktürdüğü büyük toplarla İstanbul surlarını yıkmış ve topları meydan savaşlarında düşman ordusunu imha amacıyla kullanmıştır. Kuşatmada kullandığı "şahi" denen top, o güne kadar görülmemiş bir tesire sahip olup çok üstün bir mühendislik bilgisinin eseri idi. Ayrıca yine kuşatma esnasında geliştirilen "*dik mermi yollu havan topu*" da bir ilk idi. Diğer taraftan savaş meydanlarında kullanılmak üzere infilaklı toplar da dökülmüştü. Arnavutluk'un sarp kalelerinin kuşatılması için çıkılan seferlerde, malzemeler muhasara bölgesine taşınmış ve toplar süratle kale önünde dökülmüştür. Kritovulos'un da anlattığı bu olay Osmanlılarda topçuluğun geldiği boyutları gösteren ilginç bir örnektir.

Türklerin topu çok etkili bir kuşatma ve savaş aracı haline getirmeleri, büyük surların, kalelerin, şatoların yıkılabileceğini ispat etmiştir. Bu gelişmelerin akabinde Avrupalı kralların, derebeylere ve senyörlere diz çöktürmeleri, tüm topraklarını direkt merkeze bağlamaları fazla uzun sürmeyecektir. XVI. yüzyıldan itibaren merkezi krallıklar ve monarşiler güçlenirken, senyörler ise krallara yenilerek topraklarını kaybetmişlerdir. Avrupa devletlerinin siyasi rejimleri değişmiş; feodal sistemin yerini *merkezî devlet* tipi almıştır.

Dünya tarihinin gidişatını değiştiren olaylardan birisi olan Coğrafi Keşifler'in başlamasında da Osmanlıların etkisi olmuştur. Çünkü İstanbul ve Karadeniz'in Türklerin kontrolüne girmesiyle, İpek ve Baharat yollarının denetiminde Osmanlılar söz sahibi olmuş, Avrupa devletleri ticari açıdan

Türklere bağlı hale gelmişlerdir. Osmanlı donanmasının Ege ve Adriyatik'teki fetihleriyle, tamamen köşeye sıkışan Avrupalı krallar, Hindistan ve Uzakdoğu'ya doğrudan ulaşabilmek amacıyla, yeni ticaret güzergâhları aramışlar, bu da Coğrafi Keşifler'e zemin hazırlamıştır.

Tarihin gördüğü en büyük devlet adamlarından biri olan Sultan Mehmed, hayatı boyunca Osmanlı Devleti'ni gerçek manada bir imparatorluğa dönüştürmek gayesini gütmüş, bu gaye istikametinde fetihlere girişmiş ve köklü teşkilatlanma çalışmaları yapmıştır. Halil İnalcık'a göre, *“Fatih, tarihteki imparatorluk kurucularının taşıdığı çok mühim iki özelliği nefsinde cem etmişti: Cihan hakimiyetinin peşinde koşan kudretli bir lider ve geniş vizyon sahibi bir kültür adamı. Bu büyük padişahın tüm fiillerine, devletini her bakımdan dünyanın en üstün ve en güçlü imparatorluğu haline getirme ideali hâkim olmuştur.”*

Fatih Sultan Mehmed üst düzey bir mareşal olduğu kadar, oldukça mahir bir diplomattır da. Saltanatı süresince Asya ve Avrupa'da bazen dört beş devletle aynı anda savaşmak zorunda kalmış, doğudan ve batıdan düşmanlarınca kendini kuşatılmış olarak bulmuştur. Bu gibi kritik dönemlerde bazen düşmanlarına tavizler vererek, bazen oyalayarak, bazen de birbirlerinden ayırarak, her halükarda amacına ulaşmasını bilmiştir.

Osman Bey, Kayı Boyu'ndan bir beylik çıkarmış, Orhan ve Murad Beyler de yaptıkları örgütlenme çalışmaları ile bu beyliği devlete dönüştürmüşlerdir. Fatih Sultan Mehmed ise Osmanlı Devleti'ni bir imparatorluğa taşımış ve İstanbul'u Akdeniz'in merkezi yapmak istemiştir. Devlet yönetiminde güçlü bir merkeziyetçi yapı kuran bu çok yönlü padişah, Anadolu'yu, Rumeli'yi, Balkanlar'ı, Karadeniz'i ve Ege'yi İstanbul merkezli bir devlet bütünlüğünde toplamayı başarmıştır.

Modern merkezî imparatorluğu kurmak için hayli çaba sarf eden Sultan Mehmed, öncelikle hükümdarın otoritesini sınırlayan aristokrat Türk ailelerini önemli devlet kademelerinden uzaklaştırmış ve yerlerine getirdiği devşirme kökenli devlet adamlarının mutlak itaatine dayanmıştır. Bu dönemle birlikte Türk aristokrasisi önemli bir darbe yemiş ve imparatorlukta devşirmelerin hâkimiyeti başlamıştır. Nitekim Fatih'in ölümünden sonra başlayan iktidar mücadelesinde Bayezid'i devşirmeler, Cem'i ise Türkmenler desteklemiş, ancak bu mücadeleden devşirmeler galip çıkmıştır. Saltanatının başında, Türk aristokrasinin liderliğini yapan Çandarlı Halil Paşa'yı azlederek, sonraki yıllarda çoğunlukla devşirme asıllı veziriazamlarla çalışmıştır.

Fatih Sultan Mehmed'in görev verdiği sadrazamlar arasında en başarılısı olan Mahmut Paşa'nın babası Rum, annesi ise Sırp kökenli idi. Akıncılar tarafından Semendire civarında esir alınarak Edirne'de 1427'de Mehmed Ağa'ya satılan Mahmut Paşa, zekâsının kısa sürede fark edilmesi üzerine Sultan II. Murad'a takdim edilmişti. Saraydaki Enderun Mektebi'nde bir müddet eğitim aldıktan sonra Şehzade Mehmed'in hizmetine verilmişti. Sırbistan'ın ileri gelen ailelerinden birine mensup olan Mahmut Paşa'nın kardeşi Michael Angelovic ise Sırp despotunun önde gelen devlet adamlarından olup Sırbistan'ın Osmanlılar tarafından fethi için çalışan Türk lobisinin âdeta liderliğini yapmıştı. Ayrıca Trabzon Rum imparatoru David Komnenos'un başmabeyincisi olan Filozof Georgios



Amiroutzes ile de teyze çocuklarıydı. 1455 ile 1467 arasında bulunduğu ilk sadrazamlık dönemi süresince oldukça başarılı işlere imza atan Mahmut Paşa, 1472’de yeniden sadrazam yapıldı. Ancak bir kısım devlet adamlarının Fatih’i ona karşı kışkırtmaları sebebiyle 1474 yılında görevinden alınarak idam edildi. İdamı ilim ve sanat erbabı arasında büyük bir üzüntüye sebep olan Mahmut Paşa halk arasında oldukça fazla sevildiği içindir ki velayet makamına layık görülerek kendisine “*velî*” unvanı verilmişti. Dönemin Batılı kaynakları ondan; “*saraydaki en yiğit ve en âlim adam*” olarak bahsedip bir hayli övmektedirler. Paşanın veziriazamlıktan azlinden sonra dahi tavsiyelerinin alındığını belirtmektedirler.

Fatih’in diğer bir veziriazamı olan Mehmed Paşa ise Rum asıllı olduğu için halk arasında Rum Mehmed Paşa olarak şöhret bulmuştur. 1467 ile 1470 arasında görev yapmış ancak halk nezdinde pek de iyi bir izlenim bırakmamıştır. O devri yaşayanlardan birisi olan Tarihçi Âşık Paşazade ahaliye ve özellikle de Türklere pek fena muamele ettiğinden bahisle, padişahın onu “*bir it gibi boğdurduğunu*” anlatır.

Dönemin önemli sadrazamlarından birisi de İtalya fatihi Gedik Ahmed Paşa’dır. Fatih’in Türk kökenli sadrazamlarından olan İshak Paşa’nın damadıdır. Yeniçeri Ocağı’ndan yetişen Ahmed Paşa, Sırp veya Arnavut menşelidir. 1474 ile 1477 arasında sadrazamlık görevini ifa etmiş ve Kırım ülkesinin 1475 yılında Osmanlı hâkimiyetine alınmasında önemli katkılar yapmıştır. Fatih Sultan Mehmed döneminde sadrazamlık yapan Türk kökenli sadrazamlar ise; Çandarlı Halil Paşa, İshak Paşa ve Karamanî Mehmed Paşalardır.

Fatih devrinde bir ara donanma komutanlığı, II. Bayezid devrinde sadrazamlık yapan Mesih Paşa ile Otlukbeli Savaşı’nda şehit düşen cesur komutan Beylerbeyi Has Murad Paşa da Rum kökenli idiler. Saltanatının başında Çandarlı Halil Paşa’nın ekibine karşı Fatih’in hep yanında olan ve İstanbul’un fethi konusunda sonuna kadar destekleyen Zağanos Paşa Arnavut kökenli idi. İşkodra kuşatması sırasında Rumeli beylerbeyi olan Davut Paşa da Arnavut’tu. Bir başka Rumeli beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa ise Boşnak’tı. Yavuz Sultan Selim döneminin meşhur sadrazamı Hersekzade Ahmed Paşa, Bosna dükü Stefan’ın oğlu olup Fatih döneminde Osmanlı sarayında yetiştirilmişti. İstanbul kuşatması günlerinde Latinlere karşı yapılan deniz savaşındaki başarısızlığı üzerine azl edilen Amiral Baltaoğlu Süleyman Bey ise aslen bir Bulgar asilzadesi idi.

Üst düzey yönetim kademelerinde görev verdiği devşirmeler sayesinde mutlak otoritesini artıran Fatih diğer yandan da Kapıkulu ordusunu hizaya getirip yeniden örgütleyerek, mutlak itaate mecbur hale getirmiştir. Ayrıca ordunun en seçkin askerleri olan kapıkullarının silah ve teçhizatını sürekli yenileyip maaşlarını da iyileştirmiştir. Kapıkulu ordusu giriştiği yoğun fetih hareketlerinde Fatih Sultan Mehmed’in yegâne dayanağı olacaktır. Fetret Devrinden sonraki yıllarda âdeta bağımsız hareket ederek iktidar mücadelelerine ağırlık koyan Akıncı uçbeylerini de itaat altına alarak, “*gazi hükümdar*” kimliği ile onları da gölgede bırakmıştır. Fatih Sultan Mehmed’in kurduğu merkezî devlet modeli, dönemin Avrupa’sında örneği olmayan bir siyasi yapıydı. Yeni Çağda örnekleri artacak olan merkezî imparatorlukların ilk örneğini Osmanlılar, Fatih döneminde inşa etmişlerdir.

Onun temel amacı “*mutlak bir imparator olarak dünyanın hâkimi olma*” fikri etrafında yoğunlaşmıştır. Fetihden sonraki yıllarda İstanbul’da bulunan Jakopo Languschi, sultanın amacının dünyada tek imparatorluk, tek iman ve tek hükümdarlık olduğunu yazar. İbn Kemal “*tedbir-i cihangirlik zikrinde idi*” diyerek Fatih’in bu cihan hâkimiyeti fikrine işaret etmiştir. Bu doğrultuda İslam dünyasında gazanın mümessili ve İslam memleketlerinin muhafızı sıfatlarını benimsemiştir.

Osmanlıların Haçlılar karşısında sergiledikleri performans, kazandıkları savaşlar, yapılan fetihler ve İslamiyet’in Balkan coğrafyasında yayılması, İslam dünyasında büyük bir sevinç dalgası oluşturmuştur. Örneğin İbn Ayas’ın nakline göre; İstanbul’un Fethi’ni müteakip hilafetin merkezi olan Kahire’de yapılan kutlama ve şenlikler günlerce sürmüştür. Mehter Bölüğü halka konserler vermiş, Abbasi halifesinin emriyle camilerde şehitlerin ruhuna dualar edilmiş ve Memluk sultanı, Fatih’e elçiler göndererek Konstantiniyye’nin fethini tebrik etmiştir.

Roma İmparatorluğu’nun başkenti ve Hıristiyanlığın doğudaki son kalesi Konstantinopolis’in Osmanlılarca zapt edilmesi, Avrupa kamuoyunda da pek derin akisler hâsıl etmiştir. Fransız Akademisi’nin önemli tarihçisi Rene Groesset, hem İstanbul’un Fethi’ni hem de Doğu-Batı ilişkilerini oldukça geniş bir perspektiften değerlendirerek, derinlemesine bir tahlil neticesinde şöyle yorumlamıştır:

*“...Osmanlı Türklerinin Bursa’dan Viyana’ya kadar uzanan ilerleyişleri ise 1912’de Edirne’ye kadar çekilmeleriyle son buldu. Sonunda Roma’nın fethini Osmanlılar başardı. Çünkü ardı ardına gelen çok büyük hükümdarlara sahip olmuşlardı. Bu hükümdarlar mukayese edilemez askerlik dehasına sahiplerdi. Ne istediklerinin farkında idiler ve fetihden başka bir gaye taşıyorlardı. Osmanoğulları Peygamberlerinin seferlerindeki mukaddes idealleri asırlar sonra tekrar canlandırmışlardı.”*

Fatih Sultan Mehmed, yalnızca Osmanlı hükümdarı olmak iddiasında değildi. O, kendini Roma imparatorlarının da varisi olarak görmekteydi. Giritli bilgin Georgios Trapezuntios, 1466’da Fatih’e; “Kimse şüphe edemez ki sen Roma imparatorusun. *İmparatorluğun taht şehrini elinde tutan kimse hukuken imparatorudur. Roma İmparatorluğu’nun taht şehri de İstanbul’dur.*” demişti. Trapezuntios 1395-1484 arasında yaşamış, 89 yaşında Roma’da ölmüş, fetihde 58 ve bu sözleri söylediğinde 71 yaşında, ne dediğini bilen olgun bir adamdı. Trapezuntios, “*Fatih’i Kiros’un, Büyük İskender’in ve Sezar’ın üstünde görmekte ve gelmiş geçmiş tüm hükümdarların en büyüğü*” olduğunu iddia etmektedir. Yine ona göre, “*Fatih Roma İmparatorluğu’na son vermiş değildir. İmparatorluk zamanla Pagan, Hıristiyan ve Ortodoks olduğu gibi şimdi de Müslüman olarak devam etmektedir. Fetih güzergâhlarından ve davranışların yola çıkararak bunu rahatlıkla söyleyebiliriz.*”

Grenard ise “*Osmanlıların tarihini kavrayabilmek için, onları Doğu Roma’nın ikinci kurucusu saymak gerekir. Nitekim girişimlerine Rumeli dedikleri Avrupa coğrafyasından başlamışlardır. Osmanlı hanedanı ile yeni bir Avrupa imparatorluğu sahneye çıkmıştır. Osmanoğulları ailesinin*

*Roma imparatorlarının yerini aldığına dile getiren Chalcondyles ve Kritovulos gibi birçok Bizans tarihçisi, Osmanlıları Roma'nın yasal varisleri olarak değerlendirmişlerdir.*” demektedir.

Doğu Roma coğrafyasına hâkim olduktan sonra sıra Batı Roma'ya da gelmiş ancak Fatih Sultan Mehmed'in ani ölümü bu büyük projeyi engellemiştir. Bu ideal onun halefleri tarafından devam ettirilmemiştir. Bunda tabii ki değişen şartların ve konjonktürün de etkisi vardır.

Fatih döneminde Osmanlı sarayında Müslüman nedimlerin yanı sıra İtalyan ve Bizanslı bir danışman kadrosu da göze çarpmaktadır. Bu danışmanlar aracılığıyla padişah, hem Rönesans kültürünü hem de Roma tarihini yakından tetkik etmiştir. Rönesans üzerine önemli çalışmaları olan Paul Faure'ye göre, Rönesans 1453'te İstanbul'un fethiyle başlar. Rönesans döneminin ideal hükümdar tipi olarak idealize edilen Fatih, Avrupa'da olduğu gibi Rusya'da da övülmüş ve yüceltilmiştir.

Rusya Tarihi uzmanlarından Akdes Nimet Kurat'ın, Rusya Tarihi isimli kitabında aktardığı üzere; *“1560 yılında Rus edebiyatçı Perevetov, Çar IV. İvan'a sunduğu, ‘Sultan Mehmed’e Dair’ isimli kitabında, Fatih’i çara örnek bir filozof, devlet, siyaset ve askerlik adamı olarak göstermiştir.”* İngiltere’de 1594-1749 arasında Fatih’i konu alan 6 piyes kaleme alınmıştır.

Bizanslı tarihçi Kritovulos eserini Fatih’e takdim ederken; *“Allah’ın iradesiyle muzaffer galip, yenilmez, deniz ve karaların efendisi, hükümdarların hükümdarı, imparatorların en büyüğü Mehmed’e”* ifadelerini kullanmıştır. Eserlerini Sultan Mehmed’e takdim eden Latin yazarlar arasında Françesco Berlinghieri ve Roberto Balturia da vardır. Ayrıca Stefano Emiliano da sultanın ölümüne bir mersiye kaleme almıştır. Fatih’e takdim edilen şiirlerin en meşhuru ise Giovanni Maria Fielfo’nun 4706 mısralık Latince şiiridir. İtalyan şairler bu gibi şiirlerinde Rönesans’ın büyük mesenlerinden olan Sultan Mehmed’i gönülden selamlamakta ve parçalanmış siyasi yapısıyla bilinen İtalya’yı birleştirecek güçlü bir lidere ihtiyaçlarını dile getirmektedirler.

Fatih döneminde imparatorluk bütçesinin giderleri ciddi şekilde artmıştır. Fethedilen İstanbul’un yeniden kurulması, şehrin imarı, iskânı, şenlendirilmesi ve kalkındırılması maksadıyla girişilen inşaat faaliyetleri için yapılan harcamalar büyük meblağlara ulaşmıştır. Diğer taraftan, son derece enerjik ve yorulmak nedir bilmez bu padişahın, 30 yıl boyunca giriştiği savaşlar ve seferler de harcamaları büyük boyutlara taşımıştır. Fethedilen bölgelerin korunması için kalelerdeki asker miktarıyla, yeniçerilerin sayısının artırılması, asker maaşlarına yapılan zamlar, ordunun savaş malzemelerinin ve silahlarının devamlı yenilenmesi neticesinde giderler epey yükselmiştir.

Tüm bu masrafları karşılamak için yeni gelir kaynakları bulmak mecburiyetinde olan padişah, devletin ve halkın imkânlarını son kerteye kadar kullanmaktan çekinmemiş, bu doğrultuda radikal önlemler almıştır. Onun bu sert tedbirleri, halk arasında derin bir hoşnutsuzluğa sebep olmuştur.

Fatih’in gelir artııcı önlemlerini şöyle sıralayabiliriz: Saltanatı süresince yaklaşık her beş yılda bir dolaşımdaki akçeleri toplayarak beşte bir eksiğiyle değiştirmiş, böylece bir nevi nakdî servetleri vergilendirmiştir. Sabun, tuz, mum gibi zaruri ihtiyaç maddeleri üzerinde tekeller oluşturup

mukataaya vererek, hazineye çok büyük gelirler sağlamıştır. Vakıf ve mülk toprağı haline gelmiş bulunan eski mirî arazileri, tapularını iptal etmek suretiyle yeniden mirî toprağı dönüşürmüştür. Bu arazileri tımar olarak dağıtıp sipahi sayısını artırmayı amaçlamıştır. Fetihten sonra devlet malı sayılan gayrimenkuller, taşradan şehre göçü teşvik etmek için, İstanbul'a gelen ahaliye bağışlanmış ise de bu emlak üzerine de sonraları mukataa yani kira konmuştur.

Merkezî hazineyi güçlendiren bu radikal önlemler geniş halk kitleleri, ulema, tarikat ehli ve tüccarlar arasında derin bir memnuniyetsizlik hâsıl etmiştir. Bu hoşnutsuzluk sebebiyle Fatih Sultan Mehmed'in vefatından sonraki taht mücadelesinde kamuoyu ve devlet ricali, babasının politikalarının takipçisi olarak gördükleri Cem'i değil diğer oğlu Bayezid'i desteklemiştir.



*Levni tasviriyle Fatih Sultan Mehmed Han*

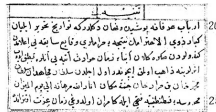
# “Kanunname-i Âl-i Osman”

Osmanlı Devleti’nin tarihinde Fatih Sultan Mehmed dönemi, hukuk anlayışının gelişimi açısından da son derece önemlidir. Devlet örgütlenmesinde ve hukuk sisteminde yaptığı düzenlemelerle Fatih, merkeziyetçi imparatorluğu kurarak mutlak otoritesini tesis etme yoluna gitmiştir. Fatih’in talimatıyla hazırlanan ilk Osmanlı kodeksi sayabileceğimiz Kanunname-i Al-i Osman, Karamanî Mehmed Paşa’nın sadrazamlığında, Nişancı Leyszade Mehmed Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Kanunname’de, “Bu kanunname atam ve dedem kanunudur. Ve benim dahi kanunumdur.” denmesinden anlıyoruz ki; devletin kuruluşundan itibaren değişik zamanlarda vaz edilen ve Divan-ı Hümayun’da kayıtlı olan hükümler, yeni şartlar göz önünde bulundurularak ikmal edilerek yazıya geçirilmiştir. Osmanlı devlet teşkilatı ve devlet kurumlarının tarihi için, hayatî öneme haiz olan Fatih Kanunnamesi, yüzlerce yıl devlet müesseseleri üzerinde belirleyici olmuştur.

Fatih Kanunnamesi üç bölümden oluşur:

1. Merkezdeki ve taşradaki devlet memurlarının protokoldeki yerleri,
2. Devlet ve saltanat işlerinin düzenlenmesi,
3. Suçlar ve cezalar ile devlet ricalinin gelirleri.

4. Fatih döneminden itibaren resmî devlet kanunnamesi olarak uygulanan bu metinler, Osmanlı Devleti’nin hukuk anlayışını aydınlatmakla birlikte dönemin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik karakteri açısından da çok kıymetli bir bilgi kaynağı durumundadır. Esnek bir hukuk anlayışını benimseyen Sultan Mehmed; “*Bu kadar ahvali saltanat nizam verildi. Şimden sonra gelen evlad-ı kiramım dahi ıslahına say etsinler.*” diyerek, ihtiyaçlara göre yeni düzenlemelere de imkân sağlamak istemiştir.



*Kanunname*

# Şehzade Mehmed'den Fatih Sultan Mehmed'e

Osmanlı Devleti'nin yedinci padişahı olan II. Mehmed, 1432 yılında Edirne'de, II. Murad'ın dördüncü oğlu olarak, Hüma Hatun'dan dünyaya geldi. Son derece zeki, enerjik ve hırçın bir kişiliği olan şehzadenin tahsiline, II. Murad tarafından hususî ehemmiyet gösterildi. Edirne Sarayı'nda dönemin mümtaz âlimlerinden dersler okudu. İlk hocası Molla Yegân olup daha sonra, gerektiğinde şehzadeyi dövme yetkisiyle beraber, aynı zamanda bir hekim olan Akşemseddin'in terbiyesine verildi.

On bir yaşına girdiğinde, lalası Kassabzade Mahmut, hocaları ve danışmanlarıyla birlikte Manisa'ya sancakbeyi olarak gönderilen Şehzade Mehmed, aynı yıl içinde ağabeyi Alâeddin Ali Çelebi'nin beklenmedik vefatıyla, Osmanlı tahtının vârisi oldu. 1444 yılında babasının tahttan çekilmesiyle, henüz on iki yaşındayken padişah olmuşsa da 1446'da II. Murad'ın tahta geri dönmesiyle tekrar Manisa Sancakbeyliği'ne atandı. 1451'e kadar sürecek bu evrede devlet tecrübesini, bilgi ve donanımını artırmakla meşgul oldu.

Şehzade Mehmed'in Grek ve Latin kültürüyle tanışması da bu devreye rastlar. Bazı İtalyan hümanistlerini, Cenovalı, Venedikli ve Napolili birçok yabancı aydını çevresinde toplayan şehzade bir yandan da Yunanca, Latince ve Grekçe öğrenmeye çabalar. Latince ve İtalyanca hocası olan ve modern arkeolojinin kurucularından sayılan Cyriacus'a her gece Roma ve Avrupa tarihi okutur. Şehzadelik yıllarından itibaren hayatının sonuna kadar, Batılı hümanistlerin yanı sıra Bizanslı, Arap, İranlı ve Türk aydınları da yakın çevresinde tutarak onlarla devamlı temas halinde olmuştur.

1204 yılındaki Latin istilasından sonra her yönden olduğu gibi bilimsel ve kültürel yönden de yavaş yavaş kısırlaşan ve canlılığını yitiren İstanbul, Osmanlıların eline geçtikten sonra, kültürel atılımlarla hızlı bir şekilde yeniden canlandırılmıştır. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u bilgi, kültür ve hoşgörünün hâkim olduğu bir dünya başkentine dönüştürmek istemiş ve imparatorluğu İstanbul'dan başlayarak inşa etmeye niyetlenmiştir.

Fatih döneminde kent bilimsel, kültürel ve dinî eserlerle donatılmıştır. Fetihden sonra değişik semtlerdeki sekiz kiliseyi medreseye dönüştürmüş, Mevlana Tusi, Hocazade ve Mevlana Abdülkerim gibi yetkin bilginleri bu medreselere başmüderis tayin etmiştir. İstanbul'un ilk büyük camii olma özelliğini taşıyan Fatih Camii'yle birlikte, camiin kuzey ve güney taraflarına dörder büyük medresede inşa edilmiştir. İnşa edilen sekiz fakülteli Sahn-ı Seman Medreseleri'nin her bir bölümüne on dokuz oda eklenmiş, ayrıca uygulamalı olarak çalışan Darüşşifa'nın için de yetmiş oda tahsis edilmiştir. Padişah, Sahn-ı Seman Medreseleri'nde okuyan talebelerle yakinen ilgilenmiş, zaman zaman derslerine iştirak etmiş, onların tayin ve terfileri hakkında bilgi almıştır. Özellikle tıp, hukuk ve ilahiyat fakülteleriyle dikkat çeken Sahn-ı Seman Medreseleri, dönemin büyük kültür merkezlerinden biri olup günümüzde İstanbul Üniversitesi'nin temelleri bu medreseye dayandırılmakta ve

üniversitenin kuruluş tarihi 1453 olarak gösterilmektedir.

Bu medreselerden başka padişah, Ayasofya Camii ile Eyüp Sultan Camii'nin etrafına tetimme derecesinde iki medrese daha kurdurmuştur. Vezirlerine de İstanbul'un şenlendirilmesi amacıyla camiler, hanlar ve medreseler kurmalarını emretmiş, bu meyanda Mahmut Paşa, Davut Paşa ve Mustafa Paşalar değişik semtlerde medreseler inşa ettirmişlerdir. Bir dünya imparatorluğu kurmanın birinci şartının, sağlam bir eğitim sistemi oluşturmak olduğunun bilinciyle medrese sistemini tanzim ederek eğitim, diyanet ve hukuk kurumlarını teşkilatlandırmış, İstanbul, Edirne ve Bursa'daki medreselerin müfredatlarını yeniden düzenlettirmiştir.

Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar Osmanlı medreselerinde, fıkıh, kelam, tefsir gibi ilimler eski klasik usullerde okutulmuştu. Onun döneminde ise klasik ilimlerle birlikte pozitif bilimlere de özel bir değer verilmiş, felsefi ve bilimsel düşünceler desteklenmiş ve teşvik edilmiştir. Padişah din, ırk ve mezhep ayrımı yapmaksızın tüm bilginleri himaye etmiş bu olumlu bilimsel atmosfer sayesinde tüm alanlarda ilerlemeler sağlanmıştır.

Avusturyalı Osmanlı tarihçisi Paul Wittek,

*“Muhteşem kilise Ayasofya'nın korunmasını, yüzyılların yıpratıcılığına karşı muhafazasını, Türklerin üstün mühendislik bilgisine ve iktisadi kaynaklarına borçluyuz. Muzaffer Türkler, İslam dünyasında kemalini bulan yüksek medeniyete sahiptirler ve fetihten sonra bu medeniyetin içinden yeni bir hamle geliştirdiler. Sultan Mehmed kendisi de Ayasofya'yla rekabet eden yeni bir cami ve etrafında sekiz medresesi, hastaneleri ve kütüphanesi ile yeni bir külliye ve İslam âleminde âlimleri çeken yeni bir üniversite inşa ettirdi. Şehrin yeniden imarı yüzyıllar boyunca halefleri tarafından ele alınacak ve muhteşem İstanbul, Asya'nın ve Avrupa'nın geleceğine şekil verecektir.”*

Alman tarihçi Mordtmann Fatih için, *“Dünya tarihinde bir dönüm noktası meydana getirmiş, her iki âlemin kültürünü kendinde toplamış bir insandı.”* diyor. Batı kültürüyle doğu kültürünü sentezlemek istercesine hareket ederek, aklî ve naklî bilimlerde söz sahibi olan seçkin âlimleri ülkesine toplamaya çalıştı. Bu bağlamda padişahın Doğulu âlimler ve Batılı filozoflarla kurduğu ilişkileri inceleyerek, vizyonu, dünyaya bakışı, entelektüel kişiliğini daha derinlikli şekilde analiz edebiliriz:

Gennadios Skholarios fetihten önce, Konstantinopolis'teki evinde kurduğu akademide Yunan ve İtalyan öğrencilere ders vermekte, İmparator Konstantin'in Katolik Kilisesi'yle birleşme düşüncesine şiddetle karşı çıkmaktaydı. Nitekim 12 Aralık 1452'de Latin Kardinal Isidoros, Ayasofya'da icra ettiği Roma usulü ayinin ardından Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleştiğini halka duyurduğunda, Gennadios'un sert muhalefetiyle karşılaşmıştı. Bu cesur çıkışı ve Isidoros ile girdiği polemikler onun Ortodoks halk arasındaki saygınlığını oldukça artırmıştı. Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un düştüğü günlerde esir edilerek Edirne'ye götürülen Gennadios'u buldurarak İstanbul'a getirtti. Kilise teamüllerine göre patrik seçilmeye uygun olmadığı için, ruhani derecesi yükseltilerek, en son ruhani

rütbe olan Havariyyun Kilisesi piskoposluğuna seçildi ve 1454'te Hıristiyan Ortodokslarının başına patrik olarak tayin edildi. Bu hamlesiyle Fatih açıkça Ortodokslardan taraf olmuş, böylece Katolikler ile Ortodokslar arasındaki ayrılıkları derinleştirerek sürdürmeyi tasarlamıştır. Bu politika sayesinde Osmanlılar tüm Hıristiyanların birleşerek Haçlı seferlerine girişmelerini önlemiş, özellikle Balkan coğrafyasındaki Ortodokslar üzerinde daha kolay ve kalıcı bir hâkimiyet kurmuşlardır.

Samimi ve açık sözlü bir ilahiyatçı olan Gennadios ile sık sık bilimsel sohbetlerde bulunan Fatih onun ilmini takdir etmiştir. Sultanın Hıristiyanlığın temel akidelerini anlatan bir kitap yazmasını istemesi üzerine kaleme aldığı “*İtikatname*”sinde Gennadios, Hıristiyanlık hakkındaki temel bilgileri derleyerek padişaha takdim etmiştir. Ayrıca Hıristiyanlık akidesine dair huzurunda Müslüman âlimlerle Patrik Maksim Manuel arasında da bir mübahase yaptırmış ve bu tartışmanın yazılmasını patrikten istemiştir.

Fatih'in bu entelektüel ve siyasi araştırmalarını, Hıristiyan filozoflarla diyaloglarını anlayamayan dar görüşlü Papa Pius (1458-1464) padişahın Hıristiyanlığa meylettği zannına kapılarak 1461'de ona uzun bir mektup yazmıştır. 1469'da İtalya'da, “*Epistola ad Mahometem*” başlığıyla yayınlanan papanın mektubu şöyledir:

*“Bununla birlikte, sizi zamanımızın en büyük, en güçlü ve en meşhur insanı yapacak olan küçük ve önemsiz bir şeydir. Bunun ne olduğunu soracaksınız. Bulmak güç değildir. Uzun boylu araştırmanıza gerek yok. Vaftiz edilebileceğiniz bir avuç su dünyanın her yerinde bulunur. Hıristiyan ayinlerine dönün ve İncil'e inanın. Bunu yapın. Dünyada sizi ihtişam ve ululukta geçecek, güç bakımından denginiz bir hükümdar olmayacaktır. Söz veriyoruz: Sizi Greklerin ve doğunun imparatoru olarak adlandıracacağız. Şimdi cebren istila ettiğiniz topraklara o zaman hakkınızla sahip olacaksınız. İslam şeriatını takip ederek başarılı olmanız mümkün değildir. Fakat Hıristiyanlığa dönerseniz zamanımızın en büyük insan olacaksınız.”*

Orijinal nüshası Vatikan arşivinde mevcut olan bu mektup, bilemediğimiz sebeplerle padişahın eline hiçbir zaman ulaşmamıştır. Zaten olumlu veya olumsuz herhangi bir cevaba da günümüze değin herhangi bir arşivde tesadüf edilmemiştir.

XV. yüzyılın önemli hümanistlerinden Silvio Piccolomini, “*II. Pius*” lakabını alıp da papa olmadan, henüz daha Graz'da kançılara sekreteryken İstanbul'un düştüğünü öğrendiğinde düşüncelerini şöyle kaleme almıştı: “*Türklerin kılıcı başımızda dolaşüyor. Şimdiye değin evrenin sahibi İtalyanlar idi. Şimdi ise Türklerin imparatorluğu başlamaktadır. Venedik senatosu büyük bir acı içindedir, zira Venedikliler sadece Karadeniz'de değil, Suriye, Girit hatta Adriyatik'te bile dolaşım haklarını yitirebilirler.*”

1444 gibi erken bir tarihte, Bizanslı bir arkadaşına Osmanlıların önünde hiçbir gücün duramayacağı kehanetinde bulunarak ileri görüşlülüğünü ortaya koyan Bizanslı tarihçi Kritovoulos da fetihten sonra Fatih'in hizmetine girenlerdendir. Padişah onu 1456'da İmroz Adası'na vali tayin etmiştir. 10 yıl



süren valiliğinin ardından Kritoboulos, 1466'da ada Venediklilerce işgale uğrayınca İstanbul'a dönerek, Sultan Mehmed'in resmî tarihçisi olmuştur. 1451-1467 arasındaki Fatih'in icraatlarını kaleme aldığı kitabında; *"Sultanın en keskin zekâlı filozoflardan biri"* olduğunu belirtir. *"Plutarque'ın 'Meşhurların Hayatları' isimli eserini Grekçeden Türkçeye tercüme ettirdiğini, özellikle de İskender ve Julius Sezar'ın yaşam hikâyeleriyle ilgilendiğini"* anlatır.

Bizans İmparatorluğu'nun önemli coğrafyacı ve filozoflarından Georgios Amirutzes, fetihten sonra esir düşmüş ise de değerli bir bilgin olduğu anlaşılınca sultanın danışman kadrosuna alınmıştı. Ancak padişahla yakın ilişkisinden ötürü Avrupalı dindaşları tarafından hain ilan edilmişti. Padişahın matematik, felsefe ve coğrafya danışmanlarından olan Amirutzes, padişahın isteği üzerine Batlamyus'un *"Almagest"* ini Arapçaya tercüme etmişti. İki oğlundan birisi Müslüman olarak Mehmed adını almış ve Fatih'in emriyle o da İncil'i Arapçaya çevirmişti. Fatih, Batlamyus'un dünya haritasını da incelemiştir. Kütüphanesinde Batlamyus coğrafyasının, Jakobus Anglos tarafından Latineden yapılmış tercümesine de rastlanmıştır. Padişahın dünyayı tanıma merakından dolayı Topkapı Sarayı bu yıllarda âdeta bir coğrafya akademisine dönüşmüş görünmektedir.

Osmanlı padişahının, coğrafya kitaplarına ve haritalara gösterdiği özel ilgi, bazı İtalyan matbaacıların da dikkatini çekmişti. Berlingheri, özenle bastırıldığı Batlamyus'un *"Geographica"* sını, padişaha satabilmek için İstanbul'a gelmişti. Fakat Fatih öldüğü için, yeni hükümdar olan Bayezid'le görüşmüş, kitabı babası Fatih için hazırladığını ancak ölümü üzerine kendisine ithaf ettiğini söyleyerek satmayı başarmıştır. Bununla da yetinmeyen Berlingheri, Avrupa'da esarete yaşayan Şehzade Cem'e de yüksek telif ücreti mukabilinde bir kitap daha satmayı başarmıştır.

Trabzon'dan Girit'e göç eden bir ailenin çocuğu olan Gergios Trapezountios, 1416 da İtalya'ya yerleşmiş, 1426 da Katolik olmuş; Platon, Aristo ve Demosthenes tercümelerine girişmiş; bazı papalara da hocalık yapmış değerli bir bilim adamıydı. Trapezountios, Hümanizm akımının güçlendiği bu dönemde, tüm insanlığın tek bir güç altında toplanması gibi bir hayalin ancak Türk hükümdarınca gerçekleştirilebileceği umudunu taşıyordu. 1465'te Papa II. Paul'un temsilcisi olarak padişahla görüşmek üzere İstanbul'a geldiyse de görüşemedi. Dönüşte *"Sultanın Haşmetine Dair"* bir yazı kaleme aldı. Daha önce de yazdığı Fatih'le ilgili yazılar sebebiyle Trabzonlu Kardinal Bessarion'un başkanlığındaki komisyonun kararıyla hapsedildi. Ardından papadan af dileyerek sultana olan övgülerini, onun din değiştirmesi yolunda gerekli gördüğü için yazdığını söyleyerek hapisten kurtuldu. Trapezountios; yazılarından birinde sultana dizdiği övgülerin ardından şunları söylemekteydi: *"Tanrı'nın zatınıza bahşettiği bu fırsatı hiç kimsenin yakalayamadığını ve yakalayamayacağını düşünüyorum ve bu sonuca Tanrı size Konstantinopolis'i bahşettikten sonra vardım... Senin zaferinle Tanrı hükümdarlığı sana devretti. Tüm halkları tek bir inanç ve tek bir kilisede toplaman ve seni tüm dünyanın hükümdarı olarak yüceltmek için."*

Padişahın aldığı davet üzerine payitahta gelen İtalyan Ressam Gentile Bellini, 1479-1480 yıllarını İstanbul'da geçirmiş ve Fatih'in portresiyle birlikte başka resimler de yapmıştır. Fatih Sultan Mehmed'i resmettiği tablo günümüzde Londra'daki National Galery'de sergilenmektedir. İtalyan

Angiolello da sarayda Bellini'yle karşılaştığını yazar. Venedik Cumhuriyeti'nden Verona'lı ressam ve madalyoncu Matteo D'Patsi'nin de İstanbul'a geldiği bilinmekle birlikte henüz bir eserine rastlanmamıştır. Padişahın İtalya'dan İstanbul'a davet ettiği bu sanatçılardan ülkeleri hakkında bilgi topladığı tahmin edilmektedir. Matteo D'Patsi'nin yaşadığı macera bunun tipik örneği sayılabilir. Papalık askerleri tarafından sınırda üstü aranan D'Patsi'nin üzerinden Fatih'e yazılmış bir mektup çıkınca yakalanan ressam, casusluk suçlamasıyla yargılanmıştı.

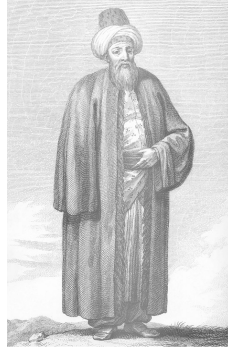
Fetihten sonra Bizanslı asilzadelerinin oğullarını Enderun Mektebi'ne alan Sultan Mehmed, ilerleyen yıllarda bu kişileri devlet kademelerinde görevlendirmiştir. Mehmed ve Mesih Paşalar sadrazamlık; Has Murad Paşa ise Rumeli beylerbeyliği yapmıştır. Yani fetihten sonra Bizanslı bilginler ve siyasi elitler Osmanlı kültürünün bünyesinde eritilmiş ve Osmanlı sosyal ve siyasal hayatına katkıda bulunmalarına imkân verilmiştir. Bu yaklaşım tarzı, imparatorluk vizyonunun Osmanlı Devleti'nde yerleşmeye başladığının bariz bir göstergesidir.

Bilge hükümdarın, etnik köken ve inanç ayırt etmeksizin tüm bilim adamlarını himayesine alarak, bilim ve felsefeye gereken değeri vermesi neticesinde XV. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bilimsel çalışmalar ve entelektüel seviye hayli yükselmiştir. Fatih döneminde başlayan bu bilimsel hareketlilik, telif ve tercüme eserlerin nitelik ve niceliğindeki patlama, esas olarak Fatih döneminden sonra semerelerini vermiştir. Bu dönemde değişik bilim dallarında İslamî ilimlere ek olarak yeni ve orijinal katkılar yapılmıştır. Özellikle matematik, astronomi, coğrafya ve tıp sahalarında klasik İslam bilgi birikimi son sınırlarına ulaşmıştır. Örneğin bu dönemde matematik alanında kırk üç bilim adamı tarafından altmış üç eser kaleme alınmıştır.

Roma İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'u fethettikten sonra payitaht ilan etmekle yetinmeyen padişah, İslam dünyasının ve nihayet bilinen eski dünyanın merkezi yapmak istemiş, bu doğrultuda ulaşılabilirdiği bilim adamlarını cazip tekliflerle İstanbul'a davet etmiştir. Ali Kuşçu'nun (ö.1474) Tebriz'den transfer edilerek Ayasofya Medresesi başmüdürrisi olarak görevlendirilmesi bu düşünceye güzel bir örnektir.

Babası, Timur Devleti hükümdarlarından ünlü astronom Uluğ Bey'in doğancısı olduğu için "Kuşçuzade" olarak anılan Ali Kuşçu, Asya'da bir güneş gibi parlayan Timur Rönesansı'nın bilge hükümdarı Uluğ Bey'in sarayında yetişti. Kadızade ve Cemşidi Kaşi başta olmak üzere dönemin diğer saray bilginlerinden ders okudu. Kadızade'nin ölümünün ardından Semerkant Rasathanesi'nin müdürlüğüne getirildi. Astronomi ve matematik alanında nadide eserler kaleme aldı. Ali Kuşçu'nun en mühim eseri "Zic-i Uluğ Bey"e yazdığı şerhtir. Bu kitabında Zic'in ön sözünde verilen teoremlerin ve problemlerin ispatlarını vermiştir. 1449'da Uluğ Bey'in oğlu Abdülatif tarafından öldürülmesini müteakip, Semerkant'tan ayrılan Kuşçu, Akkoyunluların başkenti Tebriz'e göç etti. Uzun Hasan tarafından İstanbul'a gönderilen elçilik heyetinde görev aldı. Ali Kuşçu'nun potansiyelini fark eden Sultan Mehmed, İstanbul'a yerleşmesi için teklifte bulundu. Israrlı ikna çalışmalarıyla teklifi kabul eden Kuşçu, sefaret görevini tamamladıktan sonra, 100 kişilik maiyetiyle İstanbul'a geldi. Uzun

yolcuğu esnasında kendisine menzil başına 1000 akçe yolluk ödenmişti. Payitahta yerleştikten sonra 200 akçe günlük maaşla Ayasofya Medresesi başmüderrisi nasb edildi. Ayasofya ve Sahn-ı Seman Medreseleri'nin ders programlarını düzenleme görevi de kendisine verildi. Ayasofya Medresesi'nde verdiği dersler büyük bir ilgiyle ve kalabalık kitlelerce takip edilmekteydi.



*Müftü*

Ünlü astronom ve matematikçi Ali Kuşçu'nun İstanbul'da yetiştirdiği talebeler sayesinde Osmanlı ülkesinde önemli bir bilimsel ilerleme sağlanmıştır. Nitelikli eserler kaleme alan, yüzlerce talebe yetiştiren Ali Kuşçu, bir başka önemli matematikçi ve astronom Fethullah Şirvani ile birlikte Timur Rönesansı'nın son yıldızlarından. Semerkant Medresesi'nde Kadızade'den ders okuyan Şirvani ise daha erken bir tarihte, II. Murad devrinde Anadolu'ya gelmiş ve Osmanlı eğitim sistemine dâhil edilmişti. Uzun yıllar İstanbul medreselerinde müderrislik yaparak talebe yetiştirdi. 1486 yılında vefat etti. Doğu'nun bilgi birikimini, Batı'ya taşıyan bu iki büyük bilim adamı, Osmanlı ülkesinde matematik ve astronominin öncülerindedir. İslam dünyasının doğu ve batı taraflarının bilgi birikimini sentezleyerek yeni bir açılım sağlanmasına, entelektüel bir vizyonun inşa edilmesine katkıda bulunmuşlardır.

Fatih dönemi İstanbul'unun bir başka değerli bilim adamı da Sinan Paşa'dır (ö.1486) Talebelik yıllarında Molla Hüsrev, Molla Gürani, Hocazade ve Molla Yegân gibi seçkin âlimlerden ilim öğrenmiştir. Zekâsı ve yeteneği sayesinde temayüz etmiş, önce Sahn-ı Seman müderrisliğine, yani dekanlığa, ardından da "Hace-i Sultani" yani padişahın özel hocalığı makamına yükselmiştir. Matematik ve astronomi yanında, felsefe, kelam, fıkıh ve tefsir alanında birçok Arapça eser kaleme almıştır.1471'de Kubbealtı vezirliğine sonra da sadrazamlığa atanmış olması halk arasında "Hoca Paşa" şeklinde anılmasına sebep olacaktır. Ali Kuşçu'nun İstanbul'a yerleşmesinden sonra onun riyaziye derslerine bizzat katılmayı gururuna yediremeyen Sinan Paşa'nın, talebesi Tokatlı Molla Lütü'yi derse gönderip sonra da ondan ders talim ettiği rivayet edilir. Bir hatasından dolayı padişah tarafından tutuklatılınca, diğer bilginlerin sözbirliği edip kitaplarını yakarak memleketi terk edeceklerini bildirmeleri üzerine serbest bırakılan Sinan Paşa, Sivrihisar'a kadı tayin edilmiştir. Bu tuhaf olay bize, hem dönemin ilim adamlarının, hem sultana kafa tutacak kadar kişilikli, hem de padişahın nezdinde ne denli itibarları olduklarını göstermektedir.

Kariyerinde; müderrislik, kazaskerlik, padişah hocalığı ve İstanbul kadılığı gibi son derece önemli görevler olan Bursalı büyük âlim Hocazade (ö.1488) , ilmî çalışmalarına engel olduğu için tüm resmî

görevlerinden istifa edebilecek kadar bilimsel araştırmalara düşkündür. Her daim mevki ve makamından ziyade müderrisliği ile övünen Hocazade özellikle İran ve Orta Asya'da oldukça meşhurdu. Hüseyin Baykara, II. Bayezid'in cülusunu tebrik için gönderdiği elçiyle birlikte Horasanlı bir âlimi de Hocazade'den ilim tahsil etmesi için göndermişti. Kendi zamanında yaşayan bilginlerin çoğuyla sarayda, padişah huzurunda tartışmalara girmiş ve çoğundan da galib ayrılmıştı. Molla Zeyrek ve Ali Kuşçu bunlardan bazılarıdır. Metafiziğe, dinler ve mezhepler tarihine oldukça düşkün olan sultan, tevhit ile ilgili konuları huzurunda mevzubahis yaptırmış, Hocazade ile Molla Zeyrek arasındaki mübahase 7 gün sürmüştür. Molla Hüsrev'in hakemliğinde gerçekleşen bu çetin tartışmadan galip olarak ayrılan Hocazade olmuştur. Adnan Adıvar'a göre Hocazade bu özelliğiyle Avrupa'daki "*Doctores Universales*" denilen bilgin tipini hatırlatır. Sultan Mehmed bir seferinde kendisine hukuk dersi talim eden Hocazade'ye dönerek "*Benimle münakaşa etmeye çekinmiyor musun?*" diye sordu. Hocazade ise "*Senin tebaan olarak evet, ama hocan olarak hayır. Dışarıda benim sultanım isen de şu anda çömezimsin.*" cevabını vermiştir.

Taassuptan uzak, açık ve serbest fikirli bir düşünceye sahip olan padişah, fırsat buldukça âlimleri sarayına davet eder, ilmi tartışmalar yaptırır, müşkül mevzular vermek suretiyle âlimlere risaleler yazdırır ve bunları tetkik ederdi. Görüşlerine değer verdiği Hocazade, Molla Gürani, Akşemseddin ve Ali Kuşçu, Georgios Amirutzes gibi bilginlere, kendi huzurunda din ve felsefe konularında derin tartışmalar yaptırmaktaydı.

Fatih'in İstanbul'a getirmek için çabaladığı isimlerin arasında Horasanlı büyük âlim Molla Cami de vardı. Bu büyük âlimin hacca gittiğini işiten sultan, kendisine tabi beldelerde en iyi şekilde ağırlanması için talimat göndermiş ve Şam'da iken gönderdiği elçi ile onu İstanbul'a davet etmişti. Buna mukabil teşekkür babında kaleme aldığı İrşadiye Risalesi'nde Fatih'i metheden Molla Cami, aldığı ikinci davet üzerine kalabalık bir maiyetle yola çıkmışsa da Konya'ya geldiğinde hükümdarın vefat ettiğini öğrenmiş ve büyük bir teessürle geri dönmüştü.

Fatih Sultan Mehmed döneminde, tıp alanında da son derece nitelikli hekimler yetişmiş ve bu hekimlerin çalışmalarıyla tababette ciddi bir ilerleme sağlanmıştır. Osmanlı tıp tarihinin en önemli hekimlerinden Şerafeddin Sabuncuoğlu'nun (ö.1469) asıl şöhrete ulaştığı alan cerrahlık idi. Önemli eserler kaleme alan Şerafettin, Endülüslü büyük bilgin Zehravi'nin kitabını, "*Cerrahiyetü'l Haniyye*" adıyla Türkçeye tercüme etti. Kendisinin de ilaveleriyle cerrahi müdahale araçlarını ve tekniklerini resimlerle izah ettiği bu eseri, cerrahi eğitim açısından önemli bir el kitabı niteliğindedir. 1468 yılında tüm tecrübelerini de katarak kaleme aldığı "*Mücerrebname*"de ise pratik tedavi yöntemlerini anlatmıştır. Deneysel farmakolojinin öncülerinden sayılan Sabuncuoğlu, bulduğu ilaçları, yaptığı karışımları hayvanlar üzerinde ilginç deneyler yaparak test etmiştir. Örneğin yılana ısırttığı bir horoza, ardından bulduğu panzehiri içirtmiş ve horoz ölmemiştir.

Altunizade, kendi zamanının en meşhur üroloji hastalıkları uzmanlarından biridir. Fatih'in hocalarından olan Akşemseddin'in kaleme aldığı, "*Maidetül Hayat*"ta mikrop ve bulaşma fikirlerini çağrıştıran düşünceler dikkat çeker. Dönemin meşhur hekimleri arasında; Hekim Arap, Hoca

Ataullah, Hekim Lari ve Yakup Paşa'yı da sayabiliriz.

İtalyalı bir Musevi olan Yakup Paşa, Papa V. Nicola'nın İtalya'da yaşayan Arapları ve Yahudileri aforoz etmesi ve meslekî imtiyazlarını iptal etmesi üzerine Osmanlı ülkesine göç etmiş, Müslüman olduktan sonra hekimbaşılığa kadar yükselmiş ve Fatih'in özel doktorluğunu da yapmıştır. Padişahın ölümünden sorumlu tutularak yeniçeriler tarafından öldürülmüştür.

Fatih Sultan Mehmed, Topkapı Sarayı'ndaki kütüphanesine Arapça, Farsça ve Türkçe eserlerle birlikte Yunanca ve Latince eserler de koydurmuştur. Bu eserler günümüzde Topkapı Sarayı müzesinde muhafaza edilmektedir. Şahsi kütüphanesiyle birlikte, Ayasofya ve Sahn-ı Seman Medreseleri'nin kütüphanelerine sekiz yüz civarında kitap kazandırdığı bilinmektedir. Berlin Üniversitesi profesörlerinden Adolf Deismann'ın Fatih Kütüphanesi'nde yaptığı araştırmalara göre; gayriislamî eserlerin sayısı 585'tir. Ayrıca 1685 senesinde 185 Grekçe yazma eser de saray kütüphanesinden satılmış görünmektedir.

Avnî mahlasıyla şiirler yazan Sultan Mehmed, "divan"ı olan ilk Osmanlı padişahıdır. Onun döneminde edebiyat ve şiirin değeri oldukça yükselmiştir. İlim ve kültür faaliyetlerini sürekli desteklemiş, himaye etmiş, kültürel hamleleri sekteye uğratacak durumları araştırarak menetmiştir. Hammer'in anlattığı bir olay bu duruma güzel bir örnek teşkil eder:

*"Bir gün padişah Kırımlı bir mollaya, Kırım'ın hayli mamur bir vilayet olduğundan, pek çok âlim ve fazıl kimse yetiştiğinden, onların sürekli telif işiyle meşgul olduklarından bahis açmıştı. Molla da cevaben bu durumun eskiden olduğunu, ancak son vezirin ulemaya kötü davranarak cennet gibi olan Kırım vilayetlerini çöle çevirdiğini söyledi. Bu hadiseyi Sadrazam Mahmut Paşa'ya söyleyen padişah, ilim irfan ehline nasıl muamele edilmesi gerektiğini tekrar tembihledi."*

Fatih, bilge kişilerin ve dervişlerin bariz bir saygısızlıkları olmadığı müddetçe onlarla şakalaşmış, onların tuhaf davranışlarını da toleransla karşılamıştır. Tebdil-i kıyafet gezdiği günlerden birinde kendisini tanıyan bir derviş padişahın yanına sokularak; "Cenab-ı Hak yüz yirmi dört bin peygamber yarattı. Ol peygamberlerin her birinin aşkına bana bir akçe veresin." deyince, dervişin istediği miktarı vermenin zorluğu karşısında sultan tebessüm ederek; "Hoş sen ol peygamberlerin her birinin adını bana bir bir söyle, ben de istediğin akçeleri sana vereyim." demişti. Bunca peygamberin adını derviş nereden bilsin. Ancak beş on tanesinin adını söyleyebildi. Bunun üzerine padişah da oldukça yüklü bir ödemedden kurtulmuş oldu.

İlmî konuların konuşulduğu esnada saraydaki devlet adamlarının ayakta durmalarına, vezirlerinin onun huzuruna çekinerek gelmelerine karşın, âlimlerin padişahla son derece samimi bir şekilde sohbet ettikleri rivayet edilmiştir. Hükümdarın ulemaya yaptığı ayrıcalıklı muamele elbette devlet erkânının da bilim adamlarına daha fazla değer vermelerine, onları sürekli himaye ederek ilmî faaliyetleri desteklemelerine zemin hazırlamıştır.

Sefer zamanları haricinde, başkentte bulunduğu dönemlerde ilmî kisveyle gezmekten haz alan

padişah, sivrice uçlu ve pamuklu bir takkeye sardığı geniş ve ince kıvrımlı tülbent sarığıyla dolaşırđı.

Fatih, taasubtan uzak, açık görüşlü toleranslı ve dindar bir Müslüman olup Allah yolunda cihaddan ömrü boyunca dur olmamıştır. Osmanlı Türk tarihinin iyi bir analizinin yapıldığı “Akdeniz’de Türkler” kitabının yazarı Carretto, “Mehmed, Batı kültürüne olan ilgisine karşın iyi bir Müslümandı.” diyor. Dönemine göre oldukça açık ifadelerle nitelikli şiirler yazan Fatih Sultan Mehmed’in;

*İmtisali cahidu fillah oluptur niyetim,*

*Din-i İslam’ın mücerret gayretidir gayretim...*

dizeleri onun dünya görüşü hakkında bize bir fikir verebilir. Cihadla birlikte İslam’ın emir ve yasaklarının tatbik edilmesine de son derece ehemmiyet veren padişahın, namaz ibadetine dikkat edilmesi konusunda Rum vilayetlerine gönderdiği bir fermanı şöyledir:

*“Allah Teâlâ, emirlerinin yerine getirilmesini bize nasip ve müyesser eylesin. Bu hükümde bildirmek istedim husus şudur: Rum diyarındaki şehir ve kasabalarda ve buraların köylerinde yaşayan Müslüman ahali, İslam dininin emir buyurduğu farzları yapıp sünnetlerine riayet etmekte, Kelam-ı Kadim’e ve Furkan-ı Mecid’e, hadis-i şeriflere uymakta gevşeklik gösterip muhalefet ederler imiş. Allah Teâlâ’nın “‘Namazı ikame ediniz!’ emrini çiğneyip, ‘Namaz dinin direğidir. Onu dosdoğru kılan dinini ikame etmiş olur, terk eden dinini yıkmış olur.’ hadis-i şerifine uymayıp, tuğyan yoluna saparlar ve böylece mescit ve camileri harabeye ve viraneye döndürüp, fısık ve fücur işlenen yerleri mamur ederler imiş. Bunun gibi haberler katımıza ulaşmaktadır. Eğer bunlar doğru ise, emr-i bil maruf ve nehy-i anil münker eylemek üzerime vacip olduğundan, ileri gelen bir adamımı bu iş için vazifelendirdim. İnceleyip tetkik edecek.*

*Şöyle emreyledim ki: Her kim namazı terk ederse, dövülmek ve mali cezaya çarptırılarak ta’zir eylemek meşru olduğundan, İslam dininin emri gereği artık Rum diyarında namazını terk edenler tespit edilip, tamam haklarından gelinsin. Halka namaz kılmaları tembih edilip, kılmayanlar tahkir ve teşhir edilsin. Hiç kimse ne olursa olsun bu icraata mani olmaya! Rum sancağı beyleri ve kadıları ve subaşılıarı ve bunların emrindeki diğer memurlar gönderdiğim muvazzaf kişiyle el birliği edeler. İslam’ın yüce ahkâmı emri ve yasaklarını yerine getirmekte tembelliğe ve gevşekliğe asla meydan verilmeye. Öyle ki mescitler dolacak, medreseler mamur edilecek ve din-i İslam kuvvetlendirilmiş olacaktır. Böylece Müslümanlar refah, huzur ve saadet içinde olup, padişahın devletinin devamına ve kudretinin artmasına duacı olacaklardır. Bunu böyle bilesiniz. Alamet-i şerifime itimat kılarsınız.”*

# Fatih Sultan Mehmed İçin Ne Dediler?

Konstantinopolis'teki Aziz Demetrios Manastırı'nda başrahipken 1439'da İtalya'ya yerleşen, 1452'de Vatikan'ın görevli kardinali sıfatıyla Konstantinopolis'e gelerek, Ayasofya'da Katolik usulü yapılan ayini yönettikten sonra kiliselerin birleştiğini ilan eden Isidoros, kuşatma sırasında şehirdeydi ve Aziz Demetrios muhitini savunmakla görevliydi. Başından okla yaralanmış, esir düşmüş, ancak arandığı halde tanınmamayı başararak fidyeyle kurtulmuştu. Bir Türk gemisiyle Foça-Sakız-Kandiye yoluyla Venedik'e ulaştı. Kuşatmayı bütün teferruatıyla yaşayan ve Fatih hakkında birçok bilgi edinen Isidoros; *"İskender'in yaşamını her gün değişik kitaplardan okumaktadır. Bütün dünyaya hükmetmeyi İskender ve Sezar'dan daha çok istemektedir."* der. Papaya hitaben de; *"Kutsal Peder! Turcus, Hıristiyanlığı tehdit etmektedir, kısa zamanda güç kullanarak ve silahla senin kentini Roma'yı da ele geçirecektir."* uyarısında bulunmayı da ihmal etmez.

1438'de bir suikast olayına karıştığı için Girit'e sürgüne gönderilen Padova'lı hukukçu Dotti, savaş esnasında şehirde bulunup da fetihten sonra adaya gelen Rumları dinledikten sonra şu kanaate varacaktır: *"İkinci bir İskender olan bu müthiş adamda sıra dışı bir iradeyle muazzam bir güç birleşmiş durumdadır."*

1455'te Fatih'e elçi olarak gönderilen, Türkçe bildiği için yeniçerilerle de hayli geniş şekilde konuşma imkânı bulan Michael Doukas, 1341 sonrası Osmanlı ve Bizans tarihine ilişkilerine dair değerli bilgiler verdiği kitabında, *"Sultan Mehmed'in gece gündüz yatarken ya da ayakta, saraydayken ya da dışarı çıktığında tek kaygısı ne tür bir savaşla ve araçlarla Konstantinopolis'i fethedeceğidir..."* ve *"Bizanslılar günahlarına bir Tanrı cezası olarak İstanbul'u Türklere kaptırmışlardır."* yazar. (228)

Papa II. Pius'un yakın dostu, Siena'nın Venedik elçisi ve Türklere karşı düzenlenecek Haçlı seferlerinin yılmaz savunucularından birisi olan Benvoglianti; *"Mehmed Sezar'dan, İskender'den ve dünyaya hükmetmeye kalkın tüm krallardan daha güçlüdür."* der.

Sekoundinos; Selanik 1430'da fethedildiğinde, ailesiyle beraber on üç ay Türklere elinde tutsak kalmış, ardından Eğriboz'da ve sonra da Floransa'da mütercimlik yapmıştı. Babinger onun yazdıklarını Türklere kökeni ve Osmanlı tarihine ilişkin yazdıkları ilk Avrupa denemesi olarak değerlendirmiştir. Sekoundinos, Fatih'i bize şu şekilde tanıtır:

*"Mahumettus engin ve keskin bir zekâyâ sahiptir. Babasının yerine geçtikten kısa süre sonra yönetim ve sarayla ilgili bilgisinin ne derece derin olduğunu göstermiş, gereksiz ve yararsız ne varsa ortadan kaldırmıştır. Avla, kuşlarla, dansla, şarkıyla, ziyafetlerle ilgilenmez, öte yandan hiç tembel değildir. Her zaman bir şeyle meşgul, hep hareket halinde, koşmuyor âdeta uçuyor. Düşünür ve neye karar verirse onu inanılmaz bir dakiklikle uygular. Kötü hava şartları onu engellemez, soğuktan, açlıktan, susuzluktan etkilenmez. Yönetimle meşgulken aynı zamanda edebiyat ve*

*felsefeyle de ilgilenir. Maiyetinde günün belli saatinde yanında olma hakkına sahip çok bilgili filozoflar bulunur. Onlarla samimi bir şekilde konuşur ve onların rehberliğinde eski tarihi inceler. Sadece Sparta ya da Atina'da olanlarla değil, Roma ve Kartaca tarihiyle de ilgilenir. İskender ve Sezar'ın icraatlarını incelemekten hoşlanır."*

İstanbul'un Fethi'nde 21 yaşında olan Zorzo Dolfin, padişahı şu sözlerle tasvir eder:

*"Az güler, oldukça cömerttir, zekâsı daima çalışır haldedir. Soğuğa, sıcağa, açlığa ve susuzluğa mütehammildir. Projelerinde inatçı, fevkalade atılgan ve oldukça cüretkârdır. Şan ve şerefe doymayan büyük İskender gibidir. Kimseden çekinmeden kesin konuşur. Zevk ve sefadan nefsinin men etmiştir. Türkçe, Yunanca ve Sırpçayı iyi konuşur. Her konuda son derece hırslıdır. Her gün mutlaka bir müddet kitap okur. Roma İmparatorluğu'nun, Laerce, Herodotos, Tite-Live, Quinte Curse, Papalık, Almanya, Fransa ve Lombardiye krallarının tarihlerini okur. İtalya coğrafyasını bütün teferruatıyla bilir, Avrupa'daki hükümetleri tanır. Büyük bir Avrupa haritasını yanından eksik etmez. Devamlı hükmetmek ister. Devletini çeşitli ülkelerindeki değişik şartlara uydurmakta mahirdir."*

Yine Fatih'in çağdaşlarından olan İtalyan Langusto İstanbul'un fethinden az sonra padişahı şu satırlarla tasvir eder:

*"İnce yüzlü, uzunca boylu, asil tavırlı, yüce gönüllü, hürmetten ziyade korku uyandıran, nadiren gülen, ihtiyatlı, şiddetli bir öğrenme ihtirasına sahip, gayelerinde inatçı, her konuda kendinden emin, iyi silah kullanan Büyük İskender'in şöhretinden az olmayan bir şöhretin peşindedir. Ciriaco veya başka bir İtalyan'a her gün Roma tarihi okutur. Harp sanatından daha çok hoşuna giden bir şey yoktur. Her şeyi öğrenmek isteyen zeki bir araştırmacıdır. Sefahate düşkünlüğü olmayıp nefesine hâkimdir. Azla yetinir, şehvet düşkünlüğü yoktur. Tüm zorluklara dayanıklıdır. Cihanda tek imparatorluk ve tek saltanat kurma fikrinde olup bu birliği tesis için de İstanbul'dan daha uygun bir yer olmadığı kanaatinde dir."*

Papalık sarayındaki kritik görevinden dolayı önemli belge ve kişilerden yararlanarak İstanbul'un Fethi'ne, Osmanlılara ve Fatih'e ilişkin değerli bilgiler veren Soemmern, "Roma'yı da alıp Hıristiyanlığın kökünü kazıyacağını" söyler. Quirini, "Hıristiyan halklar bir uçurumun kenarındadır diye feryat eder."

Osmanlı tarihçilerinden Neşrî ise şöyle der:

*"Rivayettir ki Sultan Mehmed kerim ve adil, cesur, âlim ve dindar, ulema ve fuzelanın dostu idi. Her nerede bir ehli kemal olsa, onu İstanbul'a getirip maaşa bağlardı. Bir kişi sanatta mahir olsa onu dahi getirtip ulufe tayin ederdi. Hiçbir kişi dergâhına gelip mahrum olmazdı. Etrafı seyrana çıksa yolda uğradığı fakire dinar verirdi. İstanbul fukarasından onun florisini yemedik kişi yoktu. Tevazu ehli olup gururdan uzaktı. Gayet azamette iken bir derviş görse derhal ona tevazu gösterirdi. Onun zamanında ulema, suleha, şuara ve fukara*



*gayet refahta idi. Öyle ki, bir kimse bir kişinin dirhemini alsa, ona aman vermezdi. Memlekette hırsızlık, fuhşiyat ve yol kesicilik sanki âlemden kalkmış idi. Bir hatun kişi bir araba altın ile iki günlük yola gitse mümkün mü idi ki bir kimsenin zararı erişe.”*

Hoca Sadeddin Efendi ise onun kişiliğindeki asalete ve yüceliğe vurgu yapar:

*“Övülecek ahlakının sonu ve alkışlanacak tutumunun arkası yoktu. Güzel davranışları kucak dolusu keremi gibi çok idi. Adalet anlayışı öyle idi ki karıncayı incitmeye Süleyman’ın ülkesini değişmezdi. Mazlumların ahiyle bahtı aynasının karamasını istemezdi. Cömertliği öyle idi ki lütuflarını saymada hesabını yapan kalem hayrette kalırdı. O padişahın yiğitliği öyle idi ki Behram kendi adından sıkılır, İsfendiyar da öyküsünden utanırdı. Hangi ile bayrakları yönelse, ol uç zafer ve muştularıyla zafer ve sevinçlere, şenliklere uğrardı.”*

## Bitirirken...

Fatih Sultan Mehmed, yirmi bir yaşında İstanbul'u fethederek, yüzyıllardır birçok hükümdarın hayallerini kurduğu bir hülyayı gerçekleştirmiştir. Bu açıdan bakıldığında o, Türk İslam tarihinin iftihar ettiği müstesna bir kişiliktir. Azim ve irade sahibi, temkinli, verdiği kararı mutlak surette tatbik eden, devlet idaresinde tavizsiz, soğukkanlılığını ve itidalini muhafaza etmeyi beceren, bilgili, birkaç dile vakıf ve aynı zamanda şair olan bu sıra dışı adam, tarihçiler tarafından birçok imparator ile mukayese edilmiştir. Napolyon, İskender, Sezar ve daha birçoklarıyla. Bu büyük tarihi kişiliklerin hepsinin muhakkak ki önemli meziyetleri vardı. Ancak çok azı, belki de hiçbiri Fatih kadar farklı ve çok yönlü değildi: Cephede korkusuz bir savaşçı, masa başında kurnaz bir taktisyen, medrese odasında bir entelektüel, kalem elinde hisli bir romantik, atını ufuklara sürerken yorulmak nedir bilmez bir aksiyon adamı, batı karşısında kompleksiz bir doğulu, sağlam itikatlı ve taassuptan uzak bir mümin olan bu hükümdar, hiç şüphesiz tarihin en ilginç kişiliklerinden biridir.

Cesaret ve kahramanlık bu sıra dışı padişahın kişiliğinin önemli bir parçasıydı. Zihnindeki planlarını gerçekleştirebilmek, amacına ulaşabilmek için birçok kereler gözünü karartarak, âdeta şuursuzca atını düşman hatlarına sürmüş, ölüme meydan okumuştur. Kararlılık ile azim, irade ile cesaret onun ruhunda cem olmuş gibiydi. Belgrat Kuşatması'nda yaşanan geçici dağınıklık ve askerlerin kararsızlığı üzerine, atını çılginca düşman saflarına sürerek bizzat düşmanla dövülmüş, üç Sırp askerini öldürmüş, kendisi de alnından ve bacağından yaralanmış, alnındaki yaranın izi de hayatı boyunca Belgrat hatırası olarak kalmıştı. Yine Boğdan Seferi'nde voyvodanın orman içinde hazırladığı savunma tertibatı ve ateşlediği topları karşısında yeniçerilerin yere yatmaları üzerine, ordusuna kızarak korkusuzca düşman saflarına dalmış ve zaferin kazanılmasında belirleyici rol oynamıştır. İstanbul Muhasarası esnasında, Ceneviz kalyonlarıyla Zeytinburnu açıklarında yapılan deniz savaşını, Baltaoğlu'nun kaybetmesi üzerine atını denize sürerek, Hammer'in deyişiyle, âdeta zaferi Cenevizlilerin elinden almak istemişti.

Tam bir aksiyon ve mücadele adamı olan Fatih, hayatı süresince bizzat 25 sefere katılmıştı. Seferlerini nereye düzenleyeceğini son ana kadar kimseyle paylaşmaz, böylece düşmanı aniden, hazırlıksız ve kısıvrak yakalamayı hedeflerdi. Fethetmeyi tasarladığı memleketlere savaşmadan hâkim olmak ister, o ülkelerin iktisadi yapılarına zarar vermekten kaçınırdı. Öncelikle bir kale veya kenti aman vererek zapt etme yoluna giderdi.

Çıkacağı seferin ve yapacağı savaşın tüm ayrıntılarını inceden inceye hesaplar, ortaya çıkabilecek aksaklıklara kaştı alternatif planlar geliştirdi. Bunun en güzel örneği, henüz 21 yaşındayken, İstanbul Muhasarası'na girişmeden evvel defalarca surları incelemesi, güçlü ve zayıf yanlarını tespit ettirmesi ve planlamayı ona göre yapmasıdır. Şehre gelebilecek yardımları kesmek için, en uygun noktaya Rumeli Hisarı'nı inşa ettirerek toplarla donatmış ve kuşatma esnasında surların en zayıf yerlerinden

biri olan Topkapı önüne karargâhını kurmuştu. İmparator Konstantin'in de bu zayıf noktayı daha iyi savunabilmek için karargâhını aynı noktaya kurdurması ve Osmanlı askerlerinin şehre Topkapı'dan girdiği düşünülduğünde tahminlerinin ne denli isabetli olduğu anlaşılır. Bizans'ı tamamen köşeye sıkıştıran ve moral olarak çökerten hamlesini de hatırlamalıyız: Hayret uyandıran bir teşebbüse kalkışarak gemileri karadan yürütmüş ve gemilerini Haliç'e indirerek Bizans'ı çepeçevre kuşatmıştır.

Başarılı bir mareşal ve cesur bir karakter olan Fatih, aynı zamanda usta bir diplomattır da. Yaşamını mercek altına aldığımızda bunun birçok örneğine rastlayabiliriz: Saltanatının ilk zamanlarında yani henüz yirmi yaşındayken, yeni isteklerle gelen Bizans elçilerine hayli müsamahalı davranarak isteklerini kabul etmiş, gerçek niyetini belli etmeyerek düşmanını ürkütmemişti. Ayrıca Macarlar ve İtalyanlarla da anlaşma yoluna giderek, muhtemel bir Haçlı seferinin önünü kesmeyi tasarlamıştı. İstanbul kuşatması esnasında Galatalıların Bizanslılara yardım ettiğinin farkında olmasına rağmen buna göz yumarak cepheyi genişletmemiş ama fetihten sonraki günlerde Galata'yı derhal ve doğrudan Türk toprağı haline getirmişti. Otlukbeli seferinde, Avrupa'dan gelebilecek bir saldırıya mahal vermemek gayesiyle, Macar elçilerine o kadar tavizkar davranmıştı ki; sefirler istedikleri her şeyi alabilecekleri zannına kapılmışlardı. Ancak sefer süresince oyalanan Macar elçiler, zaferden hemen sonra tüm istekleri reddedilerek gönderilmişlerdi. Aynı zamanda Venedik toprakları da akıncılar tarafından sürekli yıpratılarak baskı altına alınmış, Venedik Akkoyun ve Karamanlılara Akdeniz'den ancak donanma ile yardım edebilmişti.

Askerî hamleleri asla gelişigüzel olmayıp planlanmış bir gaye çerçevesindeydi. Saltanatının sonunda baktığımızda Karadeniz'deki, Balkanlardaki, Ege ve Anadolu'daki tüm amaçlarını gerçekleştirdiğini görüyoruz. Artık sıra Roma'nın ve Hıristiyanlığın kalbini almağa gelmiş ve işe de başlanmıştı. Ancak kader buna yetmeyecekti.

Dost-düşman, seven-sevmeyen herkesin yetenek ve dehasını teslim mecbur kaldıkları büyük bir tarihi kişiliktir Fatih Sultan Mehmed. Osmanlı Devleti'ni gerçek manada bir imparatorluğa dönüştürmüş ve devleti sarsılmaz temeller üzerine inşa etmiştir. Osmanlıların 20. yüzyıla değin neredeyse tüm Avrupalılardan gelen tehlikeleri göğüsleyerek, Türk İslam coğrafyasını korumalarında ve bunda da başarılı olmalarında elbette Fatih'in kurduğu devlet ve ordu sisteminin katkısı büyüktür. Osmanlılar bir kale gibi, Haçlı ordularının önünde durmasaydı, kuvvetle muhtemel İslam dünyası yirminci asırda uğradığı istilalara o zamanlarda uğrayacaktı. On üçüncü yüzyıldan yirminci yüzyıla değin, İslam coğrafyasını tahrip eden büyük Haçlı istilaları olmamışsa bunun temel sebebi, Avrupa ordularının henüz daha Rumeli coğrafyasında, Osmanlılar tarafından durdurulmuş olmasıdır.

Sahip olunan bir varlığın değeri ancak kaybedildiğinde anlaşılır. Osmanlıların İslam coğrafyası için önemini kavrayabilmek için Birinci Cihan Harbi'ni müteakip Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihten çekilmesiyle yaşanan perişanlıkları hatırlamak gerekir. İmparatorluğun yok olmasının ardında ortaya çıkan yeni konjonktür, Avrupalı işgalcilerin Orta Doğu'da istedikleri gibi at oynatmaları, tamamen kendi menfaatlerine göre belirledikleri yeni sınırlar, türettikleri yeni piyon devletler, yirminci yüzyıl boyunca dinmeyen, hala devam eden kan ve gözyaşı...



# Kaynakça

- Abdülkadir Özcan, “*Akıncı Maddesi*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1989, Cilt 2.
- Abdülkadir Özcan, “*Atam Dedem Kanunu Fatih Kanunnamesi*”, Yitik Hazine Yay. İstanbul 2013.
- A. Adnan Adıvar, “*Osmanlı Türklerinde İlim*”, Remzi Kitabevi, İstanbul 2000.
- Ahmet Şimşirgil, “*Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi-Kayı II. Cilt*”, Şems Kitapları, İstanbul 2006.
- Ahmet Yaşar Ocak, “*İstanbul’un Fethinin İdeolojik Arka Planı*”, 550. Yılında Fetih ve İstanbul Bildiriler, TTK. Yayınları, Ankara 2007.
- Ahmed Bin Hanbel, “*Müsned*”, IV. Cilt.
- Ali Sevim-Yaşar Yücel, “*Klasik Dönemin Üç Hükümdarı: Fatih, Yavuz, Kanuni*”, TTK. Yay., Ankara 1991.
- Ali Sevim-Yaşar Yücel, “*Türkiye Tarihi*”, TTK. Yayınları, Ankara 1995.
- Ali Yardım, “*Fetih Hadisi Üzerinde Bir Araştırma*”, Diyanet İşleri Baş. Dergisi XIII/2 ( Mart-Nisan Sayısı),
- Alphonse de Lamartine, “*Cihan Hâkimiyeti-Türkiye Tarihi*”, 3.Cilt, Tercüman 1001 Temel Eser. “*Âşık Paşaoğlu Tarihi*”, Hazırlayan Atsız, MEB. Yayınları, İstanbul 1992.
- Cahid Baltacı, “*XV. ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul 2005.
- Carter V. Findley, “*Dünya Tarihinde Türkler*”, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008.
- Daniel Goffman, “*Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300–1700*”, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008.
- “*Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*”, III. Cilt, Çağ Yay., İstanbul 1992.
- Ekmeleddin İhsanoğlu, “*Eğitim ve Bilim*”, Osmanlı Medeniyeti Tarihi II. Cilt. Zaman Feza Yay., İstanbul 1999.
- Erendiz Özbayoğlu, “*550. Yılında Fetih ve İstanbul, Bildiriler*”, TTK. Yayınları, Ankara 2007.
- Ergeni Raduşev, “*Balkanlar ve Fetih*”, 550. Yılında Fetih ve İstanbul, Bildiriler, TTK. Yayınları, Ankara 2007.
- Feridun Emecen, “*Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*”, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- Feridun Emecen, “*Osmanlı Klasik Çağında Savaş*”, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- Feridun Emecen, “*İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*”, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005.
- Feridun Emecen, “*Osmanlı Siyasi Tarihi*”, Osmanlı Devleti Tarihi I. Cilt, Editör Ekmeleddin İhsanoğlu, Zaman Feza Yayıncılık, İstanbul 1999.
- Feridun Emecen, “*Fetih ve Kıyamet*”, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.
- Franz Babinger, “*Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*”, Oğlak Yayınları, İstanbul 2003.
- Fuad Köprülü, “*Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu*”, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- Giacomo E. Carretto, “*Akdeniz’de Türkler*”, TTK. Yayınları, Ankara 2000.

- H.Çetin Arslan, “*Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları*”, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2001.
- Halil İnalıcık, “*Osmanlı İmparatorluğunun Klasik Çağı*”, YKY. İstanbul.
- Halil İnalıcık, “*Osmanlılar; Fütuhât, İmparatorluk, Avrupa ile ilişkiler*”, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- Halil İnalıcık, “*Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*”, İsam Yayınları, İstanbul 2010.
- Halil İnalıcık, “*Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*”, T.T.K. Yay. Ankara 2007
- Halil İnalıcık, “*Devlet-i Aliyye*”, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.
- Halil inalcık-Mevlut Oğuz, “*Gazavat-ı Sultan Murad B. Mehemmed Han*”, TTK. Basımevi, Ankara 1989.
- Halil İnalıcık, “*Türk Devletlerinde Sivil Kanun Geleneği*”, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı 58, 1999.
- Hüseyin Algül, “*Büyük Fetih ve Sonrası*”, Nil Yayınları, İzmir 1991.
- İbrahim Kafesoğlu, “*Türk Milli Kültürü*”, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993.
- İlber Ortaylı, “*Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek*”, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- İlber Ortaylı, “*Tarihimiz ve Biz*”, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- İlber Ortaylı-Taha Akyol “*Osmanlı Mirası*”, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “*Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*”, TTK. Ankara 1998.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “*Osmanlı Tarihi*”, Cilt II. TTK. Basımevi, Ankara 1995.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “*Akıncı Maddesi*”, İslam Ansiklopedisi, 1940, I.Cilt.
- İsmet Miroğlu, “*Fetret Devrinden II. Bayezide Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi*”, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi Ans. X. Cilt, Çağ Yay., İstanbul 1992.
- Jean Paul Roux, “*Türklerin Tarihi, Pasifikten Akdeniz'e 2000 Yıl*”, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007.
- Josefh Von Hammer Burgstall, “*Osmanlı Devleti Tarihi*”, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1983.
- Levon Panos Debağyan, “*Paylaşılamayan Belde Konstantiniyye*”, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2003.
- Machiavelli, “*Hükümdar*”, Göçebe Yayınları, İstanbul 1997.
- Mehmet Zeki Pakalın, “*Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*”, MEB. Yayınları, İstanbul 1966.
- Mehmet Ali Ünal, “*Osmanlı Müesseseleri Tarihi*”, Isparta 1997.
- Mehmed Neşri, “*Kitab-ı Cihannüma, Neşri Tarihi*”, Yayınlayanlar: Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, TTK Basımevi, Ankara 1987.
- Mustafa Akdağ, “*Türkiye'nin İktisadi ve İçtimaî Tarihi*”, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.
- Mustafa Armağan, “*Ufukların Sultanı, Fatih Sultan Mehmed*”, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- Necdet Sakaoğlu, “*Bu Mülkün Sultanları*”, Oğlak Yayınları, İstanbul 1999.
- Nicolas Vatn, “*II. Bayezid'in Diplomasi Araçları*”, Harp ve Sulh Osmanlılar, Editör Dejanirah Couto, Çeviri Şirin Tekeli, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.
- Nicolae Jorga, “*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*”, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009.
- Osman Turan, “*Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*”, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996.

Paul Wittek, “*Devşirme ve Şeriat*”, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı 58, 1999.

Selahattin Tansel, “*Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed’in Siyasi ve Askeri Faaliyeti*”, TTK. Yayınları, Ankara 1999.

Şehabettin Tekindağ, “*Mahmut Paşa Maddesi*”, TDV. İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1989.

Yılmaz Öztuna, “*Büyük Osmanlı Tarihi*”, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994.